

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada-Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT/ OFFICE OF THE PRIME MINISTER/ URED PREMIJERA
AGJENCIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA/
AGENCY FOR GENDER EQUALITY

PROGRAMA KOSOVA

ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

2020-2024

Jun 2020

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria -Vlada-Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT / OFFICE OF THE PRIME MINISTER / URED PREMIJERA
AGJENCIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA/
AGENCY FOR GENDER EQUALITY

Programa Kosova za rodnu ravnopravnost 2020-2024

Akcion Plan

Jun 2020

Ovaj priručnik je izradjen kao podrška inicijativi Agencije za Ravnopravnost Polova i direktnoj implementaciji projekta "Institucionalno jačanje Kosovske Agencije za Ravnopravnost Polova i mehanizma za avnopravnosti polova", koji finansira Vlada Švedske, Agencija za međunarodni razvoj i saradnju Sida i implementiran od strane Konzorcijuma: Niras & CPM International

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Nr. 01/34
 Datë: 23.05.2020

Në mbështetje të nenit 92 paragrafi 4. dhe të nenit 93 paragrafi (4) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, duke u bazuar në nenin 4 të Rregullores Nr. 05/2020 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive, në pajtim me nenin 17 dhe 19 të Rregullores së Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr. 09/2011, Qeveria në detyrë e Republikës së Kosovës, në mbledhjen e mbajtur më 23 maj 2020, nxjerr këtë:

V E N D I M

1. Miratohet Programi i Kosovës për Barazi Gjinore 2020-2024.
2. Obligohen institucionet e Republikës së Kosovës të zbatojnë Programin nga pika 1. e këtij vendimi sipas aktiviteteve të parapara në planin e veprimit dhe në përputhje me fushat e veta të zbatimit.
3. Obligohet Agjencia për Barazi Gjinore në kuadër të Zyrës së Kryeministrit të monitoron zbatimin e tij, si dhe të raporton çdo vit tek Qeveria për zbatimin e tij.
4. Vendimi hyn në fuqi ditën e nënshkrimit.

Albin KURTI

Albin Kurti

Kryeministër në detyrë i Republikës së Kosovës

Iu dërgohet:

- Zëvendëskryeministrave
- të gjitha ministrive (ministrave)
- Sekretarit të Përgjithshëm të ZKM-ës
- Arkivit të Qeverisë

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT / / OFFICE OF THE PRIME MINISTER/ URED PREMLJERA
 AGJENCIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA/
 AGENCY OF GENDER EQUALITY

Poštovani/e građani/ke

U skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti – član 11. Vlada Republike Kosovo je izradila i usvojila Kosovski program za rodnu ravnopravnost KPRR 2020-2024, odlukom br. 01/34¹, na čelu sa Agencijom za rodnu ravnopravnost – Kancelarija premijera. Prvi Kosovski program za rodnu ravnopravnost izrađen je od strane ARR-a i usvojen od strane Vlade u vremenskom periodu 2008-2013, i procena njegovog sprovođenja² u 2017. godini služila je ARR-u, resornim ministarstvima kao orijentacioni dokumenat za izradu novog programa.

KPRR je krovni dokument planiranja institucionalnih radnji, javnog i privatnog sektora, koji treba da služi kao referentna platforma za preduzimanje radnji praćeno raspodelom dovoljnih budžetskih sredstava za integraciju rodne perspektive u kreiranju politike, kao kompleksan proces, koji je neophodan, i koji ima za cilj poboljšanje života devojaka i žena, momaka i muškaraca na Kosovu.

Proces izrade KPRR-a kao strateškog dokumenta predstavlja poseban model, gde je čitav proces izrade realizovan uz modernu metodologiju, usvojenu od strane upravnog odbora, jedan sveobuhvatan proces koji je model, i kojem su prethodile sektorske i međusektorske analize. Prvobitno je izrađen dokumenat analize stanja u tri relevantnim oblastima i realizovane su 11 dvodnevne radionice sa radnim grupama, gde su u radnim grupama učestvovali oko 370 učesnika, blizu 40 institucija, nevladine organizacije, donatorske organizacije, domaći i inostrani partneri, i takođe su u finalnom dokumentu dati komentari za javnu raspravu.

KPRR ima tri stuba: **a) Ekonomsko osnaživanje i socijalna zaštita, b) Ljudski razvoj, uloge i rodni odnosi, c) Ženska prava, pristup pravdi i bezbednosti.** Program obuhvata ciljeve održivog razvoja koji se odnose na rod i integrisano je 40 rodni indikatora SDG-ova u ciljevima i aktivnostima predloženog programa. Program identifikuje nacionalnu viziju, svrhe i ciljeve, i odgovarajući akcioni plan, uključujući odgovornosti, resurse i vremenske rokove za relevantne aktivnosti za unapređenje principa rodne ravnopravnosti, realizaciju ženskih prava i postizanje mirnog,

¹ Od 23.05.2020. godine

² Procena uz podršku Švedske agencije za međunarodni razvoj – SIDA, kroz projekat „Institucionalno osnaživanje Agencije za rodnu ravnopravnost i rodni mehanizama u RKS“, i koja je sprovedena kroz projekat tehničke podrške NIRAS-CPM International.

prosperitetnog i harmonizovanog društva za žene i muškarce na Kosovu. Predviđeni ciljevi u ovom dokumentu predstavljaju vodič u pravcu primene Zakonskog okvira RKS-a koji garantuje rodnu ravnopravnost, u duhu Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW, koja je direktno primenjiva na Kosovu, kao i glavnih međunarodnih instrumenata za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, kao što su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Konvencija o političkim pravima žena, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Rezolucija 1325 i 1820 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija o miru i bezbednosti žena i nasilju nad ženama itd.

Akcionni plan ima za cilj da sprovodi rodnu integraciju u okvirima javne politike za rešavanje 'feminizacije siromaštva' koji je kao jedan veoma složen koncept razmatran tokom analize stanja, u kontekstu Kosova, gde su i siromaštvo i rodne predrasude raznovrsne i duboko ukorenjene, i drže žene i devojke dalje od razvoja. Feminizirano siromaštvo je porast u nivoima siromaštva među ženama i muškarcima. Rast rodne nejednakosti predstavlja odrednicu siromaštva, kojeg karakteriše feminizacija razloga siromaštva, s obzirom da žene i devojke još uvek ne učestvuju na radnom tržištu, ne nasleđuju, ne dobijaju isto koliko i muškarci iz finansijskih resursa, kao i od drugih usluga socijalne zaštite, pristupa pravdi, jednake i usluge i učešće u odlučivanju u političkom, javnom, privatnom, socijalnom i kulturnom životu. Usvojeni KPRR bavim se svim ovim identifikovanim problemima u analizi stanja, koje su obuhvaćene u specifičnim ciljevima i relevantnim aktivnostima.

Ovaj program predstavlja strateški dokument koji je vodič za orijentaciju pomoći i podrške međunarodnih donatora i partnera u cilju podrške agende za rodnu ravnopravnost na Kosovu.

Zahvaljujemo se Vladi Švedske / Švedskoj agenciji za međunarodni razvoj – Sida na izuzetnoj podršci tokom čitavog procesa izrade KPRR-a, na bezrezervnoj pomoći putem direktnog granta za ARR. Takođe izražavamo zahvalnost na podršci Sida, putem projekta tehničke podrške za ARR, koji je sproveden od strane „Konzorcijuma NIRAS – CPM International“³, i rukovoditeljki projekta, koja je pružala metodologiju, ekspertizu i stručnu pomoć tokom čitavog procesa.

Zahvaljujemo se članovima/članicama upravnog odbora radnih grupa, i svim učesnicima/ama u raspravama koji su svojim doprinosom pomogli da imamo program koji preko agende rodne ravnopravnosti dovodi u centru pažnje dobrobit žena i muškaraca na Kosovu.

S poštovanjem!
 Edi Gusia
 Izvršna direktorka
 Agencija za rodnu ravnopravnost/Kancelarija Premijera

³ Projekat Švedske agencije za međunarodni razvoj – SIDA „Institucionalno osnaživanje Agencija za rodnu ravnopravnost i rodni mehanizama u RKS“ koji je sproveden kroz projekat tehničke pomoći NIRAS-CPM International.

Sadržaj

ZYRA E KRYEMINISTRIT/ OFFICE OF THE PRIME MINISTER/ URED PREMIJERA

1. UVOD	13
2. Metodologija	15
3. Pozadina	19
STUB I: Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita	19
STUB II: Ljudski razvoj i uloge i polni odnosi	26
STUB III: Prava žena, prístup pravdi i bezbednost	43
4. Ciljevi Nacionalnog Programa za Ravnopravnost Polova	54
5. Aranžmani sprovođenja, praćenja i izveštavanja:	63
6. Budžetski uticaj i sprovođenje NPRP-a	65
Reference	66
Prilozi	69
Prilog 1: Odluka Vlade o imenovanju Centralne komisije i radnih grupa za izradu KPRR-a...	69
Prilog 2: Akcioni plan za sprovođenje KPRR-a od 2020. do 2022.	73
Akcioni plan: KPRR od 2020. do 2022.	74

Lista tabela

Tabela 1: Konsultacije tokom procesa izrade KPRR-a.....	17
Tabela 2: Stopa siromaštva u potrošnji na Kosovu, 2012-2015.....	19
Tabela 3: Stopa siromaštva, prema polu glave porodice: 2012-2015	19
Tabela 4: Pokazatelji tržišta rada, 2017-Drugo tromesečje.....	20
Tabela 5: Pokazatelji tržišta rada, 2012-2018	20
Tabela 6. Broj javnih vaspitno-obrazovnih institucija na Kosovu.....	28
Tabela 7. Rođenja po starosti i nacionalnosti u prvom rođenju, 2016.....	36
Tabela 8. Radnici Radio televizije Kosova prema rodu u 2014	41
Tabela 9 : Zastupljenost u pravo-sudnom sistemu	47
Tabela 10: Trošak Akcionog plana za period 2020-2022, u hiljadama (000) evra.	65

Lista slika

Slika 1. Rodna struktura nastavnika prema nivoima u javnom i privatnom obrazovanju 2015/2016....	27
Figura 2. Orijentacija studenata u oblasti studija prema polu 2014/2015	29
Slika 3. Zdravstveni izdaci domaćinstava prema lokalitetu 2014-2016, na evrima.....	34

Lista skraćenica

ABD	Anketa o budžetu domaćinstava
ARR	Agencija za rodnu ravnopravnost
ARS	Anketa o radnoj snazi
UNK	Udruženje novinara Kosova
IO	Institucija Ombudsmana
ASK	Agencija za statistiku Kosova
ROB	Rodno odgovorno budžetiranje
CEDAË	Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije nad ženama
KBS	Kosovske bezbednosne snage
IVO	Institucije visokog obrazovanja
EIRR	Evropski institut za rodnu ravnopravnost
KIP	Kosovski institut za pravosuđe
KIJU	Kosovski institut za javnu upravu
NKPNP	Nacionalni Koordinator protiv nasilja u porodici
KZK	Krivični zakonik Kosova
NKM	Nezavisna komisija za medije
ZRP	Zakon o ravnopravnosti polova
LGBT	Lezbijke, homoseksualci, biseksualne i transrodne osobe
MJU	Ministarstvo javne uprave
MALS	Ministarstvo administracije lokalne samouprave
MONT	Ministarstvo obrazovanja nauke i tehnologije
AMTR	Aktivne mere tržišta rada
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
MP	Ministarstvo pravde
MIP	Ministarstvo inovacija i preduzetništva
MKOS	Ministarstvo kulture, omladine i sporta
MO	Ministarstvo odbrane
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MSP	Ministarstvo spoljnih poslova
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MZ	Ministarstvo zdravlja
MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
MER	Ministarstvo ekonomskog razvoja
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PK	Policija Kosova
PKRR	Program Kosova za rodnu ravnopravnost
PSV	Standardni postupci za zaštitu od porodičnog nasilja
CSO	Centri za stručno osposobljavanje
CSR	Centri za socijalni rad
MŽK	Mreža žena Kosova
CD	Civilno društvo
KSK	Korektivna služba Kosova
SIDA	Švedska agencija za međunarodnu saradnju i razvoj
SILC	Anketa o prihodima i životnim uslovima
UN Women	Telo Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost u osnaživanje žena
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNFPA	Populacioni fond Ujedinjenih nacija

SRR	Službenik/ca za rodnu ravnopravnost
KP	Kancelarija premijera
KZPŽ	Kancelarija za zaštitu i pomoć žrtvama
KSP	Kancelarija za strateško planiranje-KP

Izvršni rezime

Rodna ravnopravnost je osnovno pravo i važan faktor za ekonomski rast, razvoj i stabilnost. Rodna ravnopravnost je osnovni princip Ustava Republike Kosovo. Posvećenost rodnoj ravnopravnosti naglašava neophodnost za razvojem i sprovođenjem politika, kroz strategije i programe, zakonskog okvira i pružanje dobara i usluga za postizanje određenog cilja za rodnu ravnopravnost.

Izrada Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost je obaveza utvrđena Zakonom o ravnopravnosti polova 05/L-020. Konkretno, član 11. obavezuje Agenciju za rodnu ravnopravnost da koordinira pripremu Programa, prati njegovo sprovođenje, i svake godine izveštava Vladi o njegovom sprovođenju. Ovaj član takođe utvrđuje da Vlada razmatra i usvaja Program Kosova za rodnu ravnopravnost i svake godine podnosi izveštaj Skupštini o njegovom sprovođenju, i da se ovi izveštaji objavljuju. Prvi Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2008-2013. Vlada Republike Kosovo u svom upravljačkom programu 2020-2023 Povezana je s Kosovskim programom za ravnopravnost spolova kao platformom za unapređenje rodne ravnopravnosti na Kosovo instrumentom za koordinaciju razvojne pomoci i kao odraz pokazatelja održivog razvoja

Program Kosova za rodnu ravnopravnost ima za cilj da obezbedi da rodna ravnopravnost bude u centru transformacionih procesa na Kosovu, u okviru svih struktura, institucija, politika, procedura, praksi i programa vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i donatorske zajednice. Program je petogodišnji program, obuhvata period 2020-2024, dok je Akcioni plan izrađen za period 2020-2023. Program i Akcioni plan su izrađeni u skladu sa Administrativnim uputstvom (VRK) br. 07/2018 o planiranju i izradi strateških dokumenata i akcionih planova. Program je organizovan u tri strateška stuba: Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita; Ljudski razvoj, Uloge i rodni odnosi; i, Ženska prava, Pristup pravdi i bezbednost. Na osnovu analize trenutnog stanja na Kosovu, glavni problem u stubu Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita je prisustvo nejednakosti i društveno-ekonomsko-strukturalna isključenost. Glavni faktori koji utiču na ovaj problem su: nedostatak rodne integracije u strategijama i razvojnim politikama; nesprovođenje rodno odgovornog budžetiranja; diskriminacija u zapošljavanju; nizak nivo školovanja radno sposobnih žena (15-64); polna podela profesija; nejednaka podela odgovornosti za brigu o deci; nisko učešće žena u upravljanju resursima; nedostatak institucija za staranje o deci; i ograničen pristup imovinskim pravima i finansijama.

Glavni problem u oblasti *Ljudski razvoj, uloge i rodni odnosi* leži u nejednakosti i strukturalnoj isključenosti u obrazovanju, zdravlju i medijima, i neadekvatno korišćenje ljudskih resursa u različitim oblastima društveno-kulturnog i institucionalnog života. Glavni izazovi u obrazovnom sistemu su nejednak pristup, mogućnosti i nejednaka upotreba rodne linije u planiranju, upravljanju i finansiranju obrazovnog sistema; rodna diskriminacija u zapošljavanju i stručnom i akademskom usavršavanju; postojanje rodni stereotipa o podeli rada. U oblasti zdravlja glavni izazovi ostaju: nedostatak protokola i podataka za identifikaciju specifičnih potreba devojaka i žena; devojke i žene su diskriminisane u smislu slobode odlučivanja o planiranju porodice; seksu i generalno njihovom telu; nedostatak podizanja svesti, neprofesionalni pristup zdravstvenih radnika, i nedostatak infrastrukture i ljudskih resursa doprinose krhkosti reproduktivnog zdravlja; nedostaci u pružanju perinatalnih i neonatalnih usluga; ali i seksualnog vaspitanja i savetovanja za planiranje porodice; HPV skrining se ne tretira od strane Sektorske strategije za zdravlje uprkos identifikovanoj potrebi. U oblasti medija, glavni izazovi su: nedostatak rodni pokazatelja koji bi omogućili praćenje i procenu sprovođenja ZRP-a i Zakona protiv diskriminacije u RTK; nedostatak politika i uredbi koje bi se bavile rodnom diskriminacijom, koje bi omogućile raznolikost i omogućile sprovođenje Zakona o ravnopravnosti polova; opasnost obavljanja profesije novinarstva od strane devojaka i žena; i potpuni nedostatak zakonodavstva o novim medijima.

Glavni problem za *Osiguranje ženskih prava, pristup pravdi i bezbednost* je krhki pristup ostvarivanju prava, koji onemogućava postizanje rodne ravnopravnosti. Glavni izazovi u ovoj oblasti su ograničeno učešće žena u sektoru bezbednosti i pravosuđa na Kosovu; nisko učešće žena na odlučujućim pozicijama; slabo izvršenje sankcija i nedostatak sprovođenja i mali broj žalbi u vezi sa prijavljenim slučajevima diskriminacije u sudovima Kosova; tolerancija nasilja kao način disciplinovanja ili odgoja dece ili kontrolisanja ili držanja žena u njihovom društvenom položaju; ograničeno prijavljivanje seksualnog nasilja, uključujući i silovanje, koje se dešava unutar ili izvan porodice; nedostatak pratećeg mehanizma za praćenje slučajeva rodno zasnovanog nasilja; odlaganje sprovođenja i izdavanja naloga za zaštitu u slučajevima nasilja u porodici kao i izricanje manjih kazni ili kultura neosuđivanja takvih slučajeva od strane sudova; nedostatak programa za psiho-socijalni tretman počilaca; i reintegracija žrtava nasilja u porodici.

Opšti strateški cilj Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost je da obezbeđuje da rodna ravnopravnost bude u centru transformacionih procesa na Kosovu, u okviru svih struktura, institucija, politika, procedura, praksi i programa vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i donatorske zajednice. Ovaj cilj će biti postignut radeći u ova tri pravca:

- Stvaranja jednakih mogućnosti za doprinos i koristi u /od ekonomskog razvoja, povećanje sveobuhvatnosti i poboljšanja socijalne zaštite;
- Unapređenje rodne ravnopravnosti kroz kvalitetno obrazovanje i zdravstvo, sveobuhvatnosti i korišćenje ljudskih resursa kao doprinos održivom ljudskom razvoju i eliminaciji rodne nejednakosti i stereotipa; i
- Unapređenje u ostvarivanju prava u donošenju odluka, miru, bezbednosti i pravdi koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti.

Za sprovođenje KPRR-a izrađen je trogodišnji akcioni plan, u kojem su utvrđene detaljne mere potrebna za postizanje ciljeva, njihov raspored kao i zahtevi za finansiranje aktivnosti.

Glavne aktivnosti za adresiranje problema identifikovanih u ovom dokumentu, prema strateškim ciljevima su kao u nastavku.

Strateški cilj 1: Stvaranja jednakih mogućnosti za doprinos i koristi u /od ekonomskog razvoja, povećanje sveobuhvatnosti i poboljšanja socijalne zaštite, postići će se kroz: podizanja veština žena, u skladu sa zahtevima tržišta rada, fokusirajući se i na deficitarne oblasti; adresiranje diskriminacije u zapošljavanju na rodnoj osnovi, izmene Zakona o radu, kako bi se osiguralo jednako roditeljsko odsustvo i EU direktive, pružanje jednakog pristupa kvalitetnim socijalnim i porodičnim uslugama, rezidencijalnim centrima za dnevni boravak za starije osobe i osoba sa ograničenim sposobnostima, čime se olakšava mogućnost žena da postanu aktivne na tržištu rada; pružanje finansijske pomoći, pristup mikrokreditnim programima i finansiranje putem kreditnih unija, planirani su kako bi se povećalo angažovanje žena u preduzetništvu i povećanje poslovanja u vlasništvu žena; razvijanje pravnog okvira; vodiča i izgradnja kapaciteta kako bi se omogućilo potpuno i tačno sprovođenje Zakona o ravnopravnosti polova, na centralnom i lokalnom nivou; razvoj merljivih pokazatelja, i kojima treba izveštavati u redovnim vremenskim intervalima, kako bi se pratio napredak i prepreke u postizanju rodne ravnopravnosti; integrisanje rodne perspektive u javnim politikama, širenje informacija, dizajniranju usluga i podrške u skladu sa zahtevima i potrebama oba pola; širenje i razvoj Aktivnih mera zapošljavanja, prilagođavajući ih sa potrebama i zahtevima žena; ostvarivanja imovinskih i prava na nasledstvo; i smanjenje neformalnog zapošljavanja i poboljšanje uslova na radnom mestu.

Strateški cilj 2: Unapređenje rodne ravnopravnosti kroz kvalitetno obrazovanje i zdravstvo, sveobuhvatnosti i korišćenje ljudskih resursa kao doprinos održivom ljudskom razvoju i eliminaciji rodne nejednakosti i stereotipa, namerava se da se postigne kroz ove aktivnosti:

organizovanje aktivnosti podizanja svesti i javnih politika kako bi se doprinelo sprečavanju napuštanja školovanja; stvaranje mogućnosti i pristupa uslugama brige o deci i starijim osobama; stvaranje programa podrške za angažovanje i unapređenje devojaka i žena u radu; eliminisanje stereotipa, jezičke i pedagoške prakse koja diskriminira, iz nastavnih planova i programa i udžbenika; izgradnja kapaciteta obrazovnog sistema za sprovođenje postojećih mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti; finansijska podrška za profesionalni napredak, infrastruktura i podizanje javne svesti o učešću devojaka i žena u sportu; izrada novih, komplementarnih politika za ravnopravnu rodnu zastupljenost u medijskim organizacijama i uređivačku politiku; izrada i akreditacija programa obuke za novinare u oblasti rodne ravnopravnosti i borbe protiv nasilnog ekstremizma; praćenje i evaluacija u sve tri oblasti, uključujući: integraciju ličnih podataka u SZI o zdravlju žena, majke i deteta (uključujući nasilje nad ženama u svim oblicima); istraživanje prakse planiranja porodice; izrada obrazovnih i informativnih programa, sa posebnim fokusom na reproduktivno zdravlje; izradu vodiča i protokola za tretman i praćenje pokazatelja kvaliteta, poboljšanje pristupa uslugama u ruralnim područjima; izgradnja profesionalnih kapaciteta (za promovisanje i zdravstveno vaspitanje, uključujući reproduktivno zdravlje i specifične zdravstvene potrebe žena i muškaraca; organizacija aktivnosti podizanja svesti o mentalnom zdravlju) (bulizam, seksualno uznemiravanje, bulimija, anoreksija, seksualnost itd.); usklađivanje sa obukom učitelja u promotivnim školama za informisanje, obrazovanje i komunikaciju o reproduktivnom i seksualnom zdravlju; proširenje kućnih poseta za majke i decu u povećano uključivanje majki i dece u zajednice Roma, Aškalija i Egipćana; i akreditacija programa obuke učitelja o seksualnom zdravlju (na sva tri nivoa).

Strateški cilj 3: Unapređenje u ostvarivanju prava u donošenju odluka, miru, bezbednosti i pravdi koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti, će se realizovati kroz ove osnovne aktivnosti: usklađivanje pravnog okvira kroz uključivanje nediskriminatornih rodni normi u ukupni pravni okvir zemlje, u skladu sa zahtevima Programa Ujedinjenih Nacija, Ciljevi Održivog Razvoja (COR) 2030; imenovanje sudija i tužilaca profilisane za porodične slučajeve, nasilje u porodici, seksualno nasilje tokom rata, sporovi o imovini i nasledstvu; poboljšanje podataka o žrtvama i vršiocima nasilja u porodici; podizanje svesti društva za ostvarivanje ženskih prava kako je predviđeno zakonima, ali i borba protiv negativnih pojava kao što su nasilje u porodici, rodni stereotipi, patrijarhalni mentalitet; jačanje kapaciteta vladine komisije za žrtve seksualnog nasilja tokom rata i organizacija koje su licencirane u okviru ovog procesa da povećaju pristup pravdi za žene; usaglašavanje i dopunjavanje zakona: sa fokusom na zakon o izborima, zakon o finansiranju političkih stranki i kao i na sam Poslovnik Skupštine Kosova kako bi bili u skladu sa zakonom o rodnoj ravnopravnosti, pre svega da se garantuje ravnopravno rodno učešće u odlučivanju; sprovođenje afirmativnih mera od strane javnih institucija, uključujući i bezbednosne; jačanje žena poslanika kroz aktivnosti podizanja svesti i svesnosti o rodnoj ravnopravnosti i jačanju žena poslanica se smatra važnim; organizovanje kampanja o podizanju svesti u cilju podsticanja žena da postanu deo sektora bezbednosti; lobiranje i zagovaranje u vezi sa učešćem žena u procesu pregovaranja, mira i pomirenja; i organizovanje javnih rasprava o zastupljenosti žena u procesima pregovaranja, mira i pomirenja.

1. UVOD

Izrada Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost je obaveza koja proističe iz Zakona o ravnopravnosti plova 05/L-020. Konkretno, član 11. obavezuje Agenciju za rodnu ravnopravnost da koordinira pripremu Programa, da prati njegovo sprovođenje i da godišnje izveštava u Vladi o njegovoj primeni. Ovaj član takođe propisuje da Vlada razmatra i usvaja Kosovski program za rodnu ravnopravnost i podnosi godišnje izveštaje Skupštini o njegovoj primeni, a takvi izveštaji da se objavljuju. Prvi program bio je Kosovski program za rodnu ravnopravnosti 2008-2013, koji je, kao što se zahteva Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, ocenjen 2016. godine, nizom nalaza i preporuka za predstojeći Kosovski program za rodnu ravnopravnost. Izrada KPRR-a je predviđena aktivnost u okviru Programa Vlade 2017-2021, u kojoj se navodi da će Kosovski program za rodnu ravnopravnost biti usvojen sa adekvatnim finansijskim sredstvima, koja će biti platforma za sve institucije, u cilju unapređenja principa rodne ravnopravnosti, ispunjenju ženskih prava i postizanju mirnog, prosperitetnog i skladnog društva za žene i muškarce na Kosovu.

Ustav Republike Kosovo utvrđuje konvencije o ljudskim pravima kao što su Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (poznata kao CEDAW), Rezolucija 1325, Ujedinjenih Nacija - Žene, mir i bezbednost, koja se direktno primenjuje u domaćem zakonodavstvu, i u slučaju sukoba smatra se da imaju prioritet nad aktima i zakonima koje donose javne institucije.

Nacionalna strategija za razvoj 2016-2021 (NSR) ima za cilj da adresira ključne prepreke za razvoj Kosova, imajući za cilj razvoj ljudskih resursa, sprovođenja vladavine prava i dobrog upravljanja; podršku razvoju konkurentnih industrija i razvoju infrastrukture. Drugi princip Strategije je potreba da se paralelno sa ekonomskim rastom osigura društvena kohezija i sveobuhvatnost, što podrazumeva: **uključivanje određenih društvenih grupa u koristi od ekonomskog rasta.** Ova strategija, kroz povećano uključivanje dece u predškolske ustanove, ima za cilj da obezbedi veći uspeh na višim nivoima obrazovanja, smanjenje nejednakosti i povećanje učešća žena na tržištu rada. U 2. stubu Strategije - Vladavina prava i dobro upravljanje - predviđaju se mere za garantovanje i jačanje **imovinskih prava žena. Vladin program 2020-2023 posebno je usmjeren na jačanje uloge žena i uloge i položaja žena i devojčica u društvu poglavlje 2 točka 2,1 Ljudska prava rodna ravnopravnost i zajednice u cilju unapređenja i jačanja položaja njihov dizajn i poverba odgovarajućih politika za njihovo ekonomsko osnazivanje uz medusektorske pristupe pracene odgovarajućem resursima za prverbu**

Vlada će nastaviti da jača institucionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost, kao i institucionalne mehanizme za zaštitu od diskriminacije kroz rigorozno sprovođenje Zakona o rodnoj ravnopravnosti i relevantnih uredbi za jačanje rodni mehanizama na nivou zemlje, zakona protiv diskriminacije i preporuka Ombudsmana. U ovom dokumentu se naglašava da će Kosovski program za rodnu ravnopravnost biti usvojen, i takođe biće usvojeni normativni akt i sprovođenje rodno odgovornog budžetiranja kao metod planiranja budžeta zasnovan na potrebe žena i muškaraca na Kosovu za sveobuhvatni održivi razvoj i upravljanje ljudskim i finansijskim resursima u ispunjavanju principa dobrog upravljanja za efikasnost, delotvornost, odgovornost i transparentnost.

Kosovski program za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Kosova i Evropske unije (2017-2021), sadrži niz aktivnosti koje treba da preduzmu kosovske institucije, uključujući poštovanje i zaštitu ljudskih prava i prava žena u okviru bloka demokratije i vladavine prava, kao i poštovanje osnovnih ljudskih prava. Kosovski program ekonomskih reformi 2020-2022 ima za cilj povećavati pristup mladih i žena na tržištu rada Mjera 19 poboljšanje i sirenje javnog sluzbi za zaposljavanje i povećanje zaposlenosti dugotrajno nezaposlenih mladih žena i grupa ostali ranjivi reformska mjera br 20 poljsanje socijalnih usluga i onazivanje iskuljucenih skupina

Sektorska strategija Ministarstva rada i socijalne zaštite 2018-2022 ima za cilj povećanje zaposlenosti i poboljšanje socijalne zaštite u zemlji. Strategija ima za cilj rešavanje rodne neravnopravnosti na tržištu rada, kroz dizajnirane usluge i aktivnih mera zapošljavanja, u skladu sa zahtevima žena, rešavanje pitanja podele profesija na osnovu pola, i uključuje aktivnosti za poboljšanje socijalne zaštite kroz širenje i povećanje kvaliteta socijalne zaštite i socijalnih i porodičnih usluga, sa posebnim naglaskom na ugrožene grupe i rodnu ravnopravnost. **U 2018. godini, Vlada Kosova je usvojila nacrt Akcionog plana za zapošljavanje mladih 2017-2020.** Ovaj plan ima međusektorski karakter i uključuje specifične aktivnosti za podršku zapošljavanju mladih devojaka i rešavanju podele zanimanja na osnovu pola. Među aktivnostima uključuje se i pružanje usluga zapošljavanja, AMTR-a i odgovarajući program koji utiču na zapošljavanje mladih devojaka i usmerenost devojaka na deficitarne profesionalne smerove (kroz orijentaciju i savetovanje o karijeri i pružanje studentskih stipendija).

Strateški plan za obrazovanja na Kosovu 2017-2021 ima za cilj da rešava podelu profesija na osnovu pola i poveća učešće dece na predškolskom nivou kroz proširenje kapaciteta.

Strategija za uključivanje romskih i egipćanskih zajednica u kosovskom društvu 2017-2021 ima za cilj da promoviše i osigura efikasno ostvarivanje prava ovih zajednica, posebno pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenim uslugama i stanovanju. Da bi se povećala zaposlenost, u ovoj Strategiji je planirano da se promovišu slučajevi uspeha na tržištu rada pripadnika ovih zajednica, sa posebnim naglaskom na žene. Takođe su planirane i aktivnosti za informisanje žena o programima zaštite i socijalnim uslugama i socijalnim uslugama za slučajeve ranog braka

Vizija Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u porodici 2016-2020, je stvaranje društva koje svim svojim građanima, odraslima i deci omogućava da žive bez straha ili pretnje od nasilja u porodici, koja štiti žrtve, donosi izvršioce pred odgovornost i smanjuje tolerantnost društva prema nasilnim radnjama u porodici. U ovoj Strategiji, žene su klasifikovane kao najpogođenija grupa od nasilja u porodici, i kao rezultat toga, Strategija kroz konkretne akcije ima za cilj borbu protiv nasilja u porodici i svih drugih oblika nasilja nad ženama.

Strategija za Bolje Regulisanje 2017-2021, ima za cilj reformu primarnog i sekundarnog zakonodavstva i povećanje efikasnosti javnog komuniciranja i konsultacija. Strategija naglašava da procenu rodne uticaja, treba primeniti kao sredstvo za ex-ante procenu politika kako bi se sprečili neželjeni negativni efekti i povećali željeni pozitivni efekti predloženih politika i pravni osnov, koji utiču na 'prisutnu nejednakost, između muškaraca i žena u društvu'.

2. Metodologija

Ovaj Program Kosova za rodnu ravnopravnost ima za cilj da obezbedi da rodna ravnopravnost bude u centru transformacionih procesa na Kosovu, u okviru svih struktura, institucija, politika, procedura, praksi i programa vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i donatorske zajednice.

Kao jedini zakonski propisan nacionalni program, novi dokument KPRR-a treba:

- Povećati efikasnost predloženih aktivnosti na Kosovu kako bi se dodatno povećala usaglašenost i sprovođenje međunarodnih konvencija i obaveza u svom kontekstu,
- Obezbediti jedinstven sveobuhvatan okvir za upravljanje novim KPRR-om za postizanje jasno definisanih ciljeva u okviru sveukupne društveno-ekonomske politike Kosova, Platforme za evropske integracije i agende razvoja,
- Uspostaviti prioritete intervencija i njihove vremenske okvire kao jasno identifikovane i povezati ih sa razvijenom analizom situacije,
- Omogućiti što brže sprovođenje predloženih intervencija KPRR-a i praćenje napretka,
- Povećati koordinaciju svih aktivnosti KPRR-a na nacionalnom nivou u svim sektorima, omogućujući tako zajedničke napore, udruživanje resursa i sprečavanje neefikasnog udvostručivanja i nepotrebnog rivalstva,
- Podsticati i razvijati partnerstva i održive veze unutar zemlje i u inostranstvu,
- Demonstrirati uticaj KPRR-a koji će biti koristan za kreatore politike, koji uvek imaju potrebu za opravdanjem i osnovu za određivanje malih resursa interesa i konkurentskim potrebama,
- Poslužiti kao legitiman i inkluzivan izvor za izradu Kosovskih izveštaja prema međunarodnim telima i globalnim inicijativama.

U decembru 2016 godine, Agencija za rodnu ravnopravnost je identifikovala ova tri strateška stuba Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost: ekonomsko osnaživanje i socijalno blagostanje; ljudski razvoj, uloge i rodni odnosi; i ženska prava, pristup pravdi i bezbednosti. Nakon definisanja programskih oblasti, na zahtev ARR-a, 29. decembra 2016 godine, odlukom 069/2016, premijer Kosova imenovao je Centralni tim i ove 4 radne podgrupe za izradu KPRR-a: Ekonomsko osnaživanje i socijalno blagostanje; Ljudski razvoj; Donošenje odluka i zastupanje; i Žene, mir i bezbednost. Odlukom je takođe imenovan i Sekretarijat tima, dok Agencija za rodnu ravnopravnost predsedava Centralnim timom. Imajući u vidu podsektorsku prirodu KPRR-a, u glavnim i radnim timovima imenovani su predstavnici: Kancelarije premijera - Agencije za rodnu ravnopravnost, Pravne kancelarija, Kancelarije za strateško planiranje, Kancelarije za dobro upravljanje, Kancelarije nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici; Ministarstva za finansije; Ministarstva za evropske integracije; Ministarstva rada i socijalne zaštite; Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja; Ministarstva za ekonomski razvoj; Ministarstva trgovine i industrije; Agencije za Imovinu; Ministarstva zdravstva; Ministarstva kulture, omladine i sporta; Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije; Ministarstva administracije lokalne samouprave; Ministarstva javne uprave – Odeljenja administracije civilnih službenika; Ministarstva pravde; Ministarstva bezbednosnih snaga; Policije Kosova; Zaštitnici žrtava; Univerziteta u Prištini; Opštinskih kancelarija za rodnu ravnopravnost, predstavnici civilnog društva i Međunarodnih agencije (Odluka je priložena u Prilogu 1).

Ovaj Program je izrađen uzimajući u obzir instrumente, zakonski okvir i glavne međunarodne i nacionalne politike za obezbeđivanje rodne ravnopravnosti i ekonomskog jačanja žena, a najvažnije su predstavljene u nastavku.

Ključni međunarodni instrumenti za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima,
- Konvencija o političkim pravima žena,
- Međunarodni konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,
- Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW),
- Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta,
- Pekinška deklaracija i Platforma za akciju iz 1995,
- Nacionalna Strategija Razvoja 2016-2020,
- Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – Istanbulska konvencija, 2011
- Rezolucije 1325 i 1820 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija – Žene, mir i bezbednosti i nasilju nad ženama,
- Evropska konvencija o ljudskim pravima,
- Agenda 2030 ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija,
- Deklaracija UN o uklanjanju nasilja nad ženama.

Zakonski okvir i domaće politike o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena

- Ustav Republike Kosovo, član 7, 21. i 22
- Zakon o ravnopravnosti polova br. 05/L-020
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici br. 03/L-182
- Zakon o nasleđivanju br. 2004/26
- Zakon o porodici br. 2004/32
- Zakon o zaštiti od diskriminacije br. 05/L-021
- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima br. 03/L-154
- Zakon br. 03/L-212 o radu

Lokalni razvojni okvir i aktivnosti za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena:

- Kosovski program za rodnu ravnopravnost,
- Nacionalna strategija razvoja,
- Program ekonomskih reformi,
- Strategija za bolje regulisanje,
- Nacionalna strategija i Akcioni plan za zaštitu od nasilja u porodici,
- Nacionalni program za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i Akcioni plan za imovinska prava,
- Strategija i akcioni plan za imovinska prava
- Srednjoročni okvir rashoda,
- Godišnji budžetski cirkular, i
- Ostale strategije.

Metodologija i smernice za izradu KPRR-a razvila je rukovoditeljka projekta „Institucionalno jačanje Agencije za rodnu ravnopravnost i institucionalnih mehanizama“ - koji je finansirala Vlada Švedske - Sida, a sprovodio ga je Konzorcijum Niras & CPM International. Metodologija je odobrena od strane Centralnog tima. Tim od 6 stručnjaka (2 za svaki programski stub) angažovani su u prikupljanju podataka i analizu podataka kako bi podržali diskusije u radnim grupama i izradili KPRR i Akcioni Plan. Izrada programa uključivala je ove ključne faze:

- Prikupljanje podataka, pregled i analiza problema;
- Izrada programa i njegovog Akcionog plana;

- Međuministarske i javne konsultacije

Treba napomenuti da su konsultacije sprovedene tokom čitavog procesa izrade KPRR-a i Akcionog plana. Cilj konsultacija bio potvrđivanje nalaza iz analize situacije; pružanje mogućnosti svim zainteresovanim stranama da predlože konkretne aktivnosti koje će doprineti postizanju ciljeva KPRR-a i Akcionog plana; i potvrđivanje celog dokumenta.

Osnovni principi u izradi KPRR-a su:

- Prava žena i ljudska prava,
- Rodna ravnopravnost je važan doprinosilac održivom razvoju zemlje,
- Kosovske institucije su posvećene promovisanju odgovornosti kroz žensko liderstvo, glas žena, učešće i zastupljenost žena u donošenju odluka, politici, dobrom upravljanju i bezbednosti.
- Agencija za rodnu ravnopravnost i svi mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti su dobro pozicionirani i trebaju imati kapacitet da integrišu rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena,
- Vlada i sve zainteresovane strane demonstriraju 'političku volju' da integrišu rodnu perspektivu, i
- Žene su heterogena grupa i raznolikost se mora odraziti na sve vladine intervencije.

Prikupljanje podataka, pregled i analiza problema: Za svaki stub KPRR-a, angažovani eksperti su identifikovali odgovarajuće oblasti, vrstu podataka i njihov izvor. Agencija za statistike Kosova je korišćena kao glavni izvor podataka, kad god su postojali podaci: ova orijentacija je određena da obezbedi dostupnost podataka za praćenje ciljnih pokazatelja. Na osnovu prikupljenih podataka, razvijena je analiza stanja koja je poslužila za definisanje glavnog problema u svakom stubu i faktora koji doprinose problemu. U skladu sa metodološkim uputstvima, eksperti su analizirali i postojeće strategije, relevantni zakonski okvir, kao i analizirali su dobre prakse u relevantnim oblastima - koje su poslužile kao vredna informacija za izradu Akcionog plana. Nalazi iz analize stanja razmatrani su u radnim grupama, gde je postignuta saglasnost za problem i izazove koje treba rešiti u okviru Akcionog plana.

Tabela 1: Konsultacije tokom procesa izrade KPRR-a

Broj	Datum radionice	Programski stub/ovi	Broj učesnika
1	16- 17. 10. 2017	Prava žena, pristup pravdi i bezbednost	43
2	18.10 2017	Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita	25
3	26-27.10.2017	Ljudski razvoj i uloge i rodni odnosi	33
4	12-13.02.2018	Prava žena, pristup pravdi i bezbednost	36
5	22-23.03.2018	Prava žena, pristup pravdi i bezbednost	42
6	14 02.2018	Ljudski razvoj i uloge i rodni odnosi	30
7	19 -20.03.2018	Ljudski razvoj i uloge i rodni odnosi	28
8	28.02.2018	Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita	26
9	28-29.03.2018	Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita	31
10	28-29.08.2018	Plenarna sesija za razmatranje Akcionog plana	56

Izrada Programa i njegovog Akcionog plana. Na osnovu analize situacije, definisanog problema i glavnih uzroka, na radionicama organizovanim za svaki stub posebno, definisan je strateški cilj i specifični ciljevi. Za svaki od njih, utvrđeni su i pokazatelji merenja (zasnovani na SMART principu) i označen je osnovni pokazatelj. Za sve pokazatelje, utvrđeni su ciljni pokazatelji za 5-godišnji period - koliko i traje KPRR-a. Važno je napomenuti da su pokazatelji održivog razvoja¹ korišćeni kao važan referentni izvor, u utvrđenju pokazatelja u tri stuba KPRR-a. Nakon validacije nalaza, definisanja problema i glavnih uzročnika, na radionicama su utvrđene konkretne aktivnosti i istovremeno su izračunati troškovi svake aktivnosti. Akcioni plan obuhvata aktivnosti drugih strategija koje su relevantne za rešavanje identifikovanih izazova, shodno tome ne odražavaju dodatne troškove u okviru Plana. Takođe su utvrđeni ostali neophodni podaci za svaku aktivnost, u skladu sa zahtevima Administrativnog uputstva za izradu strateških dokumenata.

Konsultacije. Kao što je predstavljeno gore, u radnim grupama je bilo široko zastupanje vladinih institucija, civilnog društva i međunarodnih agencija, kao i multilateralne i bilateralne institucije donatora uključene prema prirodi radnih grupa u skladu sa dugoročnim strateškim razvojnim ciljevima za Kosovo, kao što su: Evropska komisija, UN Women, UNFPA; Sida, GIZ, USAID, Savet Evrope, kao i političke organizacije poput OEBS-a; EULEX.

¹ Usvojene od strane svetskih lidera na Samitu Ujedinjenih nacija za održiv razvoj od 25. septembra 2015. godine, u cilju okončanja siromaštva, borbe protiv nejednakosti i nepravde i rešavanja klimatskih promena do 2030. godine

3. Pozadina

STUB I: Ekonomsko jačanje i socijalna zaštita

Trenutno stanje

Uprkos poboljšanjima tokom godina, Kosovo karakteriše visoka stopa siromaštva. Prema najnovijim rezultatima siromaštva u potrošnji (ASK, 2017²), stopa siromaštva na Kosovu u 2015. godini iznosila je 17.6 %, dok je stopa ekstremnog siromaštva iznosila 5.2 % (Tabela 1). Siromaštvo i dalje ostaje veće u ruralnim naseljima, sa 18.9 % stanovništva u siromaštvu i 6.2 % u ekstremnom siromaštvu, u poređenju sa 15.5 i 3.6 % koliko je iznosila u urbanim područjima. Dok oko 60 % stanovništva živi u ruralnim naseljima, u 2015. godini, oko dve trećine siromašnih i tri četvrtine onih u ekstremnom siromaštvu živelo je u ruralnim naseljima.

Tabela 2: Stopa siromaštva u potrošnji na Kosovu, 2012-2015

Siromaštvo	2012.	2013.	2014.	2015.	Razlika u %
Urbano	19.6	16.3	20.9	15.5	-5.4
Ruralno	25.0	18.5	21.3	18.9	-2.3
Ukupno	22.9	17.6	21.1	17.6	-3.5
Ekstremno siromaštvo	2012.	2013.	2014.	2015.	Razlika u %
Urbano	7.0	5.5	6.5	3.6	-2.9
Ruralno	8.8	6.0	7.1	6.2	-1.0
Ukupno	8.1	5.8	6.9	5.2	-1.7

Izvor: ASK, 2017, Izveštaj o siromaštvu 2012-2015

Stopa siromaštva u porodicama sa ženama kao glave porodice je veća, odnosno 23.7 % u poređenju sa 17 % koliko je iznosila u domaćinstvima sa muškarcima kao glave porodice (Tabela 2). Na individualnom nivou, u 2015. godini 18 % ženana Kosovu živelo je u siromaštvu u odnosu na 17.2 % muškaraca, što je skoro jedan procenat razlike (Tabela 2).

Tabela 3: Stopa siromaštva, prema polu glave porodice: 2012-2015

Pol	2012.	2013.	2014.	2015.
Muškarci	22.6	17.5	20.8	17.0
Žene	26.2	18.4	26.0	23.7

Izvor: ASK, 2017, Izveštaj o siromaštvu 2012-2015

Izveštaj o siromaštvu za Kosovo, ne prikazuje podatke podeljene prema etničkoj pripadnosti, već drugi izvori izveštavaju da većina pripadnika ovih zajednica žive u ekstremnom siromaštvu³ i da nastavljaju da se suočavaju sa teškim životnim uslovima⁴. Situacija je naročito teška za 20 % siromašnih iz ovih zajednica koji žive u ruralnim područjima³⁴.

Žene su u nepovoljnom položaju u odnosu na muškarce u pristupu tržištu rada. Tokom perioda 2012-2018, podaci ASK-a ukazuju da je stopa učešća u radnu snagu žena znatno niža nego kod muškaraca. Tokom ovog perioda, stopa aktivnosti za žene kreće se od 18-21 %, u poređenju sa 55-65 % za muškarce. U proseku, samo dve od 10 žena bile su aktivne na tržištu rada, što znači da 8 od 10 žena nije niti bilo zaposleno niti je tražilo posao. Za 40 % žena, briga i porodične odgovornosti su glavni razlozi za neaktivnost, u poređenju sa 3.8 % muškaraca. Stopa razočarenja u zapošljavanju je takođe izraženija kod žena: u 2015. godini, oko 17 % žena nije tražilo posao jer nisu verovala da mogu naći posao u poređenju sa 11 % muškaraca (ASK, 2016)⁵.

² ASK, 2017, Siromaštvo u potrošnji u Republici Kosovo u periodu 2012-2015: <http://ask.rks-gov.net/media/3186/stat-e-varferise-2012-2015.pdf>

³ World Bank, Kosovo Country Snapshot, 2015.

⁴ Agencija za statistiku Kosova, zajednice Roma i Aškalija u Republici Kosovo, anketa o grupisanju višestrukih pokazatelja 2013-2014; Evropska komisija.

⁵ http://askdata.rks-gov.net/PXĚeb/pxĚeb/sq/askdata/askdata__Labour%20market__02%20Annual%20labour%20market/lfs23.px/table/

Tokom perioda 2012-2018, u proseku samo 12 % žena je bilo zaposleno, u poređenju sa oko 42 % muškaraca. U apsolutnom iznosu, u 2018. godini, bilo je samo 73.508 zaposlenih žena u odnosu na 271.623 muškaraca, što znači da su žene činile samo 21.1 % zaposlenih, stopa koja je upola niža od njihovog učešća u ukupnom broju stanovništva.

Uprkos pozitivnom ekonomskom rastu, u poređenju sa zemljama Zapadnog Balkana, tržište rada na Kosovu karakteriše visoka stopa neaktivnosti i nezaposlenosti i niža stopa zaposlenosti (Tabela 4).

Tabela 4: Pokazatelji tržišta rada, 2017-Drugo tromesečje

	Odnos zaposlenosti prema stanovništvu (stopa zaposlenosti)-u %	Stopa nezaposlenosti (u %)	Stopa neaktivnosti (u %)
Albanija	57.3	13.9	66.8
Kosovo	30.6	30.4	44.1
Crna Gora	50.5	22.6	65.4
Srbija	58.8	11.8	67.0
Bosna i Hercegovina	54	15.1	63.8
Republika Severna Makedonija	43	20.5	54.5

Izvor: The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw), 2018

Tokom perioda 2012-2018. godine, u proseku oko 38 % aktivnih žena na tržištu rada bilo je nezaposleno, u odnosu na 29 % muškaraca (Tabela 5). U 2018. godini, 108.140 od 144.972 nezaposlenih

su bili muškarci a 36.832 su bile žene-pri čemu žene su predstavljale 25.4 % nezaposlenih, koje je došlo kao posledica visoke stope njihove neaktivnosti.

Tabela 5: Pokazatelji tržišta rada, 2012-2018

	2012.		2013.		2014.		2015.		2016.		2017.		2018.	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Stopa neaktivnosti	44.6	82.2	39.8	78.9	38.2	78.6	43.3	81.9	41.7	81.4	34.7	80.0	36.7	81.6
Odnos zaposlenosti prema stanovništvu (stopa zaposlenosti)	39.9	10.7	44.0	12.9	41.3	12.5	38.7	11.5	43.0	12.7	46.6	12.7	45.3	12.3
Stopa nezaposlenosti	28.1	40.0	26.9	38.8	33.1	41.6	31.8	36.6	26.2	31.8	28.7	36.6	28.5	33.4

Izvor: ASK, 2019

Na Kosovu, omladina se karakteriše visokom stopom nezaposlenosti: u 2018 godini, 64.7% mladih devojaka je bilo nezaposleno, u poređenju sa 51.5% mladih muškaraca. U 2018 godini, 101,600 mladih (starosti od 15 do 24 godine) na Kosovu nije pohađalo školu, nisu bili zaposleni ili se obučavali, što predstavlja 30.1 % mladog stanovništva. Deo žena koje su kategorizirane kao NEET iznosi 30.0% u poređenju sa 30.2% muškaraca, dok više od polovine mladih u ovoj kategoriji su žene (54.6%).

Ne postoje zvanični podaci o stopi nezaposlenosti kod manjina, ali kako se izveštava u Strategiji za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, stopa nezaposlenosti u ovim zajednicama je veća nego kod drugih zajednica.⁶ Uzroci rodni razlika u zapošljavanju u ovim zajednicama uključuju rani brak devojaka, najniži nivo obrazovanja (za razliku od muškaraca) i rodne stereotipe u kojima se žene smatraju odgovornim za brigu o kući i porodici (str. 43).

tableViešLayout1/?rxid=56ed0e33-d38b-4e0a-b5a8-5fddb5a31811

6 http://ëëë.kryeministri-ks.net/repository/docs/Draft_Strategija_per_integririmi_e_komuniteteve_2016-2020_.pdf

U 2018. godini, većina žena ima status zaposlenih (80.6%), sa samo 13.8% samo zaposlenih i 5.6% angažovanih kao neplaćeni porodični radnici. Prema podacima iz 2014. godine (KIESA-e), samo 13% malih i srednjih aktivnih preduzeća bilo je u vlasništvu žena, a tri postodrugih su bila u zajedničkom vlasništvu žena. Podaci ASK-a za 2016. i 2017. godinu ukazuju na trend rasta broja i procenta registrovanih preduzeća u vlasništvu ili suvlasništvu žena: u prvom tromesečju 2017. godine, 30.2% registrovanih preduzeća bilo je u ovoj kategoriji, u poređenju sa 22.5% u četvrtom tromesečju 2016. godine ili 24.1% koliko je bilo u trećem tromesečju iste godine. Kao broj u prvom tromesečju 2017. godine, registrovano je 339 preduzeća u vlasništvu žena i 237 preduzeća u suvlasništvu sa ženama. Ovi podaci pokazuju da je učešće žena u preduzetničkim aktivnostima ograničeno, koje indirektno utiče na broj žena zaposlenih u privatnom sektoru.

Postoji rodna podela zanimanja: žene su uglavnom zaposlene u sektoru obrazovanja, trgovine i zdravstvene nege(što čini 48.4% zaposlenih žena). Glavni sektori zapošljavanja muškaraca su proizvodnja, građevinarstvo i trgovina (što čini 45.8% zaposlenih muškaraca). Podaci ankete o radnoj snazi(ARS), takođe pokazuju da žene priželjkuju javni sektor kao sektor koji pruža stabilno zaposlenje.

Uglavnom zbog porodičnog angažovanja, zaposlenje sa skraćenim radnim vremenom je izraženije kod žena: U 2018. godini, 5.4% žena radi sa skraćenim radnim vremenom u odnosu na 4.2% muškaraca (ASK, 2018). Razlozi za zapošljavanje skraćenim radnim vremenom kod žena su lične i porodične prirode (28.5%), dok je to razlog samo za 0.8% muškaraca.

Angažovanje na neformalnom tržištu je još jedna karakteristika Kosovskog tržišta rada. remaARS-u, u 2017⁷, 21.5% zaposlenih radi bez ugovora. Od toga, istraživanje širom Kosova pokazalo je da u privatnom sektoru oko 30% žena radi bez ugovora.⁸ Prema ARS-u, muškarcima imaju više šansi da zadržavaju nestabilna radna mesta (24.1%) nasuprot 18.8% žena u ovoj vrsti zaposlenja. smatra se da jedan broj žena je zaposleno na neformalnom tržištu, angažovano u brizi o deci i održavanju kuća. Nedavno istraživanje iskorišćenosti vremena otkrilo je da muškarci u proseku provode 400% više vremena (3.9 sati dnevno) na poslu nego žene (0.9 sati dnevno). Dok žene troše 300% više vremena u domaćinstvu i brigu o porodici (7.1 sat) nego muškarci (2.3 sata).⁹ Prema sektorima, smatra se da je nivo neformalnosti izraženiji u poljoprivredi i građevinarstvu. Dok prema ARS-u, u 2014. godini¹⁰, u sektoru poljoprivrede je bilo 8.600 zaposlenih (7.500 muškaraca i 1.100 žena), na osnovu popisa poljoprivrede iste godine, ukupan broj osoba angažovanih u poljoprivredi iznosio je 362.700.¹¹ Prema ovom istom izvoru, polovina radne snage angažovane u poljoprivrednim poslovima su članovi porodice, od kojih 58.2 % su žene. Ovi podaci pokazuju da žene čine važan deo radne snage u ovom sektoru, koje uglavnom deluje neformalno. Kao posledica neformalnog zapošljavanja, žene ostvaruju manje dohotke i oštećuju budućnost, tako što ne doprinose u fond penzijske štednje.

Nivo obrazovanja kod muškaraca i dalje ostaje veći nego kod žena: u 2015. godini, oko polovine žena starosti od 15-64 godine završilo je samo osnovnu školu u poređenju sa 27% muškaraca (ASK, 2016). Međutim, poslednjih godina, prema statističkim podacima obrazovanja MONT-a, bruto stopa upisa devojčica i dečaka bila je gotovo ista: 94.9 % za devojčice i 94.5 % za dečake. Pohađanje predškolskog obrazovanja na Kosovu je generalno nisko zbog nedovoljnog broja predškolskih ustanova koje su dostupne, daleko od Ciljeva Barselone EU-a.¹² Možda manje devojčica nego dečaka se šalje u predškolske ustanove zbog stereotipnih polnih stavova i lošeg shvatanja, posebno van Prištine, o tome da je predškolsko obrazovanje važno.¹³ Skoro jednak odnos devojčica i dečaka koji primaju socijalnu pomoć pohađaju preduniverzitetsko obrazovanje, naročito predškolsko obrazovanje i osnovno/srednje niže obrazovanje. Tokom srednje više škole, pohađanje nastave kod devojčica koje primaju socijalnu pomoć značajno

7 Godišnji izveštaj 2018. nije prijavilo neformalnost prema polu.

8 Mreža žena Kosova, Sa reči na dela? , 2017.

9 Mreža žena Kosova, Rodna analiza Kosova, 2018. na: <https://ëomensnetëork.org/ëp-content/uploads/2018/10/20181003170921410.pdf>

10 Referenca ove godine, za direktno upoređenje između dva izvora.

11 ASK, 2015, Popis poljoprivrede 2014 - Konačni rezultati: <http://ask.rks-gov.net/media/1374/rezultatet-perfundimtare.pdf>

12 MŽK, Ko se stara? Zahtevi, ponude i mišljenja za povećanje mogućnosti za brigu o deci na Kosovu, MŽK, 2016., na: <http://ëëë.ëomensnetëork.org/documents/20161103153827479.pdf>.

13 MŽK, Rodna analiza Kosova, 2018, na: <https://ëomensnetëork.org/ëp-content/uploads/2018/10/20181003170921410.pdf>

opada, predlažući da one napuštaju školu, jer dalje pohađanje škole nije obavezno.¹⁴ Stopa upisa u više srednjoškolsko obrazovanje, za školsku godinu 2015/16 iznosila je

84.9 %, 83.4 za žene i 86.3 za muškarce. Što se tiče visokog obrazovanja, učešće devojčica je veće nego dečaka: u akademskoj godini 2014/2015, 50.2 % žena starosne grupe od 18-25 godina je studiralo u visokom obrazovanju, što je veća stopa od ukupnog učešća od 43.5 %.¹⁵

Stopa pohađanja učenika u preduniverzitetskom obrazovanju, analizirano prema etničkoj pripadnosti, relativno je proporcionalna kosovskoj demografiji. Nisu dostupni analizirani podaci prema etničkoj pripadnosti i polu. Stopa napuštanja škole može biti posebno velika za romsku, aškalijsku i egipćansku decu koja su repatriirana. Međutim podaci o pohađanju obrazovanja dece Roma, Aškalijski i Egipćani analizirano prema polu nisu dostupni. To predstavlja poteškoće u smislu razumevanja razlika između devojčica i dečaka.¹⁶

Kosovo ima pet izvornih centara i dve škole za decu sa posebnim potrebama. Obavezno obrazovanje pohađa više dečaka (59%) nego devojčica (41%) sa posebnim potrebama.¹⁷ Izazovi obrazovanja dece sa posebnim potrebama uključuju razbijanje društvenih stigma o ograničenoj sposobnosti na taj način da roditelji obrazuju svoju decu.¹⁸ Devojčice sa posebnim potrebama suočavaju sa više izazova nego dečaci.

Na Kosovu postoji rodna podela što se tiče oblasti studiranja, pri čemu žene i muškarci biraju zanimanja koja se tradicionalno prihvataju kao pogodnije za njihov pol (UNDP, 2017)¹⁹. Isti podaci se potvrđuju i podacima MONT-a za akademsku godinu 2015/2016²⁰, , gde 56 % učenika gimnazije i samo 39 % u profesionalnom smeru su bile učenice ženskog pola. Značajna rodna podela se može uočiti i u visokom obrazovanju (UNDP, 2017): žene su prezastupljene u smerovima vaspitanja, filologije, filozofije i medicine, dok muškarci dominiraju u fizičkom vaspitanju i sportu, poljoprivredi, mehaničkom inženjeringu, računarskom inženjeringu, građevinarstvu i arhitekturi. Faktor koji doprinosi ovoj podeli, smatra se da je nedostatak savetovanja i orijentacije u karijeri u sistemu obrazovanja. MONT je izradio nacrt strategije o orijentaciji i savetovanju u karijeri koja pokriva period 2015-2019, ali još nije odobrena. Ova strategija se odnosi na sve nivoe obrazovanja sa gledišta obrazovanja u karijeri, i pružanja savetodavnih usluga i razvoju kapaciteta za pružanje ovih usluga. Trenutno, ova usluga se ne pruža od strane kancelarija za zapošljavanje, ali je prioritet odražen u Sektorskoj strategiji 2018-2022 Ministarstva rada i socijalne zaštite.

Žene na Kosovu, imaju znatno manje koristi od javnih fondova. S obzirom na to da je istorijski gledano, stopa zaposlenosti kod žena bila značajno niža nego kod muškaraca, ograničen broj žena uživaju doprinosnu penziju. U četvrtom tromesečju 2016. godine, od ukupno 41.315 korisnika doprinosne penzije, samo 13 % su bile žene. Veći deo direktnih korisnika subvencija i grantova Vlade za poljoprivredu su muškarci. U 2017. godini žene su dobile 17% grantova Kosovske agencije za investicije i podršku preduzećima (KIESA) za svoja preduzeća, a muškarci 83%. Preduzeća u ženskom vlasništvu dobila su 25 puta manje sredstava kao subvencije, iako je odnos preduzeća u vlasništvu žena prema onima koja su u vlasništvu muškaraca jedan na šest, što

ukazuje na to da podela sredstava je neproporcionalna.²¹ U 2015. godini, samo 18.7 % korisnika poljoprivrednih grantova su bile žene ili samo 17.7 % vrednosti grantova (2.9 miliona od ukupno 16.5 miliona). Slično tome, podaci pokazuju da je tokom perioda 2014-2016, u proseku, samo 10 % korisnika od direktnih plaćanja (subvencije) za poljoprivredu su bile žene, što se nadovzuje i sa niskim zastupanjem žena kao vlasnica zemljišta (samo 4.9% poljoprivrednog zemljišta).

14 MONT, Statistike obrazovanja na Kosovu 2015/ 2016.

15 Pupovci, D, 2015, Dostignuća i izazovi u visokom obrazovanju na Kosovu (doprinos za procenu Strateškog plana obrazovanja na Kosovu 2011-2016).

16 MŽK, Polna analiza Kosova, 2018. godine

17 ASK, Platforma ASK-a.

18 MŽK, Polna analiza Kosova, 2017 (Intervju)

19 http://eëë.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/KHDR/UNDP_HDR_ALB_ëëb.pdf?doëload

20 MONT, 2016, Statistike obrazovanja na Kosovu: <http://masht-smia.net/0a.pdf>

21 MŽK, Polna analiza na Kosovu, 2018. godine

Žene imaju niže učešće kao korisnice usluga zapošljavanja i aktivnih mera na tržištu rada. Do kraja 2016. godine ukupan broj prijavljenih nezaposlenih lica u Kancelarijama za zapošljavanje (KZ) bio je 101.773 lica, od kojih 45.061 žena, dok je 56.712 bilo muškaraca (MRSZ, 2017. godine). Stopa zapošljavanja žena preko Kancelarija za zapošljavanje je niža nego kod muškaraca: u 2016. godini, 3.4 % nezaposlenih bilo je zaposleno putem redovnog posredovanja u odnosu na 4.4 % muškaraca. Razlike su očigledne i u smislu koristi od Aktivnih mera tržišta rada (AMTR). U 2016 godini, žene su činile 35% korisnika AMTR-a i samo 27% obučeniha Centrima za stručno osposobljavanje (CSO).

Problem i glavni faktori

Prema izvještaju Svetske banke (2011) osnaživanje žena je najčešće povezano sa stvaranjem i upravljanjem prihodima, oba usko povezana sa nivoom obrazovanja. U literaturi se naglašava da postoji mnoštvo faktora koji utiču na osnaživanju žena, koji faktori u različitim kulturnim kontekstima i različitom ekonomskom razvoju mogu uticati različito i u različitoj meri. Na osnovu analize trenutnog stanja, glavni *problem* u oblasti ekonomskog osnaživanja i socijalne zaštite je *prisutnost nejednakosti i društveno-ekonomske i strukturne isključenosti*. Ovaj problem je uzrokovan mnoštvom faktora koji su razmotreni u nastavku.

Nedostatak rodne integracije u strategiji i razvojnim i politikama doprinosi ograničenoj stopi profita žena iz javnih sredstava. Iz analize strateških dokumenata, u okviru izrade ovog dokumenta, utvrđeno je da većina strateških dokumenata nemaju integrisanu rodnu perspektivu, kod analize stanja i aktivnosti. Ovo zaobilaženje dozvoljava Administrativno uputstvo br. 02/2012 o procedurama, kriterijumima i metodologiji za pripremu i usvajanje strateških dokumenata i planova sprovođenja, ne obavezujući institucije da integrišu rodni aspekt niti kod analize stanja pa čak niti kod merenja efekata strategija. Trenutno ovo Administrativno uputstvo se preispituje i očekuje se da će se ovaj nedostatak rešiti. Nema dokaza o stopi uključivanja rodne perspektive u pravni okvir.

Uprkos napretku, zakonska obaveza rodno odgovornog budžetiranja, definisana Zakonom o ravnopravnosti polova, izmenjenim i dopunjenim 2015. godine nije sprovedena. Tačka 1.5. člana 5. obavezuje uključivanje rodnog budžetiranja u svim oblastima, kao instrumenta koji je potreban da garantuje da se princip rodne ravnopravnosti poštuje u prikupljanju, raspodeli i određivanju sredstava. Prema ovom članu, sve javne institucije treba da uključe rodnu integraciju u njihovim institucijama i budžetima. To zahteva da Ministarstvo za finansije treba da izvrši proces obaveznog rodnog budžetiranja za sve vladine institucije. Zakon br. 03/L-048 o upravljanju javnim finansijama i odgovornostima, definiše kako se javna sredstva raspodele od strane Vlade ministarstvima, opštinama i državnim agencijama, ali ne obavezuje na sprovođenje ROB-a. Trenutno, u Budžetskom cirkularu, Ministarstvo za finansije obavezuje ministarstva, opštine i budžetske organizacije da čine vidljivim efekte javne potrošnje u ravnopravnosti polova, ali ovaj zahtev ostaje na nivou izveštavanja i to omogućava samo izveštavanje, ali ne obavezuje institucije da planiraju raspodelu budžeta u skladu sa potrebama i specifičnim zahtevima oba pola

Ne zastupajući se u procesima donošenja odluka, njihovi specifični zahtevi i potrebe se ne uzimaju u obzir, ni na lokalnom ni na centralnom nivou. Investicije su orijentisane na intenzivne oblasti rada za muškarce (npr. Izgradnja puteva) i koje više poboljšavaju život i rad muškaraca. Štaviše, manje se ulaže u poboljšanje uslova koji pomažu žene (na primer na lokalnim putevima i snabdijevanju vodom) i u sektorima sa mogućnošću zapošljavanja žena (kao što je turizam i nekoliko grana poljoprivrede).

Nivo i oblasti studiranja: Iako je poslednjih godina učešće devojaka u obrazovanju gotovo isto kao i kod dečaka, stopa obrazovanja kod žena starosti od 15 do 64 godina je značajno niža nego kod muškaraca, što utiče negativno na njihove izgleda za zapošljavanje. Slično svetskim trendovima, oblasti u kojima devojke i dečaci studiraju su veoma različite. Dok dečaci studiraju inženjerstvo, devojke i dalje priželjkuju oblast obrazovanja i zdravlja. Ovo dolazi kao rezultat rodni normi (Svetska Banka, 2011. godine), ali i u odsustvu orijentacije i ranog savjetovanja u karijeri. Profesije koje biraju devojke su više povezane sa javnim sektorom i sektorom sa

nižim platama. Na primer, devojke su manje zainteresovane za IKT sektor, iako ovaj sektor nudi veoma dobre mogućnosti za zapošljavanje, obezbeđuje prihode iznad proseka zemlje, to je potencijalni sektor za izvoz usluga i zapošljavanje iz kuće. Samo 22% zaposlenih u sektoru Informacione i komunikacione tehnologije (IKT) su žene.

Podaci o Kosovu, kao i oni najnoviji za zemlje Evropske Unije²², ukazuju na to da je stopa zapošljavanja veća kod diplomiranih u stručnim školama nego u opštim (gimnazije). Stručno obrazovanje bi omogućilo devojka da od 18 godina poseduju veštine u određenom zanimanju, koje bi im omogućile ranu tranziciju iz škole u zaposlenje, pomažući im u njihovom ekonomskom osnaživanju. Nisko učešće žena u pojedinim zanimanjima ne utiče samo na one koje žele da se zaposle u ovim zanimanjima, već i na učinak onih koje su već zaposlene u ovim zanimanjima, posebno u slučajevima kada je umrežavanje važno (Svetska banka, 2011). Štaviše, orijentacija žena u zanimanjima kao što su oblast energije, vode, životne sredine i tako dalje, povećalo bi njihovo učešće u odgovarajućim institucijama, povećavajući šanse da rodne politike budu uzete u obzir i rešavale rodne razlike i nejednakosti

Podaci Agencije za zapošljavanje pokazuju da su 2016. godine žene činile samo 44% registrovanih nezaposlenih, samo 27% obučenih u Centrima za stručno osposobljavanje (CSO) i samo 35% korisnika od AMTR-a. Ovaj nejednak pristup može biti *rezultat nedostatka informacija*, sa pristupom prevozu (s obzirom da se CSO-i nalaze samo u regionima - koji nisu lako dostupni ruralnim područjima), nedostatak informacija i raznolikost ovih mera, radi prilagođavanja karakteristikama i potrebama žena.

Diskriminacija u zapošljavanju - Prema Zakonu o radu Kosova-član 49. navodi da zaposlena majka ima pravo na dvanaest (12) meseci porodiljskog odsustva, dok očevi imaju pravo na dva dana plaćenog odsustva i dve nedelje neplaćenog odsustva prilikom rođenja ili usvajanja deteta. Ovaj zakon promovise nejednaku raspodelu porodičnih obaveza, ograničavajući na taj način očeve da provode veoma malo vremena na brigu o deci i proizvelo je negativne efekte na zapošljavanje i karijeru majki. Postoje dokazi da su, zbog porodiljskog odsustva, trudnice otpuštene sa posla²³, naročito one koje su zaposlene u privatnom sektoru; gube svoja prava koje su ranije imale na radnom mestu (kao što su prilagođavanje i trajanje drugih vrsta odmora, akumulacije penzije i smanjenje mogućnosti za promociju (MGŽK, 2016)²⁴. Rađanjem deteta, a u odsustvu roditeljskog odsustva, zaposlene žene doživljavaju prekide u karijeri, koje negativno utiču na profesionalni razvoj i napredovanje na radnom mestu (Svetska banka, 2011). To je zbog toga jer za svaku zaposlenu majku poslodavac je obavezan da plati 70 % plate za šest meseci, a istovremeno da zaposli novu osobu na najmanje 6 do 12 meseci. Žene starosti od 25 do 34 godine imaju najveću stopu učešća na tržištu rada u odnosu na sve ostale starosne grupe, ali ih karakteriše najveća stopa nezaposlenosti i najniža stopa zaposlenosti, što ukazuje na to da se one suočavaju sa preprekama koje se odnose na njihovo reproduktivno doba i ukupnu percepciju njihove tradicionalne uloge u privredi i porodici (UNDP, 2017). Ograničena zastupljenost žena u radničkim sindikatima, otežava lobiranje i zagovaranje prava zaposlenih žena i rešavanje diskriminacije u zapošljavanju.

Studija koju je sproveo Institut GAP (2017)²⁵, takođe je pronašla evidenciju da na Kosovu jezik konkursa doprinosi rodnoj neravnopravnosti, obeshrabrujući žene da apliciraju na radna mesta na kojima konkurs sadrži jezike koji nisu rodno osetljivi. Ova studija je pokazala da konkursi za visoka slobodna radna mesta u javnim institucijama sadrže jezik sa muškim stereotipima (čitaj: polnim stereotipima), dok za niže položaje, konkursi koriste ženske stereotipe. Jezik je još diskriminatorniji za pozicije u privatnom sektoru. Ilustracije radi, za konkurse i pozicije kao što su: pomoćnica, prodavačica, recepcionarka, čistačica, traže se žene, dok se za pozicije menadžera, izvršnog direktora, inženjera, uglavnom traže muškarci.

U nedostatku institucija za brigu o deci do 5 godina, posebno za žene koje žive u selima, žene su prisiljene da ostanu kod kuće. Prema službenim podacima MONT-a, u školskoj 2015/16

22 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_rates_of_recent_graduates

23 Arian Zeka and Visar Hapciu, American Chamber of Commerce Kosovo, Position Paper on the Maternity Leave Provision of Law on Labour Problems and Possible Solutions, 2012. Dostupno na <http://studylib.net/doc/18703334/position-on-maternity-leave---may-2012>

24 Iliriana Banjska, Gresa Rrahmani, i Nicole Farnsworth, Mreža grupa žena Kosova, Postizanje ravnoteže: Opcije politika koje imaju za cilj informisanje izmene i dopune Zakona o radu Kosova, 2016, st.23. Dostupno na <http://www.womensnetwork.org/documents/20160504154201554.pdf>

25 http://www.institutigap.org/documents/48043_Raporti-Final%20analyze%20punesimi%20i%20grave.pdf

godini na Kosovu su delovale samo 43 institucije za brigu o deci. U proseku proizilazi da u jednoj opštini postoji jedan vrtić, ali u 11 od 38 opština na Kosovu uopšte nema takvih institucija²⁶. U školskoj 2015/16 godini, stopa bruto upisa (SBU) u predškolskom obrazovanju (0<5 godina) je iznosila samo 3.5 %, dok je ona iznosila oko 31 % za nivo starosne grupe od 3 do 6 godina.²⁷ Ovo nisko učešće u Strateškom planu obrazovanja 2017-2021 smatra se kao ozbiljan izazov za razvoj dece. Štaviše, ovo je takođe ozbiljna prepreka za zapošljavanje majki²⁸. Takva tvrdnja pokazuje i neispunjavanje ciljeva Barselone, koji takođe tvrde da nedostatak predškolskih ustanova slabi rezultate obrazovanja, ali i da sprečava učešće žena u radnoj snazi, s obzirom na njihovu društveno-kulturnu ulogu kao pružalac brige. Nedostatak institucija za brigu o deci nakon nastave, predstavlja se kao prepreka, naročito za porodice sa niskim primanjima, koje nisu u stanju da snose troškove privatnih institucija. To je još teže za samohrane majke, za čiju decu, očevi u mnogim slučajevima ne vrše obavezu plaćanja alimentacije.

Migracija muškaraca, je uticala na žene koje su ostale na Kosovu da se brinu o deci, bivajući na taj način finansijski zavisne od muškaraca i gubeći mogućnost za razvoj u karijeri. Štaviše, imajući redovne prihode, rezervne plate (minimalna plata za koju bi prihvatile jedan posao) dodatno smanjuje njihovo interesovanje i mogućnost za zapošljavanje (UNDP, 2017)²⁹.

Nedostatak javnog prevoza smatra se važnom preprekom za aktiviranje žena na tržištu rada, posebno za žene koje žive u ruralnim područjima i predgrađu gradova. Prema ARS-u iz 2016. godine, 93 % žena je izjavilo da ne rade noću, u poređenju sa 85.3 % muškaraca. Podaci iz Ankete mozaika Kosova (AMK) otkrili su da u 2015. godini oko polovina stanovnika Kosova (54.1 %) nije bilo zadovoljno javnim prevozom u svojoj opštini, dok je trend zadovoljstva zabeležio drastičan pad u poslednje tri godine. Stanovanje u ruralnim oblastima ima negativan uticaj na učešće žena na tržištu rada.

Faktor koji doprinosi pristupu tržištu rada može da bude nedostatak bezbednosti na putevima, što se može meriti i stepenom ulične rasvete. AMK za 2015. godinu je utvrdio da 45 % žena i 53 % muškaraca nije bilo zadovoljno javnom rasvetom ulica i javnih trgova u njihovoj opštini. Međutim, na pitanje da li se osećaju bezbedno noću sa javnom rasvetom u svojoj opštini, 65.2 % njih tvrdi da se osećaju donekle bezbednim u poređenju sa 67.4 % muškaraca.

Žene su znatno manje angažovane kao preduzetnice i u manjoj meri ujedinjene u zadrugama ili udruženjima. Ovo ne samo da rezultira malim brojem žena vlasnica, već se procenjuje da ima uticaj na ukupan broj žena zaposlenih u privatnom sektoru. Smatra se da su glavni uzroci niskog učešća žena u preduzetničkim **aktivnostima ograničen pristup imovini i finansiranjima, nedostatak preduzetničkih i finansijskih veština** (koje dolazi i kao rezultat ograničenog učešća u odlučivanju u porodici) **i percepcijom žena za nedostatak veština za upravljanje poslovanjem** (koje su pod uticajem tradicionalnih polnih uloga) (Svetska banka, 2011.). Ograničeni pristup imovini dolazi kao rezultat neostvarivanja prava na nasledstvo iz biološke porodice, registracije imovine u većini slučajeva samo na ime muškaraca i ograničenih finansijskih mogućnosti žena za kupovinu imovine. Iako zakonske odredbe o nasledstvu na Kosovu garantuju jednako pravo muškarcima i ženama u nasleđivanju, žene na Kosovu su isključene ili se odriču prava na nasleđivanje, između ostalog i zbog društvenog pritiska. Žene su isključene iz prava nasledstva imovine iz porodice u kojoj su rođene, jer u nekim slučajevima nisu uključene u akt smrti a nasleđivanje se određuje samo licima koja su u ovom deklarativnom dokumentu o nasleđivanju uključena kao porodični naslednici-obično sinovi. U nekim slučajevima, devojke odbijaju da traže nasledstvo, verujući da mogu ugroziti odnose sa članovima porodice.

Prema studiji iz 2014. godine, 23 % muškaraca i 21 % žena preduzetnica na Kosovu je kategorizovano kao **preduzetnice 'za opstanak'**, što znači da su započele poslovanje jer nisu imale bolje mogućnosti za obezbeđivanje prihoda, a ne zbog mogućnosti za promenu/razvoj³⁰. U ovom izveštaju se navodi da niski nivo obrazovanja i nedostatak veština su među ključnim **faktorima za ovu orijentaciju**. Ženska preduzeća su uglavnom fokusirana na sektor usluga,

26 <http://masht-smia.net/0a.pdf>

27 <http://masht-smia.net/28.pdf>

28 ASK, 2013-2016; Gashi i Rizvanolli, 2015.

29 Izveštaj o ljudskom razvoju 2014.

30 Global Entrepreneurship Monitor 2014 Global Report

koji su više povezani sa ulogom žena i nisu karakterizovani dodatnom vrednošću, kao što su pripremanje hrane, kozmetički saloni i slično, koji se karakterišu i sa ograničenim mogućnostima za otvaranje novih radnih mesta. Orijentacija u ovim sektorima može da se desi zbog činjenice jer ovi sektori zahtevaju manje fiksne investicije, u nedostatku hrabrosti, ali i u nedostatku programa podsticaja za diversifikaciju preduzetničkih aktivnosti žena.

Kulturne norme sprečavaju žene da ostvaruju pravo na imovinu, uključujući i nasledstvo, a što kao posledica ograničava njihov pristup finansijama i slabi njihovu ekonomsku situaciju. Iako zakonski, imovina koja je stvorena tokom bračnog života treba da bude registrovana na ime oba supružnika, prema podacima, u praksi se to ne sprovodi. Prema anketi o budžetu domaćinstava, u 2016. godini, samo 11 % žena je imalo u svoje vlasništvo kuću/stan, a prema podacima iz evidencije poljoprivrede, u 2014. godini, samo 4.9 % poljoprivrednog zemljišta je bilo u vlasništvu žena, odnosno samo 6,388 od 130,436 imovina³¹.

Uprkos smanjenju kamatne stope, na Kosovu **pristup kreditima nije lak**, uglavnom zbog konzervativnih praksi koje banke primenjuju za kolateral (Evropska investiciona banka, 2016). Prema anketi sa preduzećima, koju je sproveda Svetska banka u 2013. godini, zahtevi za kolateralom iznosili su 299.3 % vrednosti kredita. Štaviše, finansijske institucije, uglavnom zahtevaju nepokretnu a veoma retko pokretnu imovinu, otežavajući tako pristup kreditima, posebno za žene koje nemaju u svom vlasništvu zemljište, stan ili kuću.

Na Kosovu, upravljanje resursima uglavnom se obavlja od strane muškaraca. Iako žene sačinjavaju značajan deo radne snage u poljoprivrednom sektoru, one obrađuju zemljište koju ne poseduju i za koju ne odlučuju same. Kao rezultat toga, moguće je da vladini grantovi i subvencije podržavaju sektore i oblasti koje muškarci smatraju potrebnim, i verovatno će olakšati njihov rad a manje rad žena koje su angažovane u ovom sektoru. Uopšteno, obuke, informacije i savetovanja se nude vlasnicima zemljišta, koji su uglavnom muškarci³². Shodno tome, produktivnost rada muškaraca se povećava, dok žene rade po višim troškovima po jedinici (mereno trošenim vremenom i rezultatima).

STUB II: Ljudski razvoj i uloge i polni odnosi

Trenutno stanje

U ovom delu je predstavljena trenutna situacija u oblasti obrazovanja, zdravstva i medija posebno, i opšte socio-kulturni, ekonomski i politički odnosi koji naglašavaju ili ometaju potencijal za ljudski razvoj i rodnu ravnopravnost na Kosovu. Rodni odnosi se ne tretiraju posebno, već se tretiraju kao društvena, politička i ekonomska praksa, kao i stavovi, strukturirani i nastali iz prilika, kao i nedostatak mogućnosti u tri oblasti koje se obrađuju u ovom dokumentu. Stoga, preporuke koje su proizašle iz analize situacije povezuju tri oblasti u okviru predloženih mera. Na osnovu analize trenutne situacije, glavni problem za unapređenje rodne ravnopravnosti leži u nejednakosti i strukturalnoj isključenosti u obrazovanju, zdravstvu i medijima, kao i neadekvatnom korišćenju ljudskih kapaciteta u različitim socio-kulturnim i institucionalnim oblastima, u kojima svi ugrožavaju postizanje održivog ljudskog razvoja.

Obrazovanje

Brojni socio-kulturni, politički i ekonomski odnosi nastavljaju da strukturiraju nejednak pristup obrazovnim mogućnostima za djevojke i žene, napredovanje u karijeri u sektoru obrazovanja, kao i razvoj nastavnih planova/kurikuluma i obrazovnih programa koji će identifikovati polne predrasude i stvoriti okruženje koje podržava osnaživanje u obrazovanju, ali i društveno-političko i ekonomsko osnaživanje devojaka i žena.

Uprkos zakonskim normama o rodnoj zastupljenosti u preduniverzitetskom obrazovanju, činjenični nalazi pokazuju da 99.6% vaspitačica u predškolskim ustanovama su žene. Sa

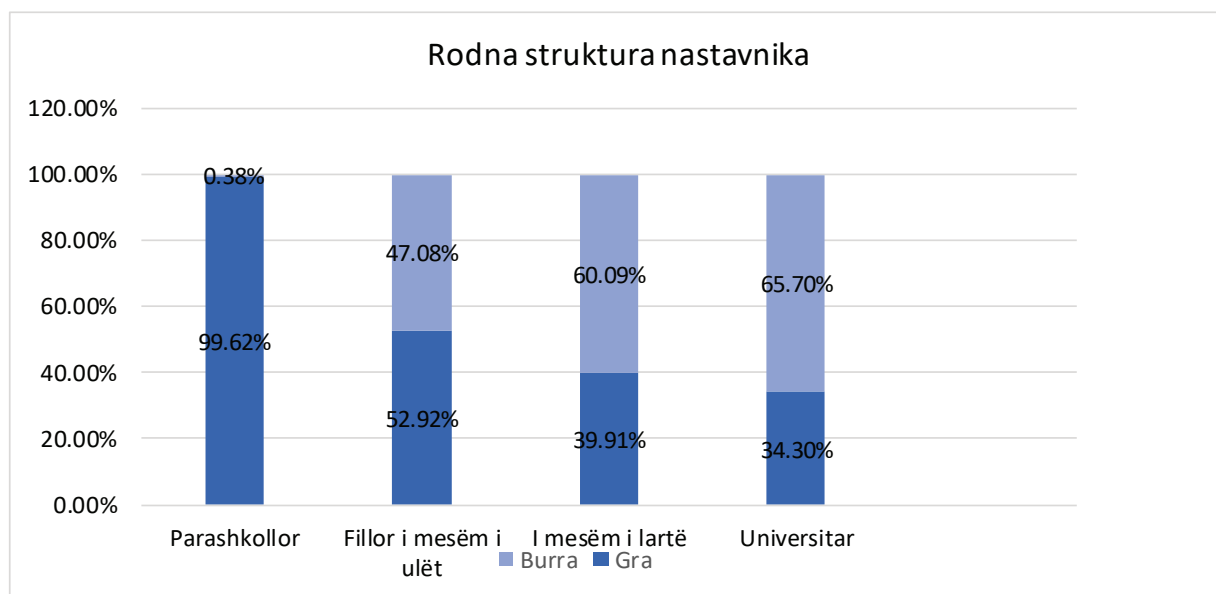
31 ASK, 2016, Žene i muškarci na Kosovu: 2014-2015: <http://ask.rks-gov.net/media/2581/grate-dhe-burrat-shqip-2014-2015.pdf>

32 Prema zelenom izveštaju MPŠRR, u 2016. godini obučeno je 5.247 poljoprivrednika. Podaci nisu podeljeni prema polu.

nešto većim procentom u odnosu na muškarce u osnovnom nižem obrazovanju 52.8% su takođe žene. Učešće žena nastavnica je palo na samo 39.3% u srednjem obrazovanju i 34.3% na univerzitetskom. Ovi podaci nas navode na zaključak da **nedostatak sprovođenja zakona pojačava, ali i ojačava se stereotipnim socijalnim očekivanjima i kulturnim vrednostima za žene i muškarce za njihove društvene i obrazovne/vaspitne uloge**. Kao primer u oblasti kreiranja politika i donošenja odluka, MONT do sada (2017) nije imao nijednu ministarku. Prema ASK (Žene i muškarci na Kosovu 2015-2016), u 2014. godini na poziciji ministra je bio 1 muškarac i 3 ostali na poziciji zamenika ministara. **U MONT-u žene nemaju nijednu od osam (8) pozicija donošenja odluka, dok 15 žena i 49 muškaraca ima vodeće pozicije (23% žena).**³³ Takođe, muškarci primaju 60% ekonomske kategorije plata i dnevnica od MONT-a.

Zakon o visokom obrazovanju, član 2. garantuje bez diskriminacije jednake mogućnosti za osoblje u institucijama visokog obrazovanja. Međutim, nalazi u Statistike obrazovanja na Kosovu 2015/2016 MONT pokazuju rodnu neravnopravnost kod akademskog osoblja, gde od **ukupno 959 koliko je akademsko osoblje Univerziteta u Prištini, samo 331 (34.3%) su žene**. Najravnopravnije učešće imaju tri fakulteta, onaj Filologije, Medicine i Edukativni (33 od 70, 124 od 279, odnosno 28 od 61 su žene). Međutim, **muškarci dominiraju na višim akademskim i menadžerskim pozicijama**.

Slika 1. Rodna struktura nastavnika prema nivoima u javnom i privatnom obrazovanju 2015/2016

Izvor: Statistike obrazovanja na Kosovu 2015/2016. MONT: 2016, 38. Podaci ne obuhvataju sve privatne IVO-e.

Što se tiče **naučno-istraživačke delatnosti**, takođe se susrećemo sa nedostatkom sprovođenja relevantnih zakona (Zakon o naučno istraživačkoj delatnosti Br. 04/L-135, Zakon o Rodnoj Ravnopravnosti Br. 05/L-020). Pored odredbi proizišlih iz ZRP, član 42. Zakona Br. 04/L-135 o sastavu i izboru Nacionalnog saveta za nauku (u sastavu od 15 članova), u skladu sa principima i ciljevima, navodi da su vodeći principi u podršci nauci i istraživanju za organizaciju naučnih institucija jednak tretman muškaraca i žena (član 1. tačka 7). Podaci pokazuju da, uprkos zakonskim normama, **žene generalno ne uspevaju da budu izabrane ili da imaju koristi od mogućnosti da učestvuju u strukturama obrazovnog sistema**.

Prema ASK-u, stopa nepismenosti na Kosovu u stanovništvu starijoj od 15 godina u 2015. godini **iznosila je 6,1%.**³⁴ **Procena KPRP 2008-2013 pokazuje da je postignut napredak u smanjenju**

³³ Izveštaj o istraživanju: Učešće, uloga i položaj žena u centralnim, lokalnim institucijama i političkim strankama. ARP: 2012, 23.

³⁴ Žene i muškarci na Kosovu. ASK: 2016, 6.

nepismenosti sa 9.1% u 2005. godini na 5.9% u 2013. godini za devojčice od 7-15 godina i od 14% do 7.3% za žene (starosti preko 15 godina) u ruralnim područjima. Podaci pokazuju da je **postotak građana sa srednjim i visokim obrazovanjem još uvek ne zadovoljavajući, posebno kod devojčica i žena**. Konkretno, 84.4% devojčica starosti od 15-17 godina je upisano u srednju školu; **8.8% devojčica/žena nije upisano u srednjem obrazovanju u poređenju sa 1.2% dečaka/muškaraca**. Takođe, **procenat žena starosti od 25-64 godina koje su završile više (tercijalno) obrazovanje je ostao na 8%, dok je muškaraca na 14.3%**.³⁵

Stopa **tranzicije u nižem srednjem obrazovanju** za 2015/16. iznosila je 97.8% i bila je za 1% niža nego u prethodnoj godini. Dok je rodni jaz manji, sa 1.3% opao je na 0.6%.³⁶ Međutim, **postoji opšti pad u stopi tranzicije od nižeg srednjeg u više srednje obrazovanje sa 97.5% na 92.5%**.

Uključivanje dece uzrasta od 0-6 godina na Kosovu u obrazovne programe je uporedivo sa onim u regionu, ali u okviru cilja EU-a od 95% za 2020. godinu; na Kosovu 74% dece pohađa predškolsko obrazovanje (uzrasta 5-6 godina). **Bruto stopa upisa (BSU) u predškolskom obrazovanju (uzrasta 0-5 godina) iznosi 3.5% (3.6% dečaka i 3.4% devojčica)**. BSU u predškolskom obrazovanju (uzrasta 0-6 godina) je 16.43% (porast za 0.7% od 2014. godine) - 16.66% dečaka i 16.19% devojčica³⁷ Velike razlike postoje između urbanih i ruralnih područja, gde je u ruralnim područjima učešće veoma niska. Jedan od faktora koji utiče na mali broj dece u predškolskom obrazovanju je **nedostatak ili mali broj predškolskih javnih ustanova**. Međutim, ovaj faktor je povezan sa **visokom stopom nezaposlenosti žena, malim državnim budžetom posvećenim obrazovanju (2.7% budžeta Kosova)**³⁸, kao i **ne sprovođenje rodnog budžetiranja među različitim sektorima, posebno onog na opštinskom nivou**. Ukupno 4.7% dece ostaje izvan osnovnog i nižeg srednjeg obrazovanja; 4.6% devojčica i 4.9% dečaka.

Tabela 6. Broj javnih vaspitno-obrazovnih institucija na Kosovu

Nivo	Matični	Odv. odelj.	Ukupno
Predškolski/Vrtić	36	7	43
Osnovni/niži srednji	633	336	969
Srednji viši	104	15	119
Specijalna škola	6	0	6
Ukupno	779	358	1.137

Rezime Izveštaja o Radu Ministarstva Obrazovanja, Nauke i Tehnologije za 2015 godinu. MONT: 2016, str. 35.

U predškolskom obrazovanju samo 4.3% upisane dece je bilo ne albanske nacionalnosti, dok je samo 1.6% romskih, aškalijskih i egipćanskih zajednica. U osnovnom i nižem srednjem obrazovanju, za 2015/2016. godinu, od ukupno 258,464 učenika, 5,331 su iz zajednica Roma, Aškalijska i Egipćanska ili 2.06% od ukupnog procenta.³⁹ **Veliki broj devojčica, posebno onih iz marginaliziranih zajednica kao što su Romi, Aškalijski i Egipćani, ostaju izvan školskih institucija na svim nivoima, a posebno u visokom obrazovanju**. U skladu sa Strateškim planom obrazovanja za Kosovo 2017-2021 (rezultat 1.4), planirano je da se uključivanje dece iz zajednica Roma, Aškalijska i Egipćanska u osnovno obrazovanje poveća za 10%, dok u nižem i višem srednjem obrazovanju za 20%.

Što se tiče **uključivanja učenika sa posebnim potrebama**, podaci se i dalje smatraju nepotpunim

³⁵ Procena KPRP-a 2008-2013. ARR:2016, 32.

³⁶ Godišnji Statistički Izveštaj sa Pokazateljima Obrazovanja 2015/16. KAS: 2017.

³⁷ Godišnji Statistički Izveštaj sa Obrazovnim Pokazateljima 2015/16. KAS: 2017, 9.

³⁸ Skupština Republike Kosovo, Zakon Br. 05/L-071 za Budžet Republike Kosovo za 2016 godinu, uzeto od: <https://mf.rks-gov.net/sq-al/Buxheti/Buxheti-i-Republikes-se-Kosoves/Buxheti-qendrore>. Dok je kao SPOK takođe i Plan Kvaliteta referise se iznosu i 2012 godine da bi pokazao rast (tadašnji budžet bio je 4.1%).

³⁹ Ibid, 32.

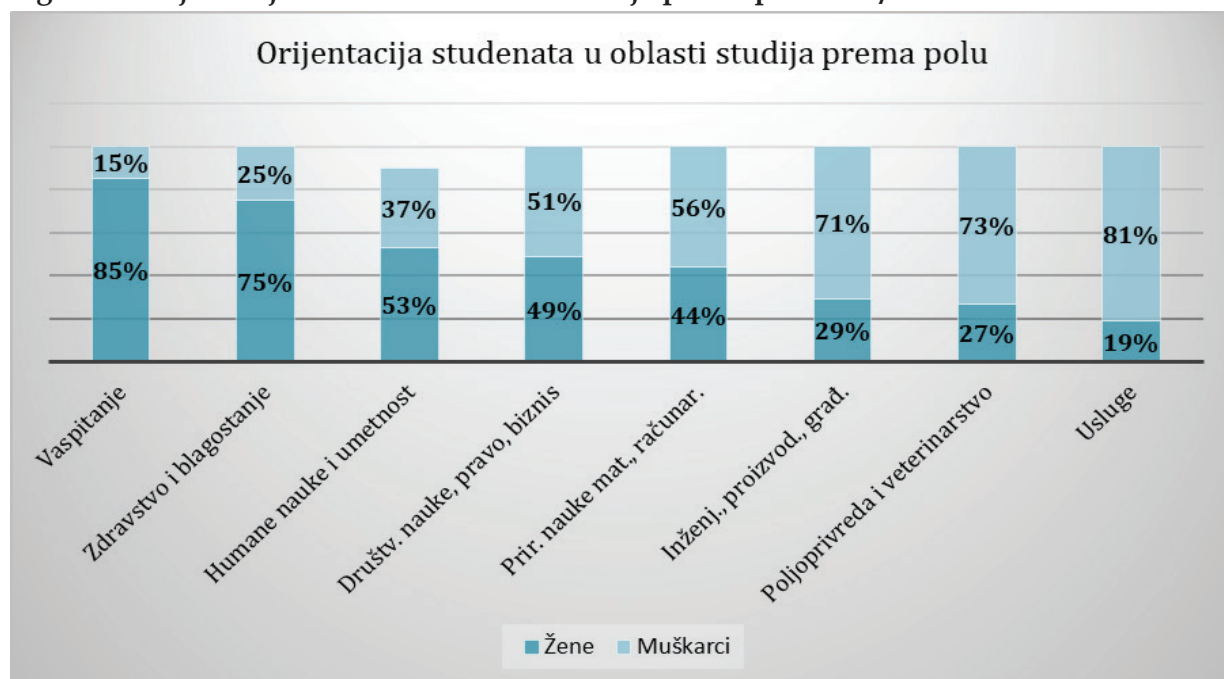
(nije izvršena procena svih učenika), međutim, izveštava se da je bruto stopa uključivanja devojčica sa posebnim potrebama na nivou osnovnog nižeg i srednjeg obrazovanja (razredi 1-9) je 37%, dok u višem srednjem obrazovanju (razredi 10-12) je opala na 18%. Devojčice sa posebnim potrebama suočavaju se sa više poteškoća nego dečaci.

Takođe, pohađanje devojčica/žena univerzitetskim studijama u poređenju sa pohađanjem pred-univerzitetskog obrazovanja beleži pad. U visokom obrazovanju postoji nejednakost u upisu studenata na rodnoj osnovi (Tabela 8), kao i zastupljenost u različitim oblastima studiranja. Međutim, gore navedeni podaci pokazuju da više žena nego muškaraca diplomira na oba nivoa.

Iako se na Univerzitetu u Prištini upisuje više devojaka nego muškaraca, univerzitet obično pohađaju 49% devojaka i 51% muškaraca, a značajna rodna razlika je uočena **na fakultetima i privatnim univerzitetima, gde je 59.69% muškaraca i 40.31% devojaka**. Vidi se da postoji **rodna sklonost prema muškarcima u privatnom finansiranju obrazovanja dece**. Nedostaju podaci prema rodu o raspodeli stipendija.

Nalazi koji su prikazani u nastavku pokazuju da je **85% studenata orijentisano na obrazovne studije, i sa visokim procentom u zdravstvu (75%), kao i humanistici i umetnosti (69%)**. U drugim oblastima, kao što su prirodne, tehničke nauke itd. muškarci su veći procenat. Iz postojećih analiza može se razumeti da **devojke i žene priželjkuju javni sektor zapošljavanja** (dugoročno zapošljavanje i mogućnost upravljanja javnim/privatnim životnim obavezama), što jednako doprinosi izboru oblasti studija.

Figura 2. Orijentacija studenata u oblasti studija prema polu 2014/2015

Školski udžbenici dominirani su od muški autora, dok se ženski stručnjaci iz različitih oblasti retko konsultuju. Postojeće studije pokazuju da je za 2007. godinu od 14 autora knjiga 12 su bili muškarci; od 323 analiziranih tekstova 72% su napisali muškarci, a samo 7% žene (drugi su bili bez autora). Od 128 ilustracija, 120 su bili likovi muškaraca i samo 8 žena. U 323 nastavne jedinice, samo 45 opisuje žene u različitim profesijama (uključujući domaćinstvo), dok 187 opisuje muškarce u zanimanjima.⁴⁰ Prema KCPS-u, iz svih analiziranih tekstova, njihovi autori su 74% muškarci i samo 26% žene, takođe, „vežbe u školskim udžbenicima favorizuju više muškarce nego žene. Od 2.292 slika polova, samo je 885 žena prikazanih u ilustracijama

⁴⁰ Centar za obrazovanje Kosova (KEC), polna ravnopravnost u čitankama u obaveznom deveto godišnjem obrazovanju na Kosovu, 2007.

školskih udžbenika i 1.407 su figure muškaraca.”⁴¹

Zakon br. 04/L-032 o pred univerzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, član 2.5. predviđa pripremu učenika za odgovoran život u duhu razumevanja, mira, tolerancije, polne ravnopravnosti i prijateljstva sa pripadnicima svih zajednica u Republici Kosovo i šire. **Formulisanja kod člana 2.5. za ciljeve zakona ali i drugi članovi imaju nedostataka u korišćenju rodno osetljivog jezika;** to se susreće kod učenika, nastavnika, kandidata itd. Slično tome i u Zakonu za Profesionalno Obrazovanje i Osposobljavanje Br. 04/L-138, član 2., „1.1. Profesionalno Obrazovanje i Osposobljavanje (POO) – cilja da snabdeva učenike/kandidate sa znanjima, praktičnim sposobnostima“, **isti Zakon, ne uključuje rod kao kategoriju ugroženih grupa u zakonsku zaštitu i odnosi se samo na starost.**

Izazovi koji treba da budu adresirani u oblasti obrazovanja

Glavni izazovi koji su evidentirani u obrazovnom sistemu su sažeti u nastavku: pristup, nejednake mogućnosti i korišćenje u rodnim linijama su vidljive i strukturirani su planiranjem, upravljanjem i finansiranjem obrazovnog sistema; rodna diskriminacija je uočena u zapošljavanju i profesionalnom i akademskom napredovanju, u nastavnim planovima i programima i obrazovnim materijalima, kao i u njihovom sprovođenju; nedostatak infrastrukture (posebno predškolskih institucija, transporta) i bezbednosti (nasilje u školama, seksualno uznemiravanje) doprinosi marginaliziranom položaju devojaka i žena (napuštanje škole, nedostatak radnih veština, ekonomska zavisnost); i formalno profesionalno obrazovanje koje odražava postojeće polne stereotipe o raspodeli rada i ne sadrži izbore za marginalizaciji/u devojaka i žena na tržištu rada, dok nedostaje politika neformalnog obrazovanja. Deca sa ograničenim sposobnostima imaju ograničen pristup obrazovanju. suočavaju se sa socijalnim stigmama oko ograničenih sposobnosti, nedostatkom učitelja koji pružaju podršku (predviđenih zakonom) i sa nedostatkom službe za podršku njihovih specifičnih potreba.

U obrazovanju, **nedostatak sprovođenja zakona, posebno Zakon o Rodnoj Ravnopravnosti (ZRR) Br. 05/L-020, evidentira se u odabiranju osoblja na svim nivoima, sastava komisija ili jedinica i drugih položaja u donošenju politika i odluka.** Uprkos mehanizmima za integraciju i rodno zastupanje, kao i politika koje imaju za cilj nadgledanje i odgovornost u kvalitetu, rodna ravnopravnost se ne smatra formirajućim principom, a zakonske odredbe se ne sprovode, i rezultiraju obrazovnim sistemom niskog kvaliteta. **Unutar institucija postoji nedostatak kapaciteta za sprovođenje postojećih mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti.** Rodna ravnopravnost se često pogrešno shvata ili zanemaruje, stoga postoji potreba da se rodna ravnopravnost stalno prevodi kao neophodan pristup u stvaranju kvaliteta (samih institucija, obrazovnih praksi i sadržaja) i demokratskog društvenog napretka. Pored toga, nastavni planovi i programi i udžbenici i dalje zadržavaju i čuvaju rodne stereotipe, jezik i pedagoške prakse su diskriminatorne, što legitimizuje postojeće nejednakosti.

Visoko obrazovanje je skoro potpuno slepo prema rodnim studijama i zakonskim obavezama za stvaranje jednakih mogućnosti uprkos tržišnoj potrebi za rodne stručnjake u različitim oblastima (ekonomija, ITK, kreiranje politike, civilno društvo, obrazovanje, ljudski resursi, poljoprivreda, preduzetništvo). Slično tome, rodna rasprostranjenost po obrazovnim nivoima u javnim i privatnim institucijama se ne razlikuje, jer su muškarci oni koji dominiraju brojem kao akademsko osoblje. Nedostatak sprovođenja normi i zakonskih mehanizama, odnosa i socio-kulturnih vrednosti, čine da se **muškarci favorizuju tokom učešća i izbora osoblja. Univerzitet u Prištini ne poseduje specifične politike sprovođenja koje imaju za cilj poboljšanje položaja žena** - učešće u donošenju odluka, unapređenje osoblja, dnevni red istraživanja, seksualno uznemiravanje - a time i polna nejednakost uopšte. Isto važi i za MONT.

Zakon za Obrazovanje i Profesionalno Osposobljavanje Br. 04/L-138, ne uključuje rod kao kategoriju ugroženih grupa u zakonsku zaštitu i odnosi se samo na uzrast: „Jednake

⁴¹ Revizija Rodnih Pitanja u Obrazovnom Sistemu. KCPS: 2007, str. 6.

mogućnosti za sve studente i osoblje u institucijama visokog obrazovanja bez diskriminacije ... Neće biti starosne granice za upis ili sticanje kvalifikacija visokog obrazovanja“.

Rodni indeks za nastavnike koji učestvuju u razvojnim programima i dobijaju licence ima za cilj paritet. Što se tiče upravljanja sektorom, Zakonom o Rodnoj Ravnopravnosti nisu utvrđeni pokazatelji za postizanje određenog pariteta. Isto **ne određuju se ciljevi ili aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u mehanizmima zapošljavanja i razvoja karijere.**

Sve brojke ukazuju na nastavak **napuštanja školovanja** marginalizovane dece zbog ekonomskih, etničkih uslova i ograničenih sposobnosti.⁴² **Rod je često zajednički pokazatelj razloga napuštanja, uključujući pitanja bezbednosti, nedostatak transporta (udaljenost od škole), društvenih očekivanja (angažovanja u kućnim poslovima ili domaćinstvu uopšte), rodno zasnovano nasilje u školama. Stoga, neuspeh u prikupljanju podataka na osnovu roda je jedan od rizika koji su predviđeni u sprovođenju Strateškog Plana za Obrazovanje na Kosovu 2017.**

Kod rezultata 6.3. (Škole su formirale bezbedne, prijateljske i zdrave sredine za sve), **isključujući seksualno obrazovanje** koje bi se moglo tretirati kao deo promocije zdravlja i **tretiranja reproduktivnog zdravlja i rodno zasnovanim nasiljem.** Rod je uključen u akcioni plan kao deo Cilja 1. Učešće i sveobuhvatnosti i Cilj 6. Profesionalno Obrazovanje i Osposobljavanje (POO) i Obrazovanje odraslih. Rezultat 1.8. smatra rod kao vrednost **obezbeđivanja raznolikosti, ali ne tretira barijere koje sprečavaju rodno integrisanje u povećanju ukupnog ljudskog razvoja.** Akcioni plan ima za cilj da “poveća upis učenika u pravcima deficita za 30% i za 20% broj žena u tehničkim smerovima.” Takav jezik ukazuje na dominantnu koncepciju o rodu, s tim da su dečaci / muškarci / muškarci normativna kategorija, dok su devojke / žene / žene ostale marginalizovane **Ovaj binaritet, koji biologizuje rod i izjednačava ga sa koncepcijama seksa, je hetero-normativan, ali i isključiv (karakteristično ne samo za ovaj dokument, već i za opšte društvene prakse).** SPOK predviđa da će se u okviru aktivnosti izgradnje kapaciteta posvetiti pažnja i na **rodno zasnovano nasilje unutar škola, prikupljanju rodno zasnovanih podataka** i oslanjati se na njihovu upotrebu u postizanju definisanih ciljeva (razvijanje indeksa pariteta u profesionalnom osposobljavanju nastavnika, učešća u AAP-u i kampanje za podizanje svesti).

SPOK se fokusira na **povećanje pohađanja u pred-osnovnom, ali ne i u predškolskom nivou.** Argument je da budžetska ograničenja ne dozvoljavaju podizanje potrebnih javnih predškolskih institucija. Podsećajući da briga o deci u nedostatku predškolskih ustanova postaje teret za žene; ova politika će ometati veće učešće žena na radnom tržištu ili napredovanje u karijeri, doprinoseći jačanju socijalno-ekonomskih nejednakosti i pristupa uslugama na socijalno-ekonomsku osnovu (mali sloj može koristiti privatne institucije) i žensku zavisnost od patrijarhalnih kulturnih struktura. **Ovaj cilj je u suprotnosti sa Barselonskim Ciljevima i NSR-om koji ima za cilj da „poveća broj dece koja pohađaju predškolsko obrazovanje za 5.000 dece godišnje, do 2021 godine“ izgradnjom javnih vrtića i povećanjem učešća u privatnim institucijama.**⁴³

Nema neke analize iz rodne perspektive nad nastavnim planovima i školskim udžbenicima proizvedenim od strane relevantnih institucija. MONT proizvodi statističke analize i koristi rod kao merilo napretka, ali je uglavnom fokusiran na **numeričko predstavljanje.** U prošlosti, MONT je angažovao putem međunarodnih projekata stručnjake u oblasti obrazovanja i roda, ali **nije stvorio institucionalne kapacitete za izradu, procenu, obuku, planiranje i donošenje politika, osim službenika za rodnu ravnopravnost koji imaju mandate definisane Zakonom o Rodnoj Ravnopravnosti Br. 05/L-020.** Nevladine organizacije, akademske jedinice usmerene na rodno studiranje i medijske organizacije navele su i objavile analize o predrasudama i rodne stereotipove, kao i **diskriminatorne tekstove u školskim planovima-programima.** Međutim, pored revizije rodni pitanja u obrazovnom sistemu koji su sproveli KGSC (2007) i KEC

⁴² Evaluation Report: Kosovo Education Strategic Plan 2011-2015. MASHT: 2015.

⁴³ Nacionalna Strategija za Razvoj 2016-2021. Vlada, Republike Kosovo: 2016, st. 12.

(2007), nije proizvedena neka analiza o rodnoj zastupljenosti iz smisla sadržaja.⁴⁴ U čitavom Univerzitetu u Prištini može se identifikovati samo sedam predmeta koja se posebno bave rodom.

Nema neka kvalitativna studija o faktorima koji utiču na izbor oblasti studiranja sa rodnog aspekta, ili čak na mogućnosti za učešće i unapređenje devojaka i žena u obrazovnom sistemu (kao studenti, nastavnice, voditelji, stvaraoci). MONT je decembra 2015 stavio na snagu Administrativno Uputstvo za Dodelu Stipendija. Studije MŽK (2018)⁴⁵, navode da **profesionalni rodni stereotipi i niže plate izgleda smanjuju spremnost muškaraca da studiraju na univerzitetu za nastavnike pred univerzitetskog obrazovanja. Kulturna percepcija tipično muških i ženskih uloga (npr. Muškarci kao profesori, žene kao Pružaoca nege) pojačavaju se iz generacije u generaciju, potvrđujući se od nedostatkom muške izvrsnosti u ranom obrazovanju i nastavnica u srednjim školama.**

Kosovo takođe ima **Zakon o Izdavanju Školskih Udžbenika, Nastavnih Sredstava, Školskih Lektira i Pedagoške Dokumentacije Br. 02/L-67**. Ovaj zakon postavlja neke principe i norme jednakosti, ali koji nisu praćeni mehanizmima sprovođenja. Član 3.2. ovog zakona navodi da „Ne dozvoljavaju se udžbenici, nastavna sredstva, lektire i pedagoška dokumentacija koja šire propagandu protiv Kosova koja krše ljudska prava i rodnu ravnopravnost i koji podstiču političku, nacionalnu i versku mržnju“. **Ova zakonska prilika, na osnovu nezavisnih izveštaja, nije korišćena za sve navedene kategorije, posebno u pogledu rodne ravnopravnosti.**

NSR adresira učešće dece u predškolske institucije kao mera za izazov nezaposlenosti žena. Sveobuhvatnosti u pred-osnovno obrazovanje ima presudnu ulogu u boljem učinku u drugim fazama obrazovanja. Ona takođe ima pozitivan efekat na sve veće učešće žena na tržištu rada, jer ih nedostatak predškolskih ustanova primorava da ostanu kod kuće. Međutim, **postavljanje brige o deci i obrazovanju samo u relacijama sa ženskim radom dalje pojačava i institucionalizuje postojeće patrijarhalne norme.**

Zakon o ravnopravnosti polova Nr. 05/L -obavezuje kosovske institucije da osiguraju da sve politike, uključujući budžete, da uključuju rodnu analizu. „To znači da budžetske organizacije moraju da sprovedu rodnu analizu kako bi procenile u kojoj meri njihovi programi zadovoljavaju potrebe žena, muškaraca, dečaka i devojčica različito u prošlosti, i da kasnije iskoriste ove informacije i uključuju u planiranju budžeta za budućnost“.⁴⁶ Pored ostalih odredbi, **član 21. Obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti** Zakona o ravnopravnosti polova kaže: 1. U školama i drugim obrazovnim institucijama nastavna sredstva koja se koriste treba da se zasnivaju na ravnopravnosti polova i vaspitanju o rodnoj ravnopravnosti uključujući školske programe na svim nivoima.

2. Priprema, usvajanje i sprovođenje vaspitno-obrazovnih programa, izrada materijala, udžbenika i pregled postojećih materijala i udžbenika treba da se uradi uz uključivanje rodne perspektive i eliminisanje negativnih stereotipa, predrasuda, uobičajenih i drugih praksi koje su u suprotnosti sa principom rodne ravnopravnosti. 3. Uključivanje u školske programe u obrazovne i obrazovne aktivnosti sa ciljem podizanja svesti.

Zdravstvo

Sve dok je zdravlje važna ekonomska sfera (uzimajući u obzir troškovnu efikasnost kao

44 KCRS. Revizija Rodnih Slučajeva u Obrazovnom Sistemu. KCRS: 2007. BIRN takođe je objavio analizu Udžbenici za razrede : VI-IX u 2013 godini, gde proizilazi da žene su ili neprisutne ili predstavljene prema normama i patrijarhalnih stereotipa. Problemi i Mane Školski Udžbenici: Analiza školskih Udžbenici Kosova, Školskog Ciklusa Srednjeg Nižeg Obrazovanja (razredi VI, VII, VIII i IX). BIRN: 2013.

http://jetanekosove.com/repository/docs/Tekstet_ANALIZA_shqip_339320.pdf

45 MŽK, Rodna Analiza na Kosovu, 2018, na:

<https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20181003170921410.pdf>

46 Donjeta Morina i Nicole Farnsworth. Budžetiranje ka boljem obrazovanju: Opšta analiza troškova i usluga u Ministarstvu obrazovanja, nauke i tehnologije. MŽK 2016: Priština, 10.

strukturalni princip Sektorske strategije za zdravlje 2017-2021), ona ne može se tretirati bez adresiranja veze između zdravlja i ljudskih prava i razvoja. Zaista, Ujedinjene nacije i druge međunarodne agencije smatraju da su zdravstvene i obrazovne politike temelj razvoja. Bez politika usmerenih na smanjenje nejednakosti u zdravstvu, celokupni razvoj će biti nemoguć. Ovo predstavlja izazov za zdravstveni sistem na Kosovu gde je upravljanje i upravljanje zdravstvenim sistemom - uz nisku efikasnost i produktivnost i visoku neformalnost - i dalje izuzetno loše. Svi ovi izazovi pogađaju devojčice i žene, a posebno etničke manjine, i zbog svog društveno-ekonomskog položaja stavljaju ih u nepovoljniji položaj.

Dgovečnost na Kosovu je još uvek kratak (76,7 godina; u 2011. godinu procenjeno je da je 74,1 godina za muškarce i 79,4 godine za žene). To je delom uzrokovano siromaštvom, ali i faktorima životne sredine (što se ogleda u velikoj prevalenciji respiratornih bolesti)⁴⁷ **Trošak uticaja faktora životne sredine na zdravlje, uključujući vodu i kanalizaciju, iznosi 222,9 miliona evra godišnje.** Pored finansijskih troškova (5,3% BDP-a u 2010. godini), ovaj trošak takođe znači i smanjenje kvaliteta života. Zagađenje vazduha na otvorenom smatra se najvećim zdravstvenim faktorom (97,6 miliona evra godišnje) koji izaziva 852 prerane smrti, 318 novih slučajeva hroničnog bronhitisa, 605 prijema u bolnicu i 111,900 poseta hitnim slučajevima (**zagađenje olovom je drugi faktor**, procenjen na 67,9 miliona evra). **Sve ovo je trošak koji je veći od svih ulaganja u zdravstvo na Kosovu svake godine.**⁴⁸

Prema Sektorskoj zdravstvenoj strategiji, Godišnji bilten NIJZ-a **zaraznih bolesti** zabeležio je u 2015. godini 127.449 (7374.5 / 100.000 stanovnika) slučajeva zaraznih bolesti na Kosovu, koje su trajna pretnja stanovništvu.⁴⁹ **Bolesti koje se šire vodom i hranom i dalje vode u najveći broj slučajeva i zahtevaju dalja istraživanja faktora rizika. Što se tiče imunizacije uopšte, postoje značajna dostignuća (preko 95%), ali imunizacija u romskim, egipatskim i aškalijskim zajednicama je i dalje niska i praćena dodatnom vakcinacijom.** Takođe, ove zajednice su posebno lišene pristupa infrastrukturi (voda, kanalizacija, električna energija), **pod uticajem zagađenja životne sredine, što stvara visok rizik za njihovo zdravlje.**

Javna mreža zdravstvenih ustanova sastoji se od ukupno 429 ustanova, gde svaka kosovska opština ima Glavni centar porodične medicine (KCPM) kao glavnu jedinicu, sa svojim sastavnim jedinicama: Centri porodične medicine (CPM) i Ambulante porodične medicine (APM).⁵⁰ **Ministarstvo zdravlja smatra da Kosovo ima dovoljnu infrastrukturu, ali koja će biti ispunjena u skladu sa postavljenim srednjoročnim prioritetima.**⁵¹ Postojeće procene (osim onih nevladinih organizacija) ne ukazuju na dostupnost ili kvalitet usluga za građane koji žive u ruralnim sredinama, **ali je podizanje nivoa usluga identifikovano kao neophodno.**

Od ukupnog budžeta za javno zdravstvo, samo 28% je direktan budžet povezan sa pacijentom, a samo 23 € godišnje je na raspolaganju za dijagnozu i lečenje po glavi stanovnika. Većina troškova je za fiksne troškove, a samo 32% je za robu i usluge. Većina pacijenata, 88,4% onih koji traže zdravstvenu zaštitu, plaćala je iz svog džepa. **Nema raščlanjenih podataka po polu, starosti, mestu prebivališta itd. što bi omogućilo strateško planiranje i delovanje.**

Kada je reč o raspodeli potrošnje na Kosovu, najveći deo budžeta domaćinstava u periodu 2014-2016 potrošen je na hranu i stanovanje. Međutim, **potrošnja na zdravlje u 2016. godini u odnosu na 2015. godinu ukupno je značajno porasla, posebno u ruralnim naseljima** (ukupno 10%, a u seoskim naseljima 26%), dok u gradskim naseljima postoji konstantan pad tokom 2014-2016. **Nije jasno da li je uzrok povećanja povezan sa povećanom potrebom** (iako je utvrđeno da se opšte stanje stanovništva smatra dobrim) **ili svesnošću. Prema postojećim procenama, ovi podaci takođe govore o slaboj upotrebi preventivnih usluga.**

47 *Consumption: Poverty in the Republic of Kosovo 2011.* World Bank: 2011, f. 9.

48 Ibid: 24

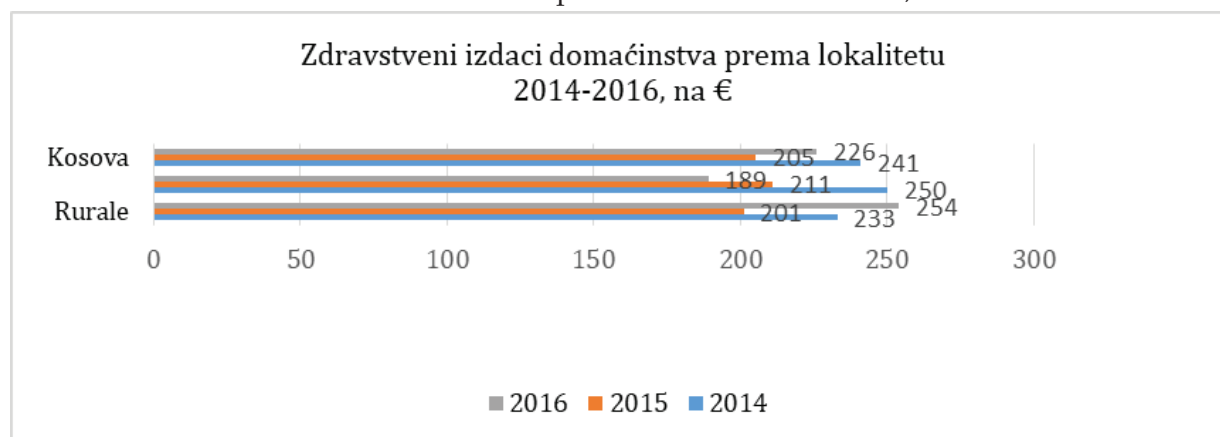
49 Sektorska zdravstvena strategija 2017-2021. MZ 2017: 21.

50 Ibid: 29.

51 "Ministarstvo zdravlja u srednjem roku dalo je prednost jačanju hitne, pedijatrijske, onkološke / radiološke, ortopedske i traumatološke, kardiološke, kardiološke invazivne, kao i kardiološke hirurgije za odrasle i decu, kapacitetima kliničke mikrobiologije, kao što su klinička i medicinska mikrobiologija, fizičke usluge i iniciranje razvoja biomedicinskih kapaciteta." Sektorska zdravstvena strategija 2017-2021. MSh 2017: 39.

Stanovnici ruralnih područja troše više na prevoz, što se može smatrati faktorom u uticaju na odluke o pristupu zdravstvenim uslugama. Prema jednoj proceni, samo 20% seoskih stanovnika koji imaju privatno osiguranje čine žene. Žene u ruralnim sredinama takođe se suočavaju sa socio-kulturnim normama koje im sprečavaju pristup zdravstvenim uslugama (dobijanje dozvole, mogućnost putovanja, odbijanje prihvatanja usluga). Ovo takođe utiče na pružanje pedijatrijskih usluga jer su žene uglavnom dužne da vode računa o zdravlju dece.

Slika 3. Zdravstveni izdaci domaćinstava prema lokalitetu 2014-2016, na evrima

Izvor: ASK, 2018, Rezultati Ankete o budžetu porodične privrede 2017

Uopšte, žene i muškarci se suočavaju sa sličnim preprekama u pristupu zdravstvenoj zaštiti. Međutim, žene doživljavaju više socio-kulturnih barijera. Žene u ruralnim sredinama češće se suočavaju sa finansijskim, kulturnim i preprekama u pružanju zdravstvene usluge pacijentima nego muškarcima ili ženama u urbanim sredinama. Žene bosanske i turske vjerovatno će se suočiti sa preprekama nego muškarci iste nacionalnosti, dok se žene i muškarci Romkinje, Aškalije, Egipćani i Gorani vjerovatno suočavaju sa etničkim, geografskim, finansijskim i kulturnim barijerama u pristupu zdravstvenoj zaštiti.⁵² Postoje razlike u korišćenju zdravstvenih usluga na osnovu etničke pripadnosti i pola.⁵³ Srbi i Gorani uglavnom koriste većinu usluga, dok ih Albanci i Bosanci najmanje koriste. Muškarci Gorani koriste više usluga od žena Goranaca. Albanske i turske žene koriste više usluga od muškaraca iste nacionalnosti. U vezi s tim, ne postoje značajne razlike između žena i muškaraca iz Roma, Aškalija i Egipćana. Neke majke iz Roma, Aškalije i Egipćana rađaju se kod kuće, često u nesanitarnim uslovima. Kao rezultat toga, mnogo djece nije upisano od strane države. To utiče na pristup zdravstvenoj zaštiti kasnije u životu, jer neregistrovane osobe ne mogu primati socijalnu pomoć niti pristupati javnim zdravstvenim uslugama.

Procene NVO-a pokazuju da žene u ruralnim sredinama i one sa manje formalnog obrazovanja imaju lošije veze sa pružaocima usluga od žena u urbanim sredinama. Postojeće procene obuhvataju potrebe osoba sa invaliditetom i bave se politikama, ali LGBTI zajednica je u potpunosti isključena. Nedostatak podrške ranjivim grupama (posebno adolescentima i LGBTI osobama) doprinosi njihovoj daljoj marginalizaciji, uključujući štetu njihovom zdravlju.

Prema proceni koja je urađena za izradu Sektorske zdravstvene strategije za period 2017-2021., Zabrinjavajuća je i dalje visoka stopa bolesti povezanih sa perinatalnim uslovima, s obzirom na činjenicu da je većina devojčica i žena u reproduktivnoj dobi. Takođe kod devojčica i žena uzrasta od 15 do 49 godina, najveća stopa obolevanja bila je od bolesti genitalnog uro sistema sa 10,9%⁵⁴ Što se tiče seksualno prenosivih infekcija (SPI) i malog broja prijavljenih slučajeva, izazov ostaje da sve zdravstvene ustanove, javne i privatne, prijave slučajeve. Strategija

⁵² Farnsworth, Nicole, Dr. Katja Goebbels i Rina Ajeti. Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu. MŽK: 2016.

⁵³ MŽK, Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu, 2016, nē: <http://www.womensnetwork.org/documents/20170206150329907.pdf>.

⁵⁴ Ibid: 17.

zdravstvenog sektora se uprkos identifikovanoj potrebi ne bavi HPV skriningom.

Stopa **perinatalne smrtnosti** za 2015. bila je 12,13 ‰ (za novorođenčad s težinom od ≥ 500 g ili ≥ 22 sedmice gestacije) i pokazuje značajno smanjenje u odnosu na 2000. godinu, gdje je stopa perinatalne smrtnosti iznosila 29,1 ‰ (u 2012. godini bila je 17,34 ‰, u 2013. bilo je 16,26 ‰, u 2014. bilo je 11,99.). **Nezrelost je i dalje najčešći uzrok rane neonatalne smrti sa 56%, zatim slede prirodene anomalije sa 15% i asfiksija sa 13%, dok su za infekcije odgovorne 7% rane neonatalne smrti.**⁵⁵ Što se tiče **maternalne smrtnosti**, na osnovu podataka Perinatalnog izvještaja za 2015., zdravstvene ustanove su od 2000. do 2015. godine prijavile ukupno 65 smrtnih slučajeva. **Od 2000-2014 godine, stopa maternalnih smrtnosti bila je 14,3 na 100.000 rođenih, dok u 2013. i 2014. godini nije bilo izveštaja o smrti majki. Ovaj pregled situacije ukazuje na ograničeno poboljšanje situacije.**

Prema **Zakonu o reproduktivnom zdravlju Br. 02/L-76, član 3**, Ministarstvo zdravlja organizuje i koordinira aktivnosti u raznim oblastima zdravlja **kao što su edukativne i savetovanište o seksualnom i reproduktivnom zdravlju** tokom čitavog seksualnog životnog ciklusa, uključujući posebne kategorije (adolescenti), ali ove **usluge ne dolaze u škole i nisu obuhvaćene politikama i druge sektore (npr. obrazovanje. Broj slučajeva rođenja tinejdžera, 14-19 godina (761 slučaj za 2017.) može se činiti malim, ali ako se prevede u broj školske nastave, oni čine 25 odeljenja sa po 30 učenika.**⁵⁶

Adolescenti predstavljaju posebnu osetljivu kategoriju gde je primećen pritisak za seksualne odnose, rani i nasilni brakovi i pritisak da se ne koriste kontracepcijski sredstva. **U nedostatku odgovarajuće nege i saveta, ali i obrazovnih usluga, kao i patrijarhalnih normi u porodici, devojčice tinejdžerke često ne nalaze odgovarajuću podršku.**

Takođe, kao što je dokazano, **nasilje u porodici** je zdravstveni problem, uključujući **usluge identifikacije, lečenja i upućivanja žrtve, kao i podršku mentalnom zdravlju.** Postoji nedostatak specijalizovanih zdravstvenih službi za žrtve seksualnog nasilja.

Kosovo karakteriše sa **visokim prosečnim natalitetom.** Prosečan natalitet za period 2006-2011. Bio je 17,9 ‰, sa prosečnim godišnjim priraštajem od 0,5 ‰. Ova vrednost je bila 16,3, u 2006. i 19,8. U 2011. godini živo rođeno dete u 2015. bilo je 24 594 (rođenja se događaju samo na Kosovu). Gore navedeni podaci pokazuju **da je stopa nataliteta u Makedoniji viša od svetskog proseka od 105, ali na Kosovu je 110,3 (110 dečaka na 100 rođenih devojčica).** Osim ankete UNFPA-e, institucije zemlje nisu se bavile tom temom. Istraživanja pokazuju da i na Kosovu, kao što je trend u regionu, muška prednost kod dece rezultira određenim praksama planiranja porodice. Izbor pola je teško potvrditi, ali **na odluke o rođenju trećeg deteta i šire utiče pol dece dece u porodici.**

Prosečna starost majki rođenih u 2016. godini bila je 28 godina i utiče na povećanje prosečne starosti u odnosu na prethodne godine. Međutim, **najveći broj novih majki imao je samo srednje obrazovanje, 39,4% i samo 29% osnovne škole.** Takođe, stopa **pogrešne primene dojenja (65%) je značajna.** Zakon br. 05-L023 za zaštitu dojenja dojčama garantuje ženama zaposlenima pravo na dva sata plaćenog odsustva za dojenje tokom radnog vremena. Međutim, ovo se pravo primenjuje tek nakon što se prvih šest meseci porodijskog odsustva iskoristi, što ostavlja jaz u zaštiti žena koje se ranije vraćaju na pos. Nakon prve godine i do dve godine, to se smanjuje na jedan sat plaćenog dopusta svaki dan.

Adekvatno pružanje perinatalnih i neonatalnih usluga, kao i seksualno obrazovanje i savetovanje za planiranje porodice, i dalje su od suštinske važnosti za poboljšanje ukupnog zdravlja dece i žena.

⁵⁵ Farnsworth, Nicole, Dr. Katja Goebbels i Rina Ajeti. Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu. MŽK: 2016, 13.

⁵⁶ Seria 5: Statistika rođenja 2017. ASK: 2018, 34.

Tabela 7. Rođenja po starosti i nacionalnosti u prvom rođenju, 2016

Starost majke	Ukupno u prvom rođenju	Prvo rođenje Etnička pripadnost majke				
		Albansko	Srpsko	Tursko	Rom, Aškalija i Egipćan	Drugo
14 i manje	1	0	0	0	0	0
15	16	8	0	0	0	0
16	39	23	3	0	0	0
17	93	76	2	1	1	0
18	155	128	10	0	5	0

Izvor: ASK, 2018, Statistika rođenja 2017

Postojeće procene takođe ukazuju na rodne odnose koji direktno negativno utiču na zdravlje devojčica i žena. U nedostatku istraživanja od strane institucija, konsultacije o postojećim istraživanjima lokalnih nevladinih organizacija i međunarodnih agencija svedoče o rodnim vrednostima i normama koje stavljaju **devojke i žene u diskriminisan i dominiran položaj u pogledu slobode odlučivanja o planiranju porodice, polu, i njihovo telo uopšte.**⁵⁷

Prema Nacionalnoj strategiji Republike Kosovo za zaštitu od nasilja u porodici 2016-2020, tokom 2014 godine, **7% Kosovara reklo je da su njihovi partneri izvršili pritisak na seks bez njihovog pristanka (silovanje). Devojke i žene takođe sprovode ograničeno odlučivanje o upotrebi kontracepcijskih sredstava i planiranju porodice uopšte.** Različiti oblici rodno zasnovanog nasilja i porodičnog nasilja imaju višestruke posledice na zdravlje djevojčica i žena, kao i djece, koje su ujedno i najčešće žrtve nasilja. Često vam to onemogućava pristup i adekvatan tretman, posebno u neprijavljenim slučajevima.

Takođe treba napomenuti da prema NIJZ-u **Kosovo ima nisku stopu epidemije HIV / AIDS-a** (klasifikacija UNAIDS), **ali sa potencijalom rasta.** Od 1986. do 2016. godine na Kosovu je prijavljen 111 slučajeva HIV-a i AIDS-a (69 sa AIDS-om i 42 sa HIV infekcijom; 46 je umrlo od AIDS-a). **Tokom 2016. godine prijavljeno je 11 novih slučajeva** i 3 smrtna slučaja usled AIDS-a. Kada je reč o rodu, 70% su muškarci, 30% žene, a najviše uključena starosna grupa je 25-34 godine (32%) i 35-44 godine (29%). Najčešći put širenja je heteroseksualan (52%). Prema istraživanju NIJZ-a, faktori rizika su: povećanje broja korisnika ubrizganih droga; komercijalni seksualni radnici; Vi ste visok procenat mladih iz opšte populacije koji menjaju društvene norme, naročito seksualne; veliko prisustvo mobilne populacije; nesposobnost zdravstvenog sektora da odgovori na potrebe svih grupa stanovništva na Kosovu.

Izazovi koje treba rešiti u oblasti zdravstva

Identifikovane su tri oblasti u kojima KPPR može strateški da interveniše protiv identifikovanih izazova: 1. Prevencija, životna sredina i obrazovanje; 2. Pristup uslugama sa fokusom na ruralna područja i marginalizovane grupe; 3. Reproductivno zdravlje i planiranje porodice. Kombinacija loših, ako ne i opasnih, ekonomskih i ekoloških uslova, kao i demografski podaci, ukazuju na potrebu integrisanog pristupa zdravstvenom (međusektorskom) lečenju. Bez takvog pristupa postojeći podaci pokazuju da najviše mogu patiti devojčice i žene. Glavni izazovi su navedeni u nastavku.

⁵⁷ Basha, Vlora dhe Inge Hutter. Shtatzënia dhe Planifikimi Familjar në Kosovë. UNFPA, University of Groningen, INDEX Kosova: 2006; Exploratory Research on the Extent of Gender Based Violence in Kosovo and its Impact on Reproductive Health. KËN: 2008.

Zavisnost devojaka i žena, formirano na patrijarhalno socio-ekonomske relacije, iste transformisane od pravljenja ekonomske strukture, marginalizuje iste na njihovom pristupu na usluge, često puta bez potrebe pacijenta u centru, i doprinose opasnosti za njihovo zdravlje. U isto vreme osim "pomoćnih" faktora, kao što je stalnog pogoršanje sredine, briga i zdravstveno tretiranje prema devojkama i ženama nije na nivou.

Informativni zdravstveni sistem (IZS) ostaje slabo primenjen i nerazvijen. IZS je zakonska obaveza za MZ, gde se traži od svih zdravstvenih institucija registrovanih da prikupe podatke i izveštavaju kod ministarstva zdravstva. Bez IZS se ometa razvoj politika zasnovanih na dokaze i nagledanje i njihovu implementaciju. **Nedostatak protokola, ali i podataka koji bi identifikovali posebne potrebe devojaka i žena, kao i drugih osetljivih grupa,** doprinosi nesigurnosti koju one doživljavaju za njihovo zdravlje. Ovo se više primećuje iz oblasti reproduktivnog zdravlja. Takođe, **takođe izostaje briga prema marginalni grupama** koje se suočavaju sa raznim barijerama na pristupu prema zdravstvenim uslugama (žene, etničke manjine, lica sa ograničenim sposobnostima i stanovnici u ruralnim zonama, zajednica LGBTI).

Devojke i žene su diskriminisane što se tiče slobode mišljenja o porodičnom planiranju, seksu, i njihovom telu uopšte. Prema postojećim podacima, 7% Kosovarki su rekly da su im njihovi partneri vršili pritisak za seksualne usluge bez njihove volje (silovanje). Devojke i žene takođe vrše limitirane aktivnosti u vezi sa korišćenjem kontraceptiva, porodično planiranje uopšte, i pristup lekarskim uslugama.

Zdravstveni zaštitni sistem na Kosovu je organizovan i upravljn od centralnog nivoa - Ministarstvo zdravstva (MZ). U MZ, **43% radnika su žene a 57% muškarci.** Zaposleni u Institutijama zdravstva prema polu prema Publikacijama zdravstva 2015, ukupno je evidentirano 14,033 od kojih je 8.251 su žene. Komisija za zdravstvo, rad i socijalnu zaštitu u poslednjem sastavu Skupštine Kosova, imao je jednu ženu kao koordinator a u sastavu od 2014 ukupno je bilo devet poslanika od kojih je bilo 4 žene i 5 muškaraca. U prošlosti MZ je imalo jednu ministarku. **Rodno zastupanje u zdravstvu je dobro ali najveći deo šefova klinika i bolnica su muškarci. Takođe, pol izostaje u školskim programima na medicinskom fakultetu (ili rodno integrisanje) kako na osnovnim studijama i intergrisanim takođe i u programima za medicinske sestre i tretiranju babica.**

Ustav Republike Kosovo, Član 25 [pravo na život], garantuje: 1. Svako lice uživa pravo na život. **Član 26** [Pravo na lični Integritet] Svako lice uživa pravo poštovanja fizičkog i psihičkog integriteta njegovog-njenog a koji obuhvata: (1) pravo za donošenje odluke u vezi sa reprodukcijom, prema pravilima i procedurama utvrđenih zakonom; (2) pravo da ima kontrolu nad njegovim-njenim telom u skladu sa zakonom; (3) pravo da ne podleže lekarskom tretmanu preko njegove-njene volje u skladu sa zakonom; **Član 27** [Zabrana Torture, okrutnom tretmanu, neljudskom i ponižavajuće] Niko ne podleže torturi, kazni i okrutnom tretiranju, neljudskom i ponižavanju.

Kod zakona o zdravstvu, 2012/04-L-125, obuhvata prekid trudnoće i veštačkom sterilitetu ako i asistiranju porođaja. Prema ovom zakonu, član 85. 1. Nije dozvoljen prekid trudnoće posle deset nedelje trudnoće osim kod utvrđenih slučajeva u stavu 2 ovog člana; 85.2. Prekid trudnoće posle deset nedelja se dozvoljava samo u slučajevima kada postoje ozbiljne zdravstvene implikacije za majku i plod ili kada je trudnoća rezultat silovanja ili potvrđenog incesta od strane ovlašćenih organa po zakonu. **Član 5, stav 1.2. ovog zakona garantuje sveobuhvatnosti i ne diskriminaciju, dok u članu 12. Mere i delatnosti 1.10.** navodi se: "obezbeđenje uslova za čuvanje zdravlja za trudnice i materinstva; zdrav početak života; kao i zdravi razvoj dece i mladih." **Zakon br. 02/L-76 o reproduktivnom zdravstvu (RZ)** garantuje "Svako lice ima pravo na zdrav seksualni život i reprodukcije koji bira sa svojom-njenom voljom". Ali, "sprečavanje, rano otkrivanje i tretiranje malignih bolesti sistema reprodukcije i raka dojke je utvrđeno kao oblast RZ nije uopšte regulisan sadržaju sa zakonom. Aktualno na Kosovu nema program

sprečavanja (skrining) organizovan za kancera cervikal (grla materice) i dojke. Za realizaciju ovog programa nema dovoljno ljudskog kapaciteta opreme i potrošnog materijala.”⁵⁸ **U celini, postojeće kulturne prakse, nedostatak svesti, ne-profesionalan pristup zdravstvenih radnika, i nedostatak infrastrukture i ljudskih kapaciteta doprinose na krhko reproduktivno zdravlje.**

Zakon o prekidu trudnoće, br. 03/L-110, član 5, utvrđuje da svaka trudnica iznad 18 godina može da traži prekid njene trudnoće . Ovaj oblik abortiranja može da se izvede do desete nedelje trudnoće. Zakon takođe dozvoljava ženama koje su “zrele u doba od 16 godine” da traže prekid trudnoće uz dozvolu roditelja ili njenih staratelja. Tačno shvatanje ‘zrele’ u ovom slučaju nije definisano, i nije jasno da li “staratelj” podrazumeva samo muškog lica. Od ovog čitanja ispada da za prava devojaka ispod 16 godine u vezi sa abortiranjem nije jasno definisano .⁵⁹ Do 22-nedelje trudnoće, prekid trudnoće je dozvoljen za posebne slučajeve . Tu su obuhvaćeni zdravstveni razlozi, kao što je opasnost po život za majku i dete ili loše formiranje koje utiče na život ploda; ili trudnoća nastala od silovanja , incesta ili seksualnog korišćenja. Član 21 ovog zakona traži da svaka institucija da izveštava o statističkim podacima u vezi sa završetkom trudnoće .,

Član 2, Definicije, definiše abortiranje kao “kao nasilan prekid trudnoće .” Imajući na umu druge predispozicije ovog zakona ova definicija treba da se ukloni i zameni sa “siguran i zakonski prekid trudnoće .” Takođe, ima dodatne konfuzije jer je prekid trudnoće je regulisano sa dva zakona (Zakon o reproduktivnom zdravlju 3 utvrđuje oblasti reproduktivnog zdravlja obuhvata i prekid trudnoće i Zakon o prekidu trudnoće br. 03/L-110). Iako su nezakoniti i retko se navode, statistike građana sugerišu da selektivna abortiranja prema polu i dalje se dešavaju ; izveštaj prema polu na rođenju je 110 dečaka sa 100 devojčica, što je veća razlika nego svetski prosek.⁶⁰

Gornji podaci takođe pokazuju da **koeficijent maskulinitet kod rađanja je veći od svetskog proseka** od 105 a na Kosovu je 110.3 (110 dečaka i 100 rođenih devojčica). Osim jednog istraživanja od UNFPA, tema nije tretirana od institucija zemlje.

Posebno treba imati na umu da **korišćenje modernih metoda kontracepcije je veoma nizak, potrebe i običaji tinejdžera, pristup abortiranju i briga posle abortiranja često je limitirano , vršeći limit od 10 nedelja za prekid trudnoće teško se primenjuje na Kosovu. Imajući na umu nedostatak tajnosti i privatnosti (šesto puta prekrenu od zdravstvenih radnika), kao i socio-ekonomski uslovi ali i podizanja svesti , devojke i žene često vrše abortiranja u ne licenciranim klinikama sa slabim staranjem . U isto vreme, istraživanja novinara i NVO dokazuju za diskriminantno tretiranje i presude prema devojkama i ženama koje traže usluge u licenciranim klinikama.**

Manjkave usluge u perinatalnom i neonatalnim uslugama, ali i edukacija seksualiteta i savetovanja za porodično planiranje , utiču na opšte stanje zdravlja dece i majki . Prema poslednjim podacima najveći broj mladih majki imaju samo srednje obrazovanje , 39.4%, i 29% osnovno. Obrazovanje i nedostatak svesti utiču na zdravlje majki i dece kako je primećeno kod stepen ne primenjivanja lošeg dojenja (65%).

Što se tiče **infekcija seksualno prenosive (IST) malog broja izveštavanih slučajeva , ostaje izazov prijava slučajeva od svih zdravstvenih institucija kako javnih tako i privatnih . Skrining za HPV se ne tretira od sektorske strategije za zdravlje pore evidentiranih potreba .**

Prema proceni **Obdusmana, Ustav Kosova treba da se izmeni i dopuni i da obuhvati Međunarodne sporazume o Ekonomskim, Socijalnim Kulturnim pravima, Konvenciju o**

⁵⁸ Koncept Dokument za oblast Reproaktivnog zdravlja Fertilizacija Asistirana. MZ: februar 2018, s. 3.

⁵⁹ Donjeta Morina dhe Nicole Farnsworth. Budžetiranje prema boljem obrazovanju: Opšta analiza troškova i usluga u ministarstvu obrazovanja nauke i Tehnologije . RrGGK 2016: Priština.

⁶⁰ Christophe Z. Guilamoto and UNFPA, Gender Bias in Kosovo, UNFPA, 2016.

pravima lica sa ograničenim sposobnostima i Socijalnu kartu Evrope da mogu direktno da se primenjuju u domaćem zakonu Kosova.⁶¹ Takođe treba imati u vidu da većina politika o reproduktivnom zdravlju i seksualnom su istekle i treba ih zameniti .

Kao odgovor na probleme u sektoru zdravstva Skupština Kosova je usvojila **Zakon o zdravstvenom osiguranju na Kosovu (2013/04-L-249)**. Ovaj Zakon reguliše, organizovanje, funkcionisanje, i finansiranje javnog sistema zdravstvenog osiguranja ; kao i prava i obaveza uključenih strana . MZ ima za cilj osnivanje e **Fonda za zdravstveno osiguranje ali on još nije funkcionalan. Zakon br. 04/L-249 za zdravstveno osiguranje, član 7 stav 1.3 je utvrdio da esencijalne usluge za žene trudnice su garantovane zdravstvene usluge .** Za sprovođenje člana 7 Zakona o zdravstvenom osiguranju predviđena je lista osnovnih usluga koja se utvrđuje na predlog upravnog Borda usvojen sa Odlukom Vlade Republike Kosovo (član 14). Član 8 Zakona za reproduktivno zdravlje je naveo zdravstvene usluge koje se pružaju trudnicama, između ostalog periodično praćenje pre i za vreme trudnoće, zdravstvena briga u toku porođaja itd . **Ali član 8 zakona o reproduktivnom zdravlju treba da se uskladi sa članom 7 zakona za Zdravstvene usluge .**⁶²

Mediji

U nedostatku stalnog praćenja medija i posebno praksi (zakonskih institucija) koje čini njih odgovornim .mediji ostaju nedirnuti od zahteva za društvenu pravdu i adresiranje diskriminacije. Takođe, stalno političko uplitanje je ocenjeno kao faktor ometanja na Kosovu, kako u stvaranju prostora za slobodno izražavanje takođe i na stvaranju društva i demokratskih medija. U ovom kontekstu, stvaraju se pristupi koji pol ne smatraju kao relevantnu temu tretiranja. Zato su, javne politike neophodne za određivanje kriterijuma, etičkih i profesionalnih, koji će doprineti slobodnom izražavanju, jednako građanskog učešća i razvoju profesionalizma u medijima .⁶³

U celini **nedostaje praćenje i stalno izveštavanje i pokazatelji** koji bi omogućili bolje poznavanje situacije što se tiče medija i pola na Kosovu . ARR je proizvela dva istraživanja o ugledu žena u pisanim medijima, a postoji mali broj procena od domaćih i međunarodnih organizacija .⁶⁴

U 2012 Podaci iz godišnjeg izveštaja Nezavisne **Komisije za Medije (NKM)**, javni regulator za elektronska medija na Kosovu dokazuju na mali broj žena koje vode politike edicija ili viši nivo upravljanja u medijima (150 licenciranih od ove institucije). Međutim, Kosovo ima ukupno trinaest (13) TV operatora licenciranih: jedna javna TV ,dve nacionalne TV, i devet (9) regionalnih/lokalnih. Dve žene su vlasnice nacionalnih operatora licenciranih (Koha Vizion i RTV 21). Jedan od devet (9) regionalnih-lokalnih operatora vodi jedna žena (TV Mitrovica), dok ostale u svojstvu vlasnika direktora su muškarci , uključujući javni operator RTK-.⁶⁵ Od 85 radio operatora, dva su javna (oni iz RTK-) i dva nacionalna (RTV 21 i Radio Dukagjini), sedamdeset i devet (79) su lokalni/regionalni. Dva (2) nacionalna radija su u vlasništvu žena. Od 83 radija sa pokrivenošću regionalnu-lokalnu jedanaest (11) žene su direktori/vlasnice.⁶⁶

NKM vodi izvršni šef i od tri člana borda jedna je žena , ali se ne pružaju podaci od ljudskih resursa prema polu-rodu , i nema dovoljno podataka o zastupljenosti žena u medijskim organizacijama na horizontalnim i vertikalnim linijama donošenja odluka. Slabo zastupanje žena u bordove kao viši organ je pojava i na javnoj TV . Ovo prikazuje nepoštovanje

61 Pravo na Seksualno zdravlje i reprodukciju na Kosovu: Jedna Reallnost više od zakona? OMBUDUSMAN Kosovo: 2016.

62 Koncept Dokument za oblast reproduktivnog zdravlja aistenciji na Fertilizaciju. MAŠ: februar 2018, f. 8.

63 Freedom of the Press: Kosovo. Freedom House: 2016. <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/kosovo>

64 Repräsentacija žena u pisanim Medijima 2014-2015. ARR: 2017; Jeta Abazi. Media Situation in Kosovo: Gender Representation. Konrad Adenauer Stiftung: 2014; Prezentacija rodnih ostljivih pitanja u Medijima Kosova. QMG: 2013; Prezentacija žena u pisanim Medijima 2010-2011. ABGJ 2012: Image of Women Politicians in the Kosovo Media. KCGS: 2009.

65 Adresari Medijskih Audio i Audiovizualnih usluga: Pružioi Medijskih Audio Audio-Vizualnih usluga. NKM: 2017. <http://ëëë.kpm-ks.org/?faq=419&giuha=1>

66 Gornji nalazi su obračunati analizom adresara NKM. Lista je objavljena posle licenciranja ne nalaze se neke TV (KLAN KOSOVA, itd.).

zakonskih normi i nacionalnog programa za rodno ravnopravnost na NKM ali i Skupština Kosova (institucija osnivanja NKM-). Takođe ovo stanje utiče, ovo stanje utiče od pristupa žena na imovinu profesionalno obrazovanje koje otežava **preduzetništvo žena u biznisu medija**, kao i u svakom drugom sektoru .

Šta se tiče učešća žena u svim programima, **Departman Monitorisanja i Analiza u NKM**, U toku nedeljnog monitorisanja (Mart 2012) "prikupljeni su podaci koji informišu o broju tema, intervjuja i debata i frekvenciju njihove prezentacije u 3 praćene nacionalne televizije ." Nalazi ovog prženja su sledeći: na **KTV žena je predstavljena sa 7.72% u svim programima, TV 21 - 4.20% programa, RTK - 5.21%**. Isto, mediji kada tretiraju pitanja 'namenjeno ženama' NKM konstatuje da za vreme praćenja od jedne nedelje u 2012 godini na tri medija nacionalna, "**bilo je priča koje su bile namenjene za probleme [žena] ali se izjašnjavali muškarci i izbegnuta su protiv mišljenja [žena]**."⁶⁷

Mišljenje NKM- za 2012 se ne razlikuju od onih iznetih u publikaciji ARR **Reprezentacija žena u pisanim medijima 2014-2015. Ova publikacija sadrži istraživanje** u cilju procene količinskog i kvalitetnog žena u pisanim medijima gde se konstatuje da na Kosovu, u celini, **žene u određenom broju vrše funkciju novinara** . Kod javnog operatora žene se nalaze na **položaju uređivača vesti ali se kaže da odluke donose muškarci** , jer oni su nosioci viših položaja, odgovornih urednika ili glavni urednici. Osim urednika za emisije manjina i bivša zamenica generalnog direktora . Ova publikacija je iznela da su rezultati istraživanja pokazali za jedan napredak u odnosu na izveštavanje o rodnim pitanjima što se tiče zastupanja žena **na rukovodećem položaju i uspešne i izbora imidža**. Ali se kaže "**rodno zastupanje individualno na ključnim položajima urednika nije pokazatelj kvaliteta izveštavanja sa rodne perspektive** " i "**nedostatak znanja za osnovne koncepte rodne ravnopravnosti i izveštavanja preko rodne perspektive je i dalje naglašeno među novinarima** ." ⁶⁸ **Edukacija i medijsko obrazovanje, kao i angažovanje civilnog društva kao profesionalnih medijskih udruženja , rezultira da bude jedna hitna potreba**. Program smera novinarstva u UP Hasan Prishtina aktualno nema osnovne predmete ili izborne koji adresiraju rodna pitanja.

Upoređenje sedma dnevnih listova i Koha Ditore je 28.9% je novina koja sadrži najviše pisanja o ženama, sledi novina Kosova Sot sa 25.8%, Bota Sot sa 17.9%, Zëri sa 12.9%, Epoka e Re sa 6.9%, Tribuna sa 4.7%, i Lajmi sa 2.9%. **Novine sa visokim tiražom, Koha Ditore i Kosova Sot daju više prostora na pitanja koja se odnose na žene u**, poređenju sa drugim novinama sa nižim tiražom. **Žene u politiku** je tema za koju se daju **najviše prostora u dnevnim listovima iz oblasti roda, odnosno 28%**. Posle toga, dolazi prostor za teme koje se odnose na **nasilju prema ženama (17.4%), sport (12.7%), kulturu (10.9%), socijalni život (7.5%), pravosuđu (4.6%), rodnu ravnopravnost (4.1%), uspešne žene (3%), zdravstvo (2.7%), nasilje u porodici (2.6%), ekonomiju (2.1%), verski ekstremizam (1.8%), nasilje prema deci (1.3%), institucije (0.9%) i korupciju (0.4%)**.

Sa druge strane "najveći deo pisanja koja se odnose na negativne pojave koji ugrožavaju bezbednost i integritet žena ...informacija data je na nivou **deskriptiv**," gde izostaje analiza problema "koje često rezultira na predstavljanja devojaka i žena isključivo preko prizme **žrtve**." Žene se često iznose sa **jezikom i ugledom** koje njih opsuju kao **labilne i emotivne, ili objekte za seks**. Istraživanje je fokusirano na predstavljanju žena i ne sadrži rodne **analize o muškarcima i maskulinitet**. Jedna takva stvar bi pomogla na boljem poznavanju rodnih relacija kako se predstavljaju i proizvode sa tim u medijima.

Odlučivanje sa rodnom ravnopravnošću, kao što su sadržaji programa, u sklopu javnog operatora TV- (RTK) takođe ima manjkavosti. Prema **Statutu RTK u članu 10 i 11 za delatnost i Misiju RTK**, za sadržaj i programske standarde, ističe se : "4. RTK ne treba da prenosi nikakav materijal, koji sa **sadržajem, pod tekstom, dvosmisleno, aludira ili tonom, podstiče diskriminaciju na**

⁶⁷ <http://www.kpm-ks.org/?mod=njofitimet&id=400>

⁶⁸ *Reprezentacija žena u pisanim Medijima 2014-2015. ARR: 2017, 9.*

rasnoj osnovi, boje, roda, jezika, vere, političkog mišljenja i drugo, nacionalnog ili društvenog porekla, ograničenja ili nekog ličnog statusa.” **Ali rodna ravnopravnost nije našla mesto kod člana 12 u Programskim Standardima.** Izbor osoblja upravljanja, glavnih urednika, borda RTK-ali i politička savetodavna grupa, prema ovom statutu se ne vodi pravnim normama, posebno adekvatno rodno predstavljanje na rukovodećim položajima prema ZRR. Primer izbor članova borda uzima se u obzir predstavljanje zajednica etničke manjinske zajednice ali ne i rodno predstavljanje.

U viskom rukovodstvu RTK-koji ima ukupan broj radnika 653, žena ima 221 ili 33 %. osnivač RTK-, Skupština Republike Kosovo/Komisija za obrazovanje, Kulturu, omladinu i, Sport, Javna uprava, Lokalno upravljanje i Mediji imaju malo zastupanje zastupnika (od 11 ukupnih članova samo su tri žene poslanice).

Tabela 8. Radnici Radio televizije Kosova prema rodu u 2014

Položaj	Žene	Muškarci	Ukupno
Urednik vesti	8	5	13
Novinari	10	4	14
Svi radnici	221	432	653
Učešće u %	33.8%	66.2%	

Izvor: RTK, 2014, Radnici Radio televizije Kosova prema polu u 2014 godinu

Istraživanje “Žene i Muškarci” izveštava da zapošljavanje prema aktivnostima **oblast umetnosti, zabave i rekreacije, za žene je bilo 16.7% u odnosu na muškarce od 88.3%**, dok u naučnim aktivnostima, profesionalnim i tehničkim 26.5% su žene i 73.5% su muškarci. Ministarstvo kulture, omladine i Sporta još od 2007 do sada je imalo pet ministra (5) svi muškarci. U MKOS, 64% imaju rukovodeće položaje. Osima galerije umetnosti u institucijama MKOS, kao što je Filharmonija, Pozorište, Biblioteka, AKKV Šota, Muzej Kosova, svi direktori su muškarci.

U sektoru kulture zakonodavstvo nije usklađeno sa ZRR i nedostaje zakonodavstvo za umetničku delatnost.

Civilno društvo, festivali, sportske ekipe, itd. su limitirani prostor što se tiče rodne ravnopravnosti (može da se pomene festival FemArt sa fokusom na pol). **U nedostatku procena za ove oblasti** (Kulturni forum, mreža organizacija kulture i umetnosti, je proizvela neke procene za sistem umetnosti, kulture i medija, umetničko obrazovanje, za kulturne politike, javne fondove, instrumente Besa) **i državne politike za umetnost i kulturu za ciljeve ovog dokumenta, fokus je na stvaranju politika koje generišu bolje poznavanje situacije.**

Izazove koje treba adresirati iz oblasti medija

Sa zakonodvanim okvirom za medije, kako navodi Indeks održivosti Medija na Kosovu 2017 (za 2016), IREX, sprovođenje ostaje siromašno. U nedostatku praćenja i izveštavanja o sprovođenju zakonskih mehanizama nemoguće je da se uradi njihova procena. Praznina treba da se identifikuju zajedno sa detaljnom procenom situacije. Problemi se stvaranju iz zbog nedostatka pravnih odredbi. Zakon za zaštitu od Diskriminacije br. 05/L -021, predviđa spovođenje svih aktivnosti ili ne aktivnosti u svim državnim institucijama lokalnim i centralnim, za pravna i fizička lica, javnog i privatnog sektor, koji krše, su krišili ili su mogli da krše prava svakog lica pravnih i fizičkih lica u svim oblastima života.⁶⁹ Ali, ovaj zakon ne tretira specifičnosti sektora medija radi garantovanja rodnog diverziteta, etničkog, seksualne orijentacije, sposobnosti. Takođe ne obuhvata, specifičnosti koje proizilaze od korišćenja novih medija.

⁶⁹ Posebno se nvide: 1.1. uslovi a pristup zaposlenju, samozapošljavanje i zaposlenje u profesiju, uključujući uslove zaposlenjat, kriterijumi izbora bez obzira na aktivnosti na svim nivoima profesionalne hijerarije, uključujući unapređenja; 1.2. pristup svim vrstama i nivoa profesionalnog vođenja, profesionalnu obuku, napredna profesionalna obuka i prekvalifikacije uključujući i radno iskustvo; 1.3. uslovi zaposlenja i rad, uključujući i raskid ugovora i ugovor za isplatu; 1.4. članstvo i uključivanje u radničke organizacije ili poslodavaca ili bio koje odrganizacije koja vrši određenu profesiju, uključujući i mogućnost i dobit od takvih organizacija; 1.6. socijalne prednosti; 1.8. obrazovanje; 1.12. pristup i učešće u nauci, sport, umetnost, usluge i kuturne aktivnosti; 1.13. lično osiguranje; 1.16. bilo koje drugo pravo predviđeno sa zakonodavstvom na snagu.

Od posebne je važnosti **Zakon za RTK-**, br. 02/L-46. član 4 navodi ciljeve RTK- da obezbedi prenos standardnih programa visokih profesionalni u interesu javnosti . Da bi to uradio, RTK treba da informiše tačno javnost, da podrži demokratske procese , javno praćenje autoriteta i obezbedi adekvatnu proporciju vesti bez pristrasnosti , kulturnih programa, umetničkih, sportskih, obrazovnih, zabavnih i programa za decu . Sa demokratskom misijom treba da poptuje zakonodavstvo i pod okriljem je Ustava i kao zavisnica Skupštine Kosova, **RTK- nije uspeo da ispuni zakonske obaveze.** ASK žene i muškarci na Kosovu 2014-2015, objavljeno 2016, naglašava "...u realnosti žene ne uživaju njihova prava kao muškarci . Ova nejednakost je evidentna u mnogim socijalnim sferama ekonomskim i života ...[uključujući]...6) **učesće i zastupanje u kulturu i medije.**" Međutim nismo našli nalaze za poglavlje 6 kao što se navodi u publikaciji ASK-.

Neka NVO koja rade iz oblasti rodne ravnopravnosti i medija, objavili su istraživanja, reagovala i otvorene procene za **rad i diskriminaciju u oblasti programa takođe i u sadržaju kod RTK-**. Takođe, izveštavano je o slučajevima lošeg upravljanja kod ljudskih resursa i finansija u RTK-. **Nedostaju rodni indikatori koji bi omogućili praćenje i procenu sprovođenja ZRR i Zakona protiv Diskriminacije u RTK. Nedostaju politike i uredbe koje bi tretirale rodnu diskriminaciju, obezbedili diverzitet i omogućavaju sprovođenje ZRR .**

Slična je situacija što se tiče manjinske zajednice . Prema članu 59, zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo da koriste njihove medije , uključujući ovde i informacije na njihovom jeziku preko dnevnih novina i kablovskih usluga, i korišćenje određenog broja rezervisanih frekvencija za elektronske medije , u skladu sa zakonom i međunarodnim standardima; da osnuju udruženja za kulturu, umetnost, nauku i obrazovanje, kao i udruženja za studije i druga udruženja za izražavanje unapređenje i razvoj njihovog identiteta . **Ali, učesće i prezentacija žena iz zajednica u medijima nikada nije tretirano sa nekom analizom.**

Jedna od važnih institucija za stvaranje potrebne sredine za demokratski razvoj medija je Nezavisna **Komisija za Medije koji se regulišu sa Zakonom o Nezavisnoj komisiji za medije br. 4/L-44.** Misija NKM-JE: 1. Da podstiče i drži jedan otvoren i pravilan sistem za licenciranje i regulisanje medija audio-vizuelnih za upravljanje sa spektrom frekvencija prenosa u skladu sa najboljim međunarodnim standardima . 2. Da doprinski u profesionalizmu medijskih usluga audio-vizuelnih. 3. Da podrži slobodu i pluralizam medijskih usluga audio-vizuelnih.

SPrema Zakonu br. 04/L44 Nezavisna Komisija za Medije je nezavisan organ koji regulišu spektar frekvencija prenosa u Republiku Kosovo, licencira prenosiocce javne i privatne, utvrđuje i sprovodi politiku prenosa i vrši i druge nadležnosti predviđene Zakonom . **Ali NKM nema mandat sa spektra sadržaja medija (imajući u vidu slobodu izražavanja) .**

Društvene civilne organizacije i mediji su izveštavali o opasnosti vršenja profesije novinara od strane devojaka i žena . Mnogo ovih slučajeva se ne objavljuju i ostaje da se istraži od strane javnih institucija. Osim **nedostatka institucionalnog nastupa, dominira zakonska strana (tužbe) da se prećutkuju novinari, nedostatak poštovanja javnog pristupa na informacije priznanja od sudstva za duh slobodne štampe .**⁷⁰

Novi mediji čine izazov i mogućnost za jačanje devojaka i žena. Socijalne mreže, blogovi i td smatraju se važnim za "sajber feminizam" i na Kosovu imaju solidno korišćenje . Ali isto važi i njihovo korišćenje za podsticaj mržnje, , ekstremizma i šovinizma . **U nedostaku zakonodstva za nove medije, portali vesti i druge platforme vide se da najviše doprinose na krešnju profesionalne etike .** NKM, u izveštaju o aktivnostima za 2015, je predstavilo sklapanje Sporazuma između Nezavisne **Komisije za Medije (NKM) i United Nations Children's Fund in Kosovo (UNICEF).** U slopu saradnje na zaštiti dečjih prava , NKM kje postigla sporazum

⁷⁰ Media Sustainability Index: Kosovo 2017. IREX: 2017. <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2017-kosovo.pdf>. Jedno istraživanje završeno od Saveta pisanih Medija gde su žene anketirane u potpunosti (19%) nse slažu se o njihovom pravu i jedankot u sudskom sistemu . Pokazatelji Medija 2015: Studija detaljna o mišljenju novinara o slobodi i uslova medija na Kosovu . KMSHK: 2016, 32. <http://presscouncil-ks.org/ep-content/uploads/2015/05/Treguesit-e-Mediaeve-2015.pdf>

saradnje sa UNICEF-i. Ovaj sporazum saradnje sa UNICEF-, NKM je potpisalo da **promoviše i štiti dečja prava u Republiku Kosoo za vreme njihovog predstavljanja u medijima** i njihovog izlaganja sadržajima programa koji se cene kao štetni .

Od predstojećih procena ocenjuje se kao izazov, osim bezbednosti, u medijima su **urednici i sudije u ne kažnjavanju regulisanih praksi za građanskim zakonom protiv klevete i uvrede (br. 02/L-65)**. Ovaj zakon takođe ne obuhvata tretiranje novih medija . Svakako, nedostatak znanja za osnovne koncepte rodne ravnopravnosti i izveštavanja preko rodne perspektive još je naglašeno među novinarima .

U 2017 je usvojena Nacionalna **Strategija za Kulturno nasleđe 2017-2027**. Kao važna politika koja je nedostajala Kosovu, ova strategija nema intergisan rod ali sadrži cileve i mere gde se rodmože integrisati .

STUB III: Prava žena, prístup pravdi i bezbednost

Aktualno stanje

POLITIČKO PREDSTAVLJANJE ŽENA

Političko predstavljanje žena u zakonodavnim skupštinama ili položajima donošenja odluka ostaje na niskom nivou u poređenju sa predstavljanjem muškaraca . Političko predstavljanje žena na Kosovu se garantuje sa Ustavom Republike Kosovo, pružanjem jednakih mogućnosti na učešću žena i muškaraca u političkom životu (Ustav Republike Kosovo, član 7.2). Izborna kvota je određena na 30% prema Zakonu o opštim izborima na Kosovu i Zakonom o lokalnim izborima .⁷¹ Pored kvote koja garantuje sa izbornim zakonima, zastupanje žena u zakonodavnim skupštinama ili položajima donošenja odluka ostaje izazov kao na centralnom tako i na lokalnom nivou . Ne retko društvena nejednakost, kulturna i ekonomska utiču na uživanje prava u realnosti, na primer na sastancima u ruralnim sredinama čini se da se kreće oko 5 do 10% u poređenju sa 90 do 95% učešća muškaraca na sastancima opštinskih struktura ili na sastancima u selu .⁷²

Političko zastupanje žena na centralnom nivou je manje u poređenju sa muškarcima i pored izričitog zahteva Zakona za rodnu ravnopravnost za jednako učešće . U sazivu Zakonodavstva IV- (2010-2014), Skupština Kosova ima 120 poslanika, bilo je 40 žena, što je više od predviđene kvote 30%. U sazivu zakonodavstva IV-, bez kvote, na Skupštinu su dobili sedišta 12 poslanika više . Ali povećanje broja izabranih žena nije uticalo na povećanju žena u mestima donošenja odluka unutar Skupštine . U ovom sazivu žene nisu bile zastupljene na Predsedništvu Skupštine Kosova (od 6 članova svi su bili muškarci).⁷³ Samo 2 od 13 stalnih komisija parlamentarne (Komisija za budžet i finansije i Komisija za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestale i Peticije) su vodile žene . U celini žene zastupaju jednu trećinu poslanika u parlamentarnim komisijama . U sazivu zakonodavstva V-, 39 poslanice su bile žene . Od 15 parlamentarne komisije 7 su vodile žene poslanice.⁷⁴ U sazivu zakonodavstva VI- izabrano je, poslanica 39 žene.⁷⁵ Dok je 7 od 13 parlamentarnih komisija na Skupštini vode se od dve žene poslanice, povećavaju jedan broj u odnosu na prošlo zakonodavstvo .

Politiko zastupanje na lokalnom nivou je niži za žene u odnosu na muškarce . Na lokalnim

71 Ovi dotični zakoni traže da na listi kandidata svakog političkog subjekta bar trideset (30 %) budu muškarci trideset (30 %) budu žene; po jedna kandidat iz svakog pola u svakoj grupi od tri kandidata koji se broji od prvog kandidata na listi . Vidi Zakon o opštim izborima u Republiku Kosovo br. 03/L-073 i Zakon o lokalnim izborima u Republiku Kosovo, br. 03/L-073. Vidi na <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2549> dhe <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2544>.

72 KIPRED për FRIDE, "Jačanje prava žena u kontekstu izgradnje države: Sektor sigurnosti na Kosovu i Decentralizacija," 2010. Na http://fride.org/descarga/IP_Ėomen_Citizenship_Kosovo_ENG_ag10.pdf

73 <http://abgi.rks-gov.net/Portals/0/ABGI%20Pjesmarra%20roli%20dhe%20pozitat%20e%20grave%20ne%20institucione%20qendrore%20lokale%20dhe%20parti%20politike.pdf>, fq. 19

74 <http://ēēē.kuvendikosoves.org/?cid=1,110>

75 [http://ēēē.kqz-ks.org/Uploads/Documents/3.%20Ndarja%20e%20ul%C3%ABseve%20-%20Kandidat%C3%ABt%20e%20zgjedhur%20sipas%20Subjekteve%20-%20Seat%20Allocation%20\(by%20Party%20and%20Elected%20Candidates\)_ckgritzexj.pdf](http://ēēē.kqz-ks.org/Uploads/Documents/3.%20Ndarja%20e%20ul%C3%ABseve%20-%20Kandidat%C3%ABt%20e%20zgjedhur%20sipas%20Subjekteve%20-%20Seat%20Allocation%20(by%20Party%20and%20Elected%20Candidates)_ckgritzexj.pdf)

izborima 2009, svi predsednici opština su bili muškarci, dok je samo 8.4% podpredsednika su bile žene. Na izborima za Skupštine opštine na izborima od 2010, 32,6% bile su žene.⁷⁶ Na lokalnim izborima održanih u 2014, samo jedna žena izabrana za predsednika opštine Đakovici i dve žene su imenovane za predsedavajuće Skupštine opštine u Gnjilanu i Lipljanu. Na Skupštinama opština kvota od 30% je garantovala zastupanje žena. U 2007 oko 20 žene su dobile glasove za opštinske odbornike, u 2013 oko 51 žena su dobile dovoljno glasova za opštinske odbornike na celom Kosovu. Kao rezultat učešće žena je povećano sa 30% na 34% sedišta.⁷⁷

Zastupanje žena na centralnom nivou ostaje nisko u poređenju zastupanja sa muškarcima. Garantovano zastupanje žena od 30% prema izbornim pravilima, minimalno se sprovodi i na imenovanju žena na rukovodećim položajima. Nedostatak političke volje na imenovanju žena na rukovodećim položajima kao rukovodioci ministri ili zamenice ministra se odrazilo i na poslednjem imenovanju a Vladu. Iako je Kosovo malo prvu Predsednicu ženU (2011-2016), ZASTUPANJE ŽENA NA IZVRŠNIM POLOŽAJIMA JE BILO NISKO.⁷⁸ Sa stvaranjem Vlade Kosovaposle opštih izbora 2014, Vlada Mustafa u vladinom kabinetu od 20 ministara, imenovane su samo 4 žene.⁷⁹ dok je 6 žena bile zamenice ministra.⁸⁰ I ovo zastupanje je bilo u suprotnosti sa zahtevima ZRR za učešće žena od 50% završiti pol u javnom i političkom životu (ZRR: član 3, stav 1.15). U aktualnoj vladi formirane u septembru 2017, vođene od Premijera Haradinaj pored povećanja broja ministarstva u vladi bilo je 24 ministarstva samo je jedna žena imenovana kao ministar vodi Ministarstvo Evropske integracije. Agencija za rodnu ravnopravnost, takođe je u 2011 godine izveštaval da među razlozima slabe zastupljenosti žena na položajima donošenje odluka je nedostatak pružanja mogućnosti, i nedostatak podrške od političkih rukovodilaca kao važan faktor u skoro 70% slučajeva koji su intervjuisani, sledi i profesionalna sprema porodične obaveze i druge okolnosti.⁸¹

Učešće žena i muškaraca u javnoj upravi i zastupanje na rukovodećim položajima ostaje izazov za žene. Zastupanje žena na centralnom nivou u javnu upravu, prema izveštaju istraživanja od ARR, evidentira da učešće žena u ministarstvu imale stalan porast sa godinama. U 2015 žene su zastupale 41.8% zaposlenih, belžiči pad od 40.6% u 2016⁸² Ali povećanje broja zastupanja žena u celini u javnu upravu nije prećeno sa zastupanjem žena na rukovodećim položajima na centralnom nivou. Što se tiče viih pravnih položaja kao što su generalni sekretari, izvršni šefovi ili izvršni direktori u vladi. U 2015, postotak žena je bio 5.2%. Rodno zastupanje u poređenju sa prošlom godinom je obeležio pad, smanjenjem od 1% zastupanje žena na lokalnom nivou, dok na centralnom nivou i opštem civilne službe od 40% koliko je bilo 2016 sada to dostiže 43%⁸³ U centralnu javnu upravu žene u 2016 prema MALS čine 40.6% svih zaposlenih u civilnu službu, od njih 27% su bili na rukovodećim položajima (upravljanja). Na lokalnom nivou u avgustu 2017, žene su držale 33% na svim položajima opštinske javne uprave i 20% upravnih položaja.⁸⁴

Zastupanje žena u upravi Skupštine Kosova, u 2016 je bilo 44.2%. Predsednica Kosova pod rukovodstvom Atifete Jahjaga, u tok 2013-2015 kje poštovalo rodnu ravnopravnost sa imenovanjem 8 političkih savetnika od kojih su bili 4 muškaraca i 4 žene. Dok je rodno zastupanje ciljnih službenika u Predsedništvu u istom preiodu nije bio jednak gde je zastupanje

76 <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/ABGJ%20Plani%20i%20Veprimit%20p%20C3%ABr%20Implementim%20t%20C3%AB%20Rezolut%20C3%ABs%201325%20tre%20gjuh%20C3%AB.pdf>, fq. 20

77 <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/ABGJ%20Pjesmarra%20roli%20dhe%20pozat%20e%20grave%20ne%20institucione%20qendrore%20lokale%20dhe%20parti%20politike.pdf>, fq. 24

78 <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/ABGJ%20Pjesmarra%20roli%20dhe%20pozat%20e%20grave%20ne%20institucione%20qendrore%20lokale%20dhe%20parti%20politike.pdf>, fq. 19

79 <http://ëëë.kryeministri-ks.net/?page=1,43>, qasar më 04 gusht 2017

80 http://ëëë.kgscenter.net/ëp-content/uploads/2015/05/Ëomens-participation-in-decision-making-in-Kosovo_ALB.pdf, fq.13

81 Raporti i Hulumentit të Agjencisë për Barazi Gjinore (2011), "Gratë në procesin e punës dhe vendimarrja në Kosovë." Shih në <http://abgj.rks-gov.net/Portals/0/Raportit%20i%20hulumentit%20Grat%20n%20C3%AB%20n%20C3%AB%20procesin%20e%20punës%20dhe%20vendimarrjes%20shqip%20A5%20-%202088%20faqe.pdf>

82 Vidi Centar Kosova za rodne Studije, učešće žena u donošenje odluka na Kosovu http://ëëë.kgscenter.net/Ëp-content/uploads/2015/05/Ëomens-participation-in-decision-making-in-Kosovo_ALB.pdf, st. 17

83 <https://map.rks-gov.net/getattachment/04cb9ad4-1452-4448-ae28-9f044de683e9/Raport-per-gjendjen-ne-sherbimin-civil-te-Republic.aspx>

84 Nga Analiza Gjinore e Kosovës, Rrjeti i Grave të Kosovës për zyrën e Bashkimit Europian, fq.12. (2018)

muškaraca u Predsedništvu bilo 62.8% a kod žena je bilo 37.2%.⁸⁵

Zastupljenost žena na lokalnom nivou u javnoj administraciji niža je od muškaraca. Ukupan broj žena zaposlenih u kosovskim opštinama u 2015. godini bio je 28% žena,⁸⁶ i samo 10,1% rukovodećih pozicija rukovođene su od žena (14 opština nije imalo nijednu ženu na rukovodećim pozicijama).⁸⁷ Nema podataka po polu o pozicijama u komisijama za zapošljavanje u državnoj službi i na izvršnom nivou.

Zastupljenost žena u diplomatskim službenim misijama, zastupljenost na pozicijama odlučivanja je niža u odnosu na muškarce: Uprkos zahtevima ZRR-a za kvotu od 50% u učešću i zastupljenosti u svakom telu i nivou odlučivanja u političkom i javnom životu, od 26 diplomatskih misija koje Kosovo ima, 6 ambasadora žena su imenovane u 24 diplomatske misije.⁸⁸ Takođe je u 2015. godini bilo 11 žena generalnih konzula u poređenju sa 89 muškaraca.

Učešće žena i muškaraca u Centralnoj izbornoj komisiji, opštinskim izbornim komisijama kao i u komisijama glasačkih centara je niža u poređenju sa muškarcima. Na izborima 2014. samo 20% izbornog osoblja činile su žene. Ovo je bio mali porast od lokalnih izbora 2013. godine, kada su žene predstavljale 17%. Zapošljavanje se zasniva na predlozima različitih aktera, uključujući političke subjekte, NVO-e i CIK-a.⁸⁹

Na poslednjim centralnim izborima, održanim u junu 2017., zastupljenost žena u izbornoj administraciji bila je veoma niska. Među 11 članova CIK-a samo predsedavajuća je žena, i žene predstavljaju samo 10,5% članova i predsedavajućih opštinskih izbornih komisija. Žene su predstavljale 24% od članova i 18% od predsedavajućih na glasačkim centrima koja je posetila Misija za posmatranje izbora od država EU-a (ENEMO).⁹⁰ Takođe žene samo u 21% izbornih komisija imaju ulogu rukovodioca u odnosu na muškarce koji u 79% komisija obavljaju funkciju predsedavajućeg.⁹¹

Izazovi koje treba rešiti

Na osnovu analize trenutne situacije, glavni *problemi* u oblasti **Prava žena, pristup pravdi i sigurnost je krhki pristup ostvarivanju prava onemogućava postizanje rodne ravnopravnosti.**

Izborni zakoni koje je Kosovo usvojila 2008. godine kao i trenutna izborna pravila nisu u skladu sa zahtevima Zakona o rodne ravnopravnosti Kosova (ZRR) br. 05 / L-020, odobreno u 2015. godine. ZRR je zahtevao promenu u zastupljenosti žena unutar političkih stranka da na poseban način političke stranke trebale bi poštovati princip jednakosti gde se obezbeđuje 50% zastupljenosti za svaki pol, u skladu s članovima 5, 6 i 14 Zakona o rodnu ravnopravnost. Konkretno, ZRR u članu 14. predviđa da "političke stranke svojim aktima *obavezuju se da sprovede mere* za promociju ravnopravnog učešća muškaraca i žena u organima i telima stranaka, u skladu sa odredbama člana 6. ovog zakona. " Dalje, član 6. Zakona rodne ravnopravnosti to jasno predviđa " *Jednaka rodna zastupljenost* u svim zakonodavnim, izvršnim i pravosudnim organima i drugim javnim institucijama *postiže se kada je za svaki pol obezbeđena minimalna zastupljenost od pedeset% (50%), uključujući i njihova upravljačka i odlučujuća tela* (Član 6, stav 8). Isti zahtev preporučio je i ombudsman Kosova kao i Agencija za rodnu ravnopravnost, da političke stranke sprovedu zahteve ZRR-a

85 Shih, Qendra Kosovare për Studime Gjinore, pjesëmarrja e grave në vendimmarrje në Kosovë, http://ëëë.kgscenter.net/ëp-content/uploads/2015/05/Ëomens-participation-in-decision-making-in-Kosovo_ALB.pdf, fq. 24

86 Pogledajte na, Kosovski centar za rodne studije, učešće žena u donošenju odluka na Kosovu, http://ëëë.kgscenter.net/ëp-content/uploads/2015/05/Ëomens-participation-in-decision-making-in-Kosovo_ALB.pdf, str. 9

87 Isto tu.

88 Za 2 diplomatske misije u Češkoj Republici i Švedskoj Kraljevini ne postoje informacije na zvaničnoj veb stranici Ministarstva Inostranih poslova Kosova. Pogledajte zvaničnu veb stranicu MIP-a, na <http://ëëë.mfa-ks.net/?page=1,49>.

89 D4D, Priručnik za rodnu ravnopravnost u izbornom procesu, Str. 14

90 https://eeas.Europa.eu/sites/eeas/files/eu_eom_kosovo_2017_ps_en.pdf

91 <http://kdi-kosova.org/index.php?id=315&fq=2>

na opštim izborima održanim 11. juna 2017.⁹² Ovaj zahtev nije poštovan od strane Izborne komisije Kosova u vezi sa sertifikovanjem političkih stranaka za opšte izbore za Skupštinu Kosova održane 11. juna 2017.

Nedostatak izveštavanja i analize statistika iz rodne perspektive, u skladu sa zahtevima Zakona rodne ravnopravnosti, i dalje ostaje izazov na Kosovu. Kosovske institucije godinama su izazivane zbog nedostatka izveštavanja i analize statistika iz rodne perspektive. Nedavna istraživanja pokazuju da je Ministarstvo za Javnu Upravu (MJU), između ostalog odgovorno za civilnu službu, ne dobija redovne izveštaje od relevantnih institucija u pogledu podele podataka civilnih službenika po rodnoj osnovi, starosti i podeli podataka institucija nezavisnih agencija.

Učešće žena birača na izborima kao procenat birača uopšte je zabeležio pad od 51% na opštinskim izborima 2013. na samo 36% na opštim izborima 2014. Ovaj pad za 15% znači da više od 125.000 žena koje su glasale u 2013. godini, ali ne i u izborima 2014. godini.⁹³ Uprkos činjenici da je CIK već objavio brojne statističke podatke o lokalnim izborima održanim u junu 2017. i opštim pre-vremenskim izborima održanim u oktobru 2017. CIK nije pružio podeljene podatke o rodnoj osnovi za birače na ova dva zadnja izbora CIK je konstatovao da su u ova dva izbora poštovala kvotu od 30% (ZRR iz 2004 godine) zastupljenosti u zakonodavstvu u suprotnosti sa zakonom za rodnu ravnopravnost iz 2015. godine koji predviđa podjednaku zastupljenost od 50% za svaki pol. Nastavlja se postojanje Zabrinutosti oko prakse "porodičnog glasanja", pri čemu jedna grupa istovremeno glasala u istoj glasačkoj kabini. U takvim slučajevima, muškarci glave porodice često glasaju u ime članova porodice koje su žene. Na opštim izborima u junu 2017. godine o ovoj pojavi izveštavano je na 845 biračkih mesta (34%). Prevalencija je bila slična izborima 2014. Ova praksa sprečava žene da ostvare svoje pravo da slobodno i nezavisno glasaju.⁹⁴

Učešće žena i muškaraca u sektoru bezbednosti na Kosovu, zastupljenost u odlučivanju

Zastupljenost muškaraca i žena u Kosovskim Snagama Bezbednosti (KSB) i Policiji Kosova (KP) i dalje predstavlja izazov za žene iz unutar sektora bezbednosti. Iako je povećan broj žena registrovanih u SBK-u, u 2013. godini žene su zastupljene sa 8,13%, što je zabeležen porast na 8,52% u odnosu na 2016. Kosovska policija je beležila smanjenje zastupljenosti žena sa 14,85% u 2013. godini, na 14,01% u 2016. Međutim, nije bilo napretka u povećanju učešća žena na pozicijama za odlučivanje u okviru KP-a i SBK-a.⁹⁵ Žene čine 10 posto pozicija za odlučivanje u Kosovskoj policiji i samo 6,3 posto pozicija za odlučivanje u snagama bezbednosti Kosova.⁹⁶ Kosovska policija imala je opadanje u %-tu žena službenica u uniformama, odnosno od 2006. godine, sa 13% na 11,46% u 2014. godini. Obeležava se opadanje broja žena u Korekcionoj službi sa 141 žena u 2005. godini na 111 žena u 2014. Godini.⁹⁷ Prema Godišnjem izveštaju o radu Policije za 2015. godinu, u kadetske obuke na Kosovskoj akademiji za javnu bezbednost (KAJB) učestvovalo je samo 5% žena.⁹⁸ Dok su 14% zaposlenih u policiji žene (Policija Kosova, Godišnji izveštaj 2015).⁹⁹

Učešće i zastupljenost muškaraca i žena u pravo-sudnom sistemu ostaje niža za žene u

⁹² Pogledajte izjavu ombudsmana od datuma 19.05.2017 u <http://ëëë.ombudspersonkosovo.org/sq/lajme/Dekarate-e-Ombudsman-u-vezi-sa-Jednaka-rodna-zastupljenost-na-listama-kandidata-od-strane-političkih-subjekata-1511>. Ombudsman je naveo da bi se otklonila eventualno pravno oklevanje podseća Centralnu izbornu komisiju Kosova i političke stranke da "...[D]a bi se osigurala jednakost između muškaraca i žena i primenjivanje ovog standarda ljudskih prava, Zakon br. 05/L-020 za rodnu ravnopravnost, koji je stupio na snagu u leto 2015. godine, izričito određuje da "Svaka odredba suprotna principu jednakog tretmana po ovom zakonu će se ukinuti." (Član 5, stav 2)... Ombudsman očekuje od političkih subjekata koji učestvuju u ovom izbornom procesu, kao i od CIK-a, da poštuju princip jednakosti po kome je obezbeđeno pedeset % zastupljenosti za svaki pol, i na taj način osigurava poštovanje Zakona br. 05 / L-020 o rodnoj ravnopravnosti."

⁹³ Isto tu, str. 19

⁹⁴ Demokratija u akciji, "Izveštaj o posmatranju izbora", 11. jun 2017, 25, u: <http://kdikosova.org/ëp-content/uploads/2018/01/132-dnv-raporti-perfundimtar-zgjedhjet-parlamentare-2017-alb.pdf>.

⁹⁵ Drugi izveštaj o praćenju napretka u sprovođenju Akcionog plana za sprovođenje Rezolucije 1325 "Žene, mir i sigurnost" 2013-2015, str. 5

⁹⁶ Vidi gore, str. 44.

⁹⁷ Dostupne su Agencija za rodnu ravnopravnost novina, "Žene za bezbednost Kosova", na, <http://ëëë.shgpk-ks.org/publikimet/revista-press-artikuj>

⁹⁸ Godišnji izveštaj o radu policije, http://www.kosovopolicie.com/repository/docs/Raporti_vjetor_i_pun%C3%ABs_s%C3%AB_Policis%C3%AB_s%C3%AB_Kosov%C3%ABs_2016_-_SHOIP.pdf, str. 13-14.

⁹⁹ Isto tu, str. 6

odnosu na zastupljenost muškaraca. Sudski savet Kosova (SSK) je najviši organ što se tiče izrade pravosudnih politika na Kosovu. Prema izveštaju Žene i muškarci na Kosovu 2014-2015, u tabeli ispod su podaci. Ustavnim sudom Kosova upravlja žena.

Tabela 9 : Zastupljenost u pravo-sudnom sistemu

Godina	Žene (%)	Muškarci (%)
2012	28%	72%
2013	27%	73%
2014	28%	72%
2015	29%	71%

Izvor: ASK, 2018, Žene i muškarci na Kosovu 2016-2017.

Prema zakonu, mandat članova SSK traje pet godina i ima ukupno 13 članova. Na zvaničnoj veb stranici SSK-a postoji 10 članova Sudskog saveta Kosova, od kojih 7 muškaraca i 3 žene. Predsedavajući je takođe Muškarac.¹⁰⁰ Dok je Tužilački savet Kosova odgovoran za nadgledanje rada tužilaca u kojima je u 2014. godini bilo 35,5% žena.¹⁰¹ TSK prema službenoj veb stranici ima 9 članova, od kojih su 6 muškarci i 3 žene, uključujući i predstavnike manjina.¹⁰²

Učešće i zastupljenost u nezavisnim institucijama i dalje ostaje niže za žene u odnosu na zastupljenost muškaraca. Broj nezavisnih agencija koje su osnovane od Skupština Kosova do sada je dostigao na 31. 2012. godine samo dve od njih bile su rukovođene od žena.¹⁰³ Među svim visokim zvaničnicima koje je Skupština imenovala do 2012. godine, žene su činile 13% ukupnog broja.¹⁰⁴ Izveštaj je takođe otkrio da su imenovanja visokih zvaničnika često odlagana, dok se njihova rukovodeća struktura i dalje suočava sa poteškoćama u odražavanju rodne zastupljenosti zajednice u celini.

Učešće i zastupljenost u sindikatima i dalje je niža za žene u odnosu na zastupljenost muškaraca. U Savezu nezavisnih sindikata Kosova (SNSK), na zvaničnoj veb stranici, iz organograma se vidi da nema žena u predsedništvu a ni u upravnom odboru SNSK-a.¹⁰⁵ Prema statusu SNSK -a u članu 35, predviđeno je i formiranje Mreže žena, unutar struktura SNSK-a, radi koordinacije aktivnosti, i Predsednica mreže žena je članica Upravnog saveta SNSK -a.¹⁰⁶ Generalno, ne postoji uniformnost podataka, kao i podela beleški po rodnoj osnovi retko odražava odvojene statistike po rodnoj osnovi. Shodno tome, zahtevi ZRP-a za predstavljanje podataka iz rodnog aspekta i u privatnim institucijama, nisu priznati.

Učešće i zastupljenost u odborima javnih i privatnih institucija ostaje niže za žene u odnosu na zastupljenost muškaraca. Što se tiče zastupljenosti žena u odborima javnih institucija, zasad nema odvojenih podataka po rodnoj osnovi. Zahtevi ZRR-a za predstavljanje podataka iz rodnog aspekta i na privatnim institucijama nisu prepoznati i ne postoji uniformnost u predstavljanju podataka uopšte.

Učešće i zastupljenost žena i muškaraca u udruženjima civilnog društva je adekvatan. Izrazita karakteristika civilnog društva na Kosovu je umrežavanje ženskih organizacija i NVO-a, koje su koordinirano radile, pružajući svoje ljudske i lobirajuće kapacitete za podizanje svesti žena o njihovoj ulozi u razvoju društva. Jedna od naj-reprezentativnijih organizacija je mreža Grupa žena Kosova (MGŽK), formirana 2000. godine, koja grupiše preko 135 ženskih organizacija. Takođe, 2013. godine osnovana i Grupa G-7 od sedam vodećih poslovnih žena, kasnije osnovanjem Ženske

100 Preuzeto sa zvanične veb stranice SSK na <http://www.gjyqesori-rks.org/sq/kjc/bio/list?type=judge>

101 Rodni profil zemlje, analiza rodni razlika na svim nivoima na Kosovu, str. 10

102 Zvanična veb stranica TSK-a, na <http://ëëë.kpk-rks.org/>

103 OEBS Misija na Kosovu, "Stanje nezavisnih institucija na Kosovu "92012). Pogledaj na <http://www.osce.org/sq/kosovo/92052?download=true>, str. 13

104 Isto tu, str. 15

105 Vidi Savez nezavisnih sindikata Kosova, na <http://www.bspk.org/rrethesh.html#tab4>, dostupno 28. jula 2017.

106 Isto tu, dostupno 28. jula 2017.

privredne komore da bi radilo na osnaživanju žena.¹⁰⁷ Koalicija skloništa takođe obuhvata niz organizacija civilnog društva usredsređenih na pružanje usluga žrtvama nasilja na rodnoj osnovi, uglavnom vođene od žena. Ostale organizacije civilnog društva (OCD) uglavnom saraduju na pitanjima rodne ravnopravnosti i pružaju važna istraživanja u oblasti rodne ravnopravnosti.

Pristup pravdi i nasilje u porodici.

Kosovo je još 2004. izradilo prvi paket zakona o ljudskim pravima, uključujući Zakon o ravnopravnosti polova i Zakon protiv diskriminacije. **Slabo sprovođenje sankcija i nedostatak izvršenja i mali broj zahteva u vezi sa slučajevima diskriminacije u kosovskim sudovima**, naterao je Evropsku uniju da u Kosovski vodič za liberalizaciju viza,¹⁰⁸ traži od kosovskih institucija izradu i izmene pakete zakona o ljudskim pravima, uključujući i novi Zakon o Ombudsmanu. Shodno tome, kosovske institucije su u 2015. godini izradile i usvojile takav paket zakona da zaštite i spreče žene i muškarce od različitih oblika diskriminacije, da garantuju rodnu ravnopravnost i detaljno preciziraju i garantuju nezavisnost Institucije Ombudsmana.

Posebno, u efikasan pristup pravdi postoje opšti razlozi za funkcionisanje pravosudnog sistema na Kosovu, koji takođe utiču na ostvarivanje prava i efektivno korišćenje pravnih sredstava koji su na raspolaganju. **Kašnjenja u postupcima uopšte u postavljanju sudskih predmeta, slabo izvršenje odluka kao i slabo poznavanje zakona od tražioca pravde**, su pitanja koja takođe Ombudsman adresirao u svom poslednjem godišnjem izveštaju za 2016. godinu.¹⁰⁹ Takođe, uzimajući u obzir najnepovoljniji položaj žena u odnosu na muškarce u pogledu njihovih finansijskih mogućnosti, kategorija žrtava nasilja je takođe predviđena kao posebna kategorija u pružanju besplatne pravne pomoći na Kosovu.¹¹⁰ Besplatna pravna pomoć je takođe ustavna kategorija,¹¹¹ ali nedostatak budžetskih sredstava onemogućava pružanje besplatne pravne pomoći u odnosu na postojeće potrebe građana.¹¹²

Nasilje na rodnoj osnovi

Kosovsko društvo i dalje nastavlja da afirmiše ili toleriše nasilje kao način disciplinovanja ili podizanja dece ili kontrole i zadržavanja žena u njihovom socijalnom položaju.¹¹³ Izveštaj mreže žena Kosova pokazao je da se većina ispitanika slaže da je u redu "disciplinovati decu", iako nije bilo saglasnosti o metodama koje će se upotrebiti. Više žena nego muškaraca slažu se da decu treba "ošamariti" da bi bili disciplinovani, dok 41% ispitanika žena i muškaraca smatra da „dečaci treba da budu disciplinovani više od devojčica, jer ih treba ojačati," dok "devojke imaju potrebu za disciplinu više od dečaka kako bi bile moralno u redu" (MŽK, 2015).

Žene u manjinskim grupama i sa ograničenim sposobnostima takođe se suočavaju sa izraženijim ekonomskim, socijalnim i kulturnim izazovima. Prema ženama aktivistkinjama, posebno žene Romkinje, Aškalija i Egipćanke, suočavaju se sa "trostrukom" diskriminacijom, jer su diskriminisane od strane njihovih porodica, drugih većinskih zajednica i od institucija na centralnom nivou. Žene sa ograničenim sposobnostima, kao i lezbijske, bi-seksualne i trans-rodne žene, takođe su više diskriminisane, jer institucije kontinuirano, kako se vidi iz donje analize, i dalje nastavljaju da budu izazvani u praktičnoj primeni zakona i pružanju efektivnih pravnih sredstava uprkos zakonskih zahteva zagwarantovanim i zakonom o zaštiti od diskriminacije i ZRR-om.¹¹⁴ Prema Ombudsmanu, drugi problemi sa kojima se suočavaju

107 Kosovski rodni profil, 2014., str 11.

108 Vodič za liberalizaciju viza sa Kosovom, Evropska unija u https://eeas.Europa.eu/sites/eeas/files/visa_liberalisation_ëith_kosovo_roadmap.pdf

109 Vidi Sudska zaštita ljudskih prava, Godišnji izveštaj Institucije Ombudsmana, 2016. u http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/Raporti_vjetor_per_vitin_2016_i_IAP_164298.pdf.

110 Zakon o besplatnu pravnu pomoć, Zakon br. 04/L-017 (2012). vidi u <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Ligji%20per%20ndihme%20juridike%20falas.pdf>

111 Vidi Ustav Republike Kosovo, član 31, stav 6.

112 Godišnji izveštaj za 2016. godinu, Ombudsman, strana 26. u http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/Raporti_vjetor_per_vitin_2016_i_IAP_164298.pdf

113 KIPRED za FRIDE, "Jačanje ženskih prava u kontekstu izgradnje države: bezbednosni sektor na Kosovu i decentralizacija," 2010. u http://fride.org/descarga/IP_Èomen_Citizenship_Kosovo_ENG_ag10.pdf.

114 Mu aty faqe 15.

LGBT osobe na Kosovu, potiču iz percepcije društva, koja ne prihvata dovoljno ovu zajednicu.¹¹⁵ Ombudsman je takođe predložio da Vlada Kosova preduzme konkretne korake za uključivanje informacija u vezi sa pravima osoba LGBT-a u obrazovni sistem.

Žene ostaju u značajnom broju više, žrtve porodičnog nasilja i drugih oblika nasilja po rodnoj osnovi na Kosovu. Uprkos bogate zakonodavne pozadine i stvaranju niza mehanizama za rešavanje nasilja po rodnoj osnovi, žene i dalje ostaju u većem značajnom broju žrtve porodičnog nasilja i drugih oblika nasilja po rodnoj osnovi.¹¹⁶ Neophodno je poboljšati saradnju između institucija i sprovođenja pristupa sa žrtvom u centru, uključujući upravljanje slučajevima. U poslednjem izveštaju Saveta Evrope o nasilju nad ženama na Kosovu,¹¹⁷ između ostalog, navodi se da Istambulska konvencija ne smatra nasilje nad ženama kao individualni fenomen ili individualno iskustvo, nego treba shvatiti kao strukturalni mehanizam kojim se žene drže u podređenom položaju u odnosu na muškarce u društvu (Izveštaj Saveta Evrope, 2017:5). Ove odredbe se, dakle, ne sprovedu podjednako na muškarce, mada je poznato da su i muškarci žrtve nasilja i da su izloženi zlostavljanju kako u privatnoj tako i u javnoj sferi, ali u daleko manjem broju od žena (Izveštaj Saveta Evrope, 2017:5). U slučajevima *nasilja u porodici* na Kosovu, se tokom godina izveštavaju oko 1.000 žrtava nasilja u porodicu na godišnjoj osnovi. Prema navodima policije Kosova u publikaciji “Žene i muškarci na Kosovu 2014/2015,” tokom 2013. godine 869 žena i 220 muškaraca prijavilo nasilje (ukupno 1.089 žrtava). U 2014. godini bilo je 894 žena i 272 muškaraca (1.166 ukupno), a u 2015. bilo je 745 žena i 184 muškaraca (ukupno 929).¹¹⁸ Poslednje beleške od kosovske policije pokazuju da je tokom 2016. bilo 1247 prijavljenih slučajeva i 1144 prijavljenih slučajeva tokom 2017. godine. U proseku tokom dve godine 80% su žene koje prijavljuju nasilje. Kao posledica porodičnog nasilja, godine 2018. 4 žene su ubijene od svojih muževa, isti broj je zabeležen, i u 2019. godine u jednom od četiri slučaja, muž je ubio dve žene - suprugu i snaju. Nedostaju službe za rehabilitacije žrtava, uključujući i službe za mentalno zdravlje.

Drugi oblici nasilja nad ženama, kao što su *trgovina ljudima* a naročito trgovina ženama i devojkama radi njihovog seksualnog iskorišćavanja, pokrivena je posebnim odredbama Krivičnog zakonika Kosova (član 171, Krivični zakonik Kosova), ali i posebnim zakonom izrađenim u 2015. godini, Zakonom o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima, br. 04/L-218. Glavni izazovi ostaju u njihovoj praktičnom sprovođenju. Treba napomenuti da je loš pravosudni odgovor koji godinama nastavlja da izriče niske sankcije prema činiocima nasilja trgovine prema ženama i devojkama u svrhu seksualne eksploatacije. U praksi, čak i u slučajevima u kojima postoje kazne i dalje su niske.¹¹⁹ U slučajevima krivičnog gonjenja kazne su obično retke, a oduzimanje imovine nezakonitom trgovinom ljudima retko se sprovodi čak i kada postoje kažnjavanja.¹²⁰

Iako je seksualno uznemiravanje definisano u novom Krivičnom zakoniku, identifikacija i tretiranje slučajeva seksualnog uznemiravanja ostaje izazov. Iako još uvek ne postoje redovni prikupljeni i prijavljeni zvanični podaci, istraživanje koje vodi nevladin sektor pokazuje da je oko 64% žena i devojaka doživelo neki oblik seksualnog uznemiravanja tokom svog života (Izveštaj Saveta Evrope 2017: 4). Od 14. januara 2019. godine, nasilje u porodici i seksualno uznemiravanje predstavljaju krivična dela na Kosovu, kažnjavane u skladu sa nedavno izmenjenim Krivičnim zakonikom Republike Kosova, kako je navedeno na početku. Za uznemiravanje, lica mogu biti osuđena na zatvorsku kaznu do tri godine ili novčanom kaznom. Specijalna državna zaštita

115 Raportir Vjetor Avokati i Popullit, 2016. Fq, 57.

116 U ovom izveštaju se koristi definicija nasilja po rodnoj osnovi, koju je odobrila Komisija CEDAW (Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama), a koja je 1992. godine definisala u svojoj Opštoj preporuci CEDAW Br. 19 o nasilju nad ženama, definirajući nasilje na rodnoj osnovi kao oblik diskriminacije prema ženama specifično “Nasilje nad ženama zbog toga što je žena ili neproporcionalno utiče na žene,” podrazumevajući da nasilje nad ženama nije slučajna pojava, ali pogađa žene zbog njihovog pola.

117 Izveštaj “Izrada usluga podrške za žrtve nasilja protiv žena na Kosovu”, Projekat Saveta Evrope na Kosovu, Osnaživanje borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici na Kosovu, jun 2017. Kopija sa Agencijom za polnu ravnopravnost.

118 Pogledajte Grafikon 42, Izvor: Policija Kosova, Direkcija za teška krivična dela, Agencija za statistiku Kosova, u “Žene i muškarci na Kosovu 2014/2015,” objavljeno u decembru 2016. godine u <http://ask.rks-gov.net/media/2581/grate-dhe-burrat-shqip-2014-2015.pdf>

119 Izveštaj Američkog Stejt departmenta, trgovina ljudima, 2017. Poglavlje o Kosovu. Vidi u: <https://www.state.gov/documents/organization/271343.pdf>.

120 Vidi gore.

za osetljive žrtve predviđena je i Krivičnim zakonikom Kosova, ali žrtvama gotovo da nikada nije pružena ova zaštita. Zakonik o krivičnom postupku Kosova predviđa i Fond za naknadu žrtava. U nedostatku njegove primene u praksi, Ministarstvo pravde je uz podršku Ambasade SAD-a izradilo zakon o naknadi žrtava zločina.¹²¹ Do sada je osnovana Komisija, i Vlada Kosova je izdvojila iznos za sprovođenje ovog zakona. Ostaje da se vidi u praksi i da se nadgleda sprovođenje zakona na koliko slučajeva žrtava zločina su pružene nadoknade predviđene zakonom. Do januara 2018. godine, postojala su samo dva slučaja žrtava zločina nadoknađena od države - jedan slučaj ubistva i jedan trgovinom sa ljudima (KIPRED; 2018).

Seksualno nasilje uključujući silovanje koje se dešava unutar ili van porodice, retko se prijavljuje od žrtava nasilja (Izveštaj Saveta Evrope 2017: 4). Žrtve su često okružene stigmom i odlučuju da ne prijavljuju ove slučajeve, uticajem i na izolaciju žrtve, razvod ili smatranjem da će seksualno nasilje nad njima uticati i na njihov budući bračni status.¹²² Ova stigma se prati i lošim poznavanjem njihovog statusa od strane vlasti ili čak njihovo nadoknađivanje i utiče na slabo prijavljivanje slučajeva. Krivični zakonik Kosova predviđa posebne odredbe u pogledu silovanja kao i obavljanja seksualnog čina bez pristanka drugog lica, predviđanjem zatvorske kazne od 2 do 10 godina. Takođe, upotreba sile, pretnja oružjem pa i kada je počinitelj takođe u porodičnom odnosu sa žrtvom, smatraju se otežavajućim okolnostima i predviđa se kažnjavanje do 15 godina (član 230, Krivični zakonik Kosova). U praksi, međutim, slučajevi silovanja na Kosovu retko se prijavljuju zbog gore navedenih razloga. Policiji ima nedostatak znanja o seksualnom uznemiravanju i seksualnom nasilju. Ponekad oni ne tretiraju ozbiljno slučajeve seksualnog nasilja ili da ih pravilno istražuju, što može dovesti do nedovoljnog dokumentiranja i rešavanja tih slučajeva. Na sličan način i neki sudije imaju malo znanja o seksualnom uznemiravanju i seksualnom nasilju, doprinosom u okrivljavanju žrtava, a ne na deljenje pravde.¹²³

Nasilje po rodnoj osnovi tokom rata takođe ostaje oblik nedovoljnog izveštavanja nasilja. Još uvek nema zvaničnih podataka o broju žena i muškaraca žrtava koje su doživele nasilje po rodnoj osnovi tokom rata 1998-1999, iako se procenjuje da je bilo masovnog nasilja (Rodni profil Kosova 2014:24). Zna se od nevladinih organizacija koje su pomagale žrtvama seksualnog nasilja tokom rata, da su žene i devojke bile meta seksualnog nasilja, a muškarci i dečaci su bili izloženi drugim oblicima nasilja, uključujući namerno ubijanje u većem broju od žena.

Vlada Kosova je počela da se bavi pitanjem reparacije za žrtve seksualnog nasilja tokom rata. U 2014. godini usvojila izmene Zakona o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica.¹²⁴ gde je uključen i status silovanih osoba tokom rata. U februaru 2018. vladina Komisija zvanično je započela rad na prepoznavanju i verifikaciji osoba silovanih tokom rata. Pristup pravdi za žrtve seksualnog nasilja tokom rata i dalje je izazov. U ovom periodu je takođe otvoreno 29 slučajeva, od kojih je većina pod preliminarnom istragom, broj slučajeva je pod istragom, ostali slučajevi ili su poslani sudu ili je odbačena krivična prijava.

Zločini nasilje u ime časti [zaštita časti], pokazuju da ima slučajeva iz izveštaja policije Kosova gde braća su tukla sestre zbog „nečasnog“ ponašanja.¹²⁵ Ova tema ostaje u velikoj meri ne informisana, jer je to oblast koja zahteva dobro istraženo službeno izveštavanje i treba je istražiti u budućnosti. Takođe, zahtevi Istambulske Konvencije za kriminalizaciju ovih slučajeva ostaju i dalje bez rešavanja zakonodavstvom Kosova.

121 Vidi Zakon o naknadi žrtava zločina br. 05/L-036. Na <http://md.rks-gov.net/desk/inc/media/6DB494F4-9A82-4151-9D86-2CEC2B26E1C2.pdf>

122 Izveštaj Saveta Evrope „Izrada usluga podrške žrtvama nasilja protiv žena na Kosovu“, Projekat Saveta Evrope na Kosovu, Jačanje borbe protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici na Kosovu, jun 2017. Kopija sa Agencijom za rodnu ravnopravnost

123 177 MŽK Sa reči na dela?, str. 3.

124 Vidi Zakon br. 04/L-172 o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L-054 o statusu i pravima palih, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica. Na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=9436>.

125 Preuzeto sa rodnog profila Kosova, ABGJ/EU/SIDA 2014. https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Publikimet%20ABGJ/Profili%20Gjinor%20i%20Vendit_2014%20-ALB.pdf

Prevalencija slučajeva ranog braka nastavila se u zajednicama roma, Aškalija i Egipćana, ali i u ruralnim sredinama uopšte. Takođe izveštaj iz populacionog fonda Ujedinjenih nacija,¹²⁶ pokazao je da *slučajevi ranih brakova* na Kosovu, uključujući decu uopšte, i dalje ostaje retka pojava. Prevalencija slučajeva ranog braka nastavila se u zajednicama roma, Aškalija i Egipćana, ali i u ruralnim sredinama, kao i dijaspori. Ponovo, nisu prikupljene tačne statistike i izveštaji, jer se mnogi brakovi ne beleže odmah, jer se brak mlađi od 16 godina na Kosovu smatra krivičnim delom (Izveštaj Saveta Evrope 2017: 42017: 4).

Za osobe iz zajednice, a naročito žene koje žive na severu Kosova, ima manje pristupa za zaštitu uopšte od strane policije i sudova. Lica koja žive na severu Kosova, imaju manje pristupa u zaštiti od policije i sudova uopšte zaštite zbog nepoverenja zajednice prema institucijama na severu kao i nižeg prijavljivanja nasilja (Ibid 2014:7).

Izazovi koje treba rešiti

Slučajevi prijavljivanja diskriminacije po rodnoj osnovi ostaju minimalni, uključujući i slučajeve seksualnog uznemiravanja. Prikupljanje statistika po rodnoj osnovi, zahtevano u članu 5 ZRR-a, i dalje ostaje izazov za kosovske institucije. Tokom 2016. godine Mreža žena Kosova izvestila je da nije mogla da nađe nijedan slučaj u administrativnoj ili pravnoj praksi gde bi zaposleni ili prestupnici bili kažnjeni zbog kršenja Zakona protiv diskriminacije ili Zakona o ravnopravnosti polova, posebno u slučajevima seksualnog uznemiravanja.¹²⁷ U izveštaju je Državno tužilaštvo prijavilo samo tri slučaja za period od 2011. do 2014. godine.

Ostaje izazov prijavljivanja slučajeva nasilja po rodnoj osnovi, podela podataka prema polu i njihova detaljna analiza sa aspekta porodičnih odnosa u skladu sa važećim zakonom. Generalno, ostaje izazov redovnog izveštavanja od strane mandatnih institucija koje pružaju pomoć žrtvama nasilja po rodnoj osnovi. Postoji jedan zbir statističkih podataka Agencije za statistiku Kosova, gotovo na redovnoj godišnjoj osnovi poznat kao publikacija “Žene i muškarci na Kosovu,” međutim, i ove publikacije su takođe ograničene od postojećih institucionalnih podataka i ne pružaju takvu analizu fenomena nasilja po rodnoj osnovi, sada u skladu sa zahtevima Istambulske konvencije. Konačno, Nacionalni koordinator protiv nasilja u porodici je takođe preuzeo inicijativu za stvaranje baze podataka za žrtve nasilja u porodici.

Nedostatak jednog propratnog mehanizma za nadgledanje slučajeva nasilja po rodnoj osnovi, uključujući i slučajeve diskriminacije, ostaje izazov na Kosovu. Zahtevi za prikupljanje podataka i statistika na svim institucionalnim nivoima u poslednjem Izveštaju o napretku za Kosovo (2016) izrađen od EU-a potvrđuju ovaj izazov. Ovo pitanje je dalje adresirano i u pravnom mišljenju Ombudsmana Kosova, u vezi sa tretiranjem homo fobije i trans fobije upućene u ulozu prijatelja suda, Osnovnog suda u Prištini.¹²⁸ Shodno tome, Ombudsman smatra da je ovo kršenje ljudskih prava zagarantovano kosovskim zakonima, takođe i to što sudovi u nijednom postupku nisu doneli osude o krivici ili oslobađajuće presude za lica ili grupe koje su vršile nasilje nad LGBT zajednicom, zbog svoje seksualne orijentacije, a ne u skladu sa zahtevima člana 17. Zakona o zaštiti od diskriminacije¹²⁹. U znak podrške UN Women u 2018. godini, Kancelarija nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici, pokrenula je postupak izrade baze podataka o slučajevima nasilja u porodici.

U godišnjem izveštaju Ombudsmana za 2016. godinu (OM) takođe je predstavljena rodna podela žalilaca u instituciji OM-a, od kojih su 22% bile žene a 78% muškarci. Iako su precizirani

¹²⁶ Vidi UNFPA Izveštaj brakovi dece na Kosovu, 2014. U <http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20kosovo%20overvie.pdf>

¹²⁷ Mreža žena Kosova, Izveštaj o istraživanju “Seksualno uznemiravanje na Kosovu” (2016), finansirana od strane razvojne Agencije Austrije. Vidi u <http://eëë.ëomensnetëork.org/documents/20160224112147815.pdf>.

¹²⁸ Vidi pravno mišljenje Ombudsmana, u svojstvu prijatelja suda, za Osnovni sud u Prištini o stanju homo fobije i trans fobije. U http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/689-2017,_Amicus_Curiae_458487.pdf.

¹²⁹ Ovaj član predviđa da “...Povrede odredaba ovog zakona, u slučajevima kada predstavljaju krivično delo su kažnjive prema odredbama Krivičnog zakonika Republike Kosova...” (Zakon protiv diskriminacije, član 17.).

slučajevi koji su tretirani od OM-a iz rodnog aspekta u vezi sa rod žalilaca, nema drugih podela statistika po rodnoj osnovi za slučajeve tretirane od institucije kao i specifičnosti slučajeva tretiranih od odgovarajućih jedinice OM-a.

Odlaganje u izvršavanju i izdavanju privremenih mera zaštiti u slučajevima nasilja u porodici, kao i izricanje blažih kazni od strane sudova, uključujući i slučajeve recidivista nasilja u porodici, i dalje ostaju izazov za pristup pravdi za žene na Kosovu. Drugi izazov koji je identifikovan za pristup žena pravdi je i odlaganje u izvršavanju i izdavanju zaštitnih naloga u slučajevima nasilja u porodici, izricanje blagih kazni ili nikakvih od strane sudova za slučajeve recidivista nasilja u porodici, ograničeno puštanje samo nekih mera predviđenih prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici br. 03/L-182. Tužilaštva takođe nastavljaju da ne pokreću istrage i ne podižu optužnice u slučajevima koji zahtevaju krivično gonjenje po službenom zadatku (ex officio) za slučajeve lakših telesnih povreda kod žrtava nasilja u porodici. U drugim slučajevima predmeti zastarevaju ili u slučajevima kada stižu u sud, izrečene kazne od sudija su veoma niske. Uprkos veoma sveobuhvatnom pravnom okviru, koordinacija između institucija i dalje je nedovoljna sa akcionim planovima koji se ne sprovede u potpunosti i često nedostaju finansijske posvećenosti od strane vlade. Na Kosovu još uvek postoje izazovi i na zakonodavnom aspektu da se postojeći zakoni i mehanizmi usklade sa novim zahtevima Konvencije Saveta Evrope, takozvane Istambulske konvencije, za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

U novom Krivičnom zakoniku koji je usvojen 2018. godine, nasilje u porodici je krivično delo. Prema Izveštaju o proceni nasilja u porodici, sudovi i tužilaštva smatraju da se porodično spajanje smatra glavnim ciljem, i često se žrtve okrivljuju ili čak posrame od sistema.¹³⁰ Kao efektivniji pristup treba shvatiti da je sigurnost žrtve važniji od spajanja porodice pod svaku cenu (Izveštaj o proceni nasilja u porodici, 2015:55). **Kršenje zaštitnih naloga je krivično delo koje se smatra krivičnim delom.** Međutim, kako su izrađeni Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i Krivični zakonik, takva razdvajanja u različitim postupcima i od odgovornih organa da je nasilje u porodici građansko pitanje i deo postupka građanskih sudova ne smatra se krivičnim delom obavljena u porodici. Ova pravna organizacija takođe utiče na minimiziranje težine nasilja. Nova strategija koju je izradila Vlada Kosova za zaštitu od nasilja u porodici 2016-2020 takođe je usvojila ovaj pristup analize pokušavajući da adresira tretman nasilja u porodici u krivično-pravnom sistemu.

Uopšteno, nedostatak kodifikacije mnogih prava zaštićenih u jednom posebnom postupku, ostavljajući određena prava definisana u pojedinim odredbama zakona o parničnom postupku kao što je Zakon o Zaštiti od Nasilja u Porodici ili druga prava predviđena u krivičnom zakonu, ostaje izazov u pružanju adekvatne zaštite žrtvama nasilja u porodici. Ovaj ograničeni pristup takođe dolazi kao rezultat nedostatka osetljivije polne perspektive i posebnu pažnju treba posvetiti tako da društvo pokaže da neće tolerisati takvo nasilje u ukupnom društvenom razvoju..¹³¹

Usluge za počiniocce nasilja u porodici i dalje su ograničene, uprkos podzakonskim aktima koji predviđaju mere psiho socijalnog tretmana. Usluge za počiniocce nasilja u porodici pružaju neke nevladine organizacije, ali sporadično (Profil Polova na Kosovu, 2014: 24). Standardne procedure Postupanja za Zaštitu od Nasilja u Porodici (SPP),¹³² značajno su poboljšali pristup pomoći i zaštiti žrtava (Ibid, 2014: 4). U 11 opština uspostavljeni su lokalni mehanizmi protiv nasilja u porodici, koji se sastoje od predstavnika relevantnih institucija koje se bave prevencijom, zaštitom i podrškom slučajevima nasilja u porodici. Međutim, i dalje zabrinutost se nastavlja oko koordinacije i potpunog razumijevana pomoći, fokusirajući se na potrebe

¹³⁰ Isto tu, strana 55.

¹³¹ Videti rezime preporuka iz Izveštaja o Proceni

¹³² Videti Standardne Procedure Postupanja za Zaštitu od Nasilja u Porodici, Kosovska Agencija za Ravnopravnost Polova 2013. Na <http://abgj.rks.gov.net/Portals/0/Proceduret%20Standardne%20t%20C3%AB%20Postupanje%20p%20C3%ABr%20Zaštita%20od%20Nasilje%0n%20C3%AB%20Porodice.pdf>

žrtava. Centri za Socijalni Rad pomažu u slučajevima kada su porodice u riziku i kada su žrtve deca, u skladu sa odredbama Zakona o Socijalnim i Porodičnim Uslugama i Zakona o porodici. Ovi Centri se suočavaju sa izazovima u pogledu svojih kapaciteta, uključujući finansijske, ljudske i tehničke resurse.

Često nedostatak neophodnih resursa, predrasuda i razumevanja rodnog nasilja, kao i pristup pružanja pomoći do „posredovanja“ slučajeva i povratka žrtve u porodično okruženje, očigledni su izazovi u sprovođenju zakona protiv nasilja u porodici (Profil polova na Kosovu, 2014: 24). Nedovoljna politička volja, nedovoljna finansijska sredstva u pružanju usluga od strane skloništa i institucionalni kapaciteti i dalje predstavljaju izazove za sprovođenje zakonskog okvira u smislu nasilja u porodici (Profil polova na Kosovu, 2014: 4).

4. Ciljevi Nacionalnog Programa za Ravnopravnost Polova

Programa Kosova za Ravnopravnost Polova ima za cilj da obezbedi da ravnopravnost polova bude u središtu transformacionih procesa na Kosovu, u svim strukturama, institucijama, politikama, procedurama, praksama i programima vlade, agencija, civilnog društva, privatnog sektora i zajednica donatora

SHTYLLA: EKONOMSKO JAČANJE I SOCIJALNA ZASTITA

Strateški cilj 1: Stvaranje jednakih mogućnosti za doprinos i za sticanje prava u ekonomskom razvoju i poboljšanju socijalne zaštite. Ovaj cilj se odnosi na obezbeđivanje i unapređenje ekonomskog osnaživanja i unapređenja socijalne zaštite žena, poboljšavajući jednaku raspodelu javnih sredstava i učešće žena u upravljanju resursima. Strateški cilj biće postignut uz pomoć sledeća dva specifična cilja:

- **Povećavanje zaposlenosti žena i devojaka**

Glavni cilj je pružanje mogućnosti za povećanje uključivanje žena na tržištu rada i povećanje stope zaposlenosti. Da bi se postigao ovaj cilj, aktivnosti će se sprovoditi u sledećim pravcima:

- Podizanje veština žena, u skladu sa zahtevima tržišta rada, fokusirajući se takođe na deficitarne oblasti;
 - Adresiranje diskriminacije pri zapošljavanju, posredstvu izmenama Zakona o Radu, radi garantovanja roditeljskog, i porodijskog i odsustva, u skladu sa direktivom EU o ravnoteži života i rada;
 - Omogućavanje pristupa u kvalitetnim socijalnim i porodičnim uslugama, dnevnim centrima za starija lica i lica sa invaliditetom, čime se olakšavaju mogućnosti žena da budu aktivne na tržištu rada; i
 - Obezbeđivanje finansijske podrške, pristup mikro kreditnim programima i finansiranja putem kreditiranja, planirano je da se poveća angažovanje žena u preduzetništvu i povećanje preduzeća u vlasništvu žena.
- **Osiguravanje / unapređivanje jednakog pristupa pravima, slobodama, odlučivanju, resursima i uslugama.** Glavni cilj ovog specifičnog cilja je osiguranje žena da imaju jednak pristup pravima, resursima i uslugama. Tačnije, ovo ima za cilj da obezbedi ravnomernu raspodelu javnih sredstava, finansija i usluga. Aktivnosti ceo se sprovoditi u sledećim oblastima:
 - Razvijanje pravnog okvira, smernica i izgradnje kapaciteta kako bi se omogućila potpuna i tačna primena Zakona o Ravnopravnosti Polova, na centralnom i lokalnom nivou, kao i međunarodnih konvencija i standarda o ravnopravnosti polova, kao sto je Konvencija CEDAV, Konvencija Istambula. , Pekinška Platforma za Delovanje i Agenda 2030. Ovde se uključuje i izrada pravnog akta i izgradnja kapaciteta za sprovođenje odgovornog rodnog budžetiranja; Razvoj merljivih pokazatelja, koji bi trebali da se izveštavaju u redovnim intervalima, radi praćenja napretka i prepreka za postizanje ravnopravnosti polova;
 - Integrisanje perspektive poloa u javnu politiku, širenje informacija, dizajnirane usluge i podrška u skladu sa zahtevima i potrebama oba pola.
 - Proširenje i razvoj Aktivnih Mera Zapošljavanja, prilagođavanjem potrebama i zahtevima žena;
 - Ostvarivanje prava na imovinu i na nasleđivanje; i
 - Smanjivanje neformalnosti i poboljšanje uslova rada.

Za prvi strateški cilj postavljene su sledeći ciljevi:

		Osnovna vrednost 2017/18	Cilj 2021-2022	Cilj 2024
1	Strateški cilj 1 : Stvaranje jednakih mogućnosti za doprinos okluzivnom ekonomskom razvoju i poboljšanju socijalne zaštite			
1	Stopa zaposlenosti žena (%)	12.3% ¹³³	17%	20%
2	Stopa siromaštva (%)	17.6% ¹³⁴	15%	13%
Specifični cilj 1.1: Povećanje zaposlenosti žena i devojaka				
3	Procenat učešća žena na tržištu rada (%)	19.4% ¹³⁵	30%	40%
4	Učešće žena kao vlasnice preduzeća (%)	11%	15%	18%
5	Procenat mladih koji nisu zaposleni, niti u obrazovanju niti u obuci (NEET) (%)	30.1% F: 30.0; M: 30.2%	24%	20%
6	Procenat registracije kuće / stana u ime žena (%)	12	18	25
Specifični cilj 1.2 Osiguravanje / unapređivanje jednakog pristupa pravima, slobodama, odlučivanju, resursima i uslugama				
7	Procenat javnih politika sa integrisanom perspektivom polova (%)	Nema podataka	100% novih javnih politika sa integrisanom polnom perspektivom 30% e javnih politika MRSZ, MTI, MER, MPSRR i MIP sa postojećom perspektivom polova	100% novih javnih politika sa integrisanom polnom perspektivom 70% e javnih politika MRSZ, MTI, MER, MPSRR i MIP sa postojećom perspektivom polova
8	Procenat učešće žena u javnim fondovima i međunarodne pomoći (u novčanoj vrednosti obezbeđenih sredstava)	Nema podataka za sve institucije	30%	40%
9	Neformalna stopa zaposlenosti, isključujući poljoprivredni sektor (%)	14% ¹³⁶	10%	8%
10	Procenat pokrivenosti siromašnih porodica Programima Socijalne Pomoći ¹³⁷ (%)	45% ¹³⁸	50%	70%

133 KAS, 2019. Anketa o Radnoj Snazi 2018: <http://ask.rks-gov.net/media/4671/anketa-e-tregut-te-punes-2018.pdf>

134 Na osnovu granice siromaštva (2015): 1,82 € dnevno za ekvivalent za odrasle. Izračunato je na osnovu podataka iz Ankete o budžetu porodičnih domaćinstava od strane Kosovske Agencije za Statistiku. KAS (april, 2017). Preuzeto: <http://ask.rks-gov.net/media/3186/stat-e-varferise-2012-2015.pdf>

135 KAS, 2019. Anketa o Radnoj Snazi 2018: <http://ask.rks-gov.net/media/4671/anketa-e-tregut-te-punes-2018.pdf>

136 KAS, 2019. Anketa o Radnoj Snazi 2018: <http://ask.rks-gov.net/media/4671/anketa-e-tregut-te-punes-2018.pdf>

137 Predviđeno u Sektorskoj Strategiji 2018-2022 Ministarstva Rada i Socijalne Zaštite..

138 ¹⁴⁰Izračunato je deljenjem broja korisnika šeme socijalne pomoći (25,943 porodice u 2015.) - (10% koji bi trebalo da budu korisnici, a ne siromašne porodice), sa ukupnim brojem porodica koje žive ispod granice krajnjeg siromaštva. Broj porodica koje žive ispod granice ekstremnog siromaštva izračunat je množenjem ekstremne stope siromaštva za 2015. godinu (5,2%) sa ukupnim brojem domaćinstava na Kosovu na osnovu Registracije stanovništva (2011), otprilike 295 000 domaćinstava. Dok su podaci o ekstremnoj stopi siromaštva dobijeni iz poslednjeg Izveštaja o siromaštvu u potrošnji 2012-2015 (KAS, 2017), podaci o broju korisnika šeme socijalne pomoći dobijeni su iz administrativnih podataka DPSF.

STUB II: Ljudski Razvoj, Uloge i Polni Odnosi

Strateški cilj 2: Unapređenje rodne ravnopravnosti, kroz kvalitetno obrazovanje i zdravlje, sve uključivanje i iskorištavanje ljudskih kapaciteta kao doprinosa održivom ljudskom razvoju i uklanjanju rodni nejednakosti i stereotipa. Ovaj strateški cilj ima za cilj da doprinese unapređenju ljudskog razvoja sveobuhvatnim socijalnim, političkim i ekonomskim razvojem devojaka i žena u obrazovanju, zdravstvu i obrazovanju i transformaciji represivnih strukture polova u cilju unapređenja ravnopravnosti i društvene demokratije. To će se postići kontinuiranim utvrđivanjem polnih nejednakosti u obrazovanju, zdravstvu, medijima, sportu, kulturi, u javnim i privatnim institucijama i odnosima, kako bi se proizvele i generisale politike i prakse koje podržavaju i stvaraju mogućnosti za sveobuhvatnu upotrebu i razvoj ljudskih kapaciteta.

- **Ravnopravnost Polova tretira se kao uslov za kvalitetno, sveobuhvatno obrazovanje**

Formalno i ne-formalno obrazovanje ima ključnu i oblikovanu ulogu u stvaranju vrednosti o socijalnoj jednakosti i jednakim odnosima polova. Kvalitetno obrazovanje omogućava prostor za izgradnju demokratskog društva zasnovanog na potpunom uključivanju kapaciteta, korišćenju i unapređenju njegovih ljudskih potencijala. Ovo ma za cilja da se poveća učešće devojaka u obrazovanju, za podelu profesija na osnovu pola, unapređenje devojaka i žena na grantove za istraživanja i profesionalnom akademskom razvoju, povećanje učešće žena na pozicijama za donošenje odluka u obrazovnim ustanovama i eliminisanje stereotipa polova iz nastavnih plana i programa i nastavnih udžbenika. Aktivnosti će se odvijati u sledećim smerovima:

- o Kontinuirano praćenje napuštanja škole; nasilje po osnovu pola u školama; polne diskriminacije u sadržaju i praksi obrazovnog sistema (obrazovne i vladine institucije);
- o Organizovanje aktivnosti podizanja svesti i javnih politika kako bi se doprinelo sprečavanju napuštanja škole;
- o Stvaranje mogućnosti i pristupa uslugama za negu dece i starih lica;
- o Integrisanje studija polova u predmetne programe i razvoj predmeta studije polova IVO;
- o Uspostavljanje programa podrške za devojke i žene za uključivanje i napredovanje u radu (stipendije, kombinovane / alternativne institucije za pružanje predškolske nege, stručno osposobljavanje);
- o Eliminisanje polnih, jezičkih i pedagoških diskriminatori stereotipa iz nastavnih programa i udžbenika;
- o Jačanje kapaciteta obrazovnog sistema za primenu postojećih mehanizama za postizanje ravnopravnosti polova; i
- o Povećavanje učešća žena na pozicijama za donošenje odluka, u planiranju i upravljanju, podučavanju i naučnom istraživanju.

- **Stvaranje povoljnog okruženja za ostvarivanje prava, kapaciteta i ljudskih potencijala**

Ovo ima za cilj da doprinese unapređenju polne ravnopravnosti isticanjem osnovnog prava na nesmetane mogućnosti u ostvarivanju kapaciteta i potencijala devojaka i žena, eliminaciji diskriminatori socijalnih praksi (zasnovanih na polu, etničkoj pripadnosti, starosti i sposobnostima) i stvaranju politika koje podržavaju i unapređuju ravnopravno učešće marginalizovanih grupa. Unapređenje učešća žena i standarda / profesionalno-etičkih znanja za borbu protiv stereotipa i diskriminacije polova u medijima. Ovo ima cilj takođe da poveća učešće devojaka i žena u sportu, adekvatnu zastupljenost imidža žena u medijima. Aktivnosti će se odvijati u sledećim smerovima:

- o Praćenje i vrednovanje implementacije Zakona o Ravnopravnosti Polova, odlučivanje i uključivanje polova u institucije, organizacije i preduzeća;

- o Finansijska podrška u profesionalnom napredovanju, infrastrukturi i javnoj svesti za povećanje učešća devojaka i žena u sportu;
 - o Izrada novih, komplementarnih politika za ravnopravnu zastupljenost polova u medijskim organizacijama i uređivačkim politikama;
 - o Organizovanje aktivnosti podizanja svesti, unapređenje / stvaranje infrastrukture i zakonodavstva, stručno osposobljavanje, stvaranje mogućnosti u sopstvenoj karijeri za profesionalno napredovanje i napredovanje s ciljem stvaranja stabilne političke volje za postizanje ravnopravnosti polova i korišćenje ljudskog potencijala;
 - o Osnivanje sistema za praćenje i izveštavanje o imidžu žena u medijima;
 - o Izrada i akreditacija programa obuke za novinare iz oblasti ravnopravnosti polova i borbe protiv nasilnog ekstremizma;
 - o Aktivnosti informisanja medijskih organizacija o ZPR i Zakonu Protiv Diskriminacije;
 - o Istraživanje javnih površina, kulturnog nasleđa, polova; i
 - o Stvaranje i unapređivanje programa za praktični rad u inovativnim i / ili deficitarnim oblastima je ključno za razvoj mogućnosti za devojke i žene i njihovu ekonomsku i socijalnu integraciju.
- **Celokupna isključenost u kvalitetnu zdravstvenu zaštitu i zdravstveno obrazovanje stanovništva o polnoj ravnopravnosti, planiranju porodice i reproduktivnom zdravlju.**

Zdravstvena i obrazovna politika su osnov održivog ljudskog razvoja. Ovaj cilj naglašava potrebu za političkom i profesionalnom posvećenošću institucija i zdravstvenih radnika ranjivim grupama koje se suočavaju sa raznim barijerama u zdravstvenim uslugama (žene i devojke, osobe sa invaliditetom i stanovnici ruralnih područja, etničkih i seksualnih manjina). Identifikovane aktivnosti mogu se sumirati u tri oblasti delovanja: a) Prevencija, Životna Sredina i Obrazovanje; b) Pristup uslugama sa fokusom na ruralna područja i marginalizovane grupe; i c) Reproductivno zdravlje i planiranje porodice. Aktivnosti će se odvijati u sledećim smerovima:

- o Praćenje i ocenjivanje u sve tri oblasti, uključujući: integrisanje ličnih podataka u IZZ o zdravlju žena, majki i dece (uključujući nasilje);
- o Pобољшanje kvaliteta za prikupljanje podataka i metodologije prijavljivanja za trudnice i porodilje;
- o Istraživanje prakse za planiranje porodice (selektivni pobačaj, pristup i odlučivanje o upotrebi kontraceptivnih sredstava, itd.);
- o Izmena postojećih zakonskih akata (izmena postojeće definicije pobačaja, uključivanje kontraceptivnih sredstava i pobačaja u Zakon o Zdravstvenom Osiguranju, itd.);
- o Izrada obrazovnih programa i programa svesti, posebno u ruralnim sredinama, sa posebnim fokusom na reproduktivno zdravlje;
- o Izrada smernica i protokola za lečenje i praćenje pokazatelja kvaliteta, unapređenje pristupa uslugama u ruralnim oblastima i prenos kompetencija profesionalcima primarne nege;
- o Povećanje profesionalnih kapaciteta (zdravstvenih radnika, nastavnika, medija, NVO) za promovisanje zdravlja i obrazovanje, uključujući reproduktivno zdravlje i posebne zdravstvene potrebe žena i muškaraca;
- o Organizovanje aktivnosti svesti o mentalnom zdravlju (maltretiranje, seksualno uznemiravanje, buli mija, anoreksija, seksualnost itd.);
- o Izrada i raspodela materijala za informisanje, edukaciju i komuniciranje o reproduktivnom i seksualnom zdravlju, povećan broj obuka, kao i povećanje broja lekara i psihologa u školama;
- o Obučavanje nastavnika u promotivnim školama za informisanje, obrazovanje i komuniciranje o reproduktivnom i seksualnom zdravlju;
- o Proširenje kućnih medicinskih poseta za majke i decu, kao i povećana isključenost majki i dece Romske, Aškaljske i Egipatske zajednice;

Za drugi Strateski cilj predviđeno je sledeće:

		Osnovna vrednost 2017/18	Cilj 2021-2022	Cilj 2024
	Strateški cilj 2. Unapređenje ravnopravnosti polova, kroz obrazovanje i kvalitetno zdravlje, sve uključivanje i korišćenje ljudskih kapaciteta kao doprinos održivom ljudskom razvoju i uklanjanju polne nejednakosti i stereotipa			
	Povećani kvalitet obrazovanja, zdravlja i jačanje uloge žena u sportu i kulturi ¹³⁹			
	Specifični cilj 2.1. Ravnopravnost polova tretira se kao uslov za kvalitetno i sveobuhvatno obrazovanje			
1	Procenat žena direktorice u pred-univerzitetskim školama (%)	13	30	50
2	Procenat uređenih školskih udžbenika (eliminisanje stereotipa) (%)	0	50	100
3	Procenat dece u predškolskim ustanovama- bruto stopa upisa (%)	3	4.5	6
4	Procenat devojaka / žena starosti od 25 do 64 godine koje su završile visoko obrazovanje (%)	8	15	30
5	Procenat dece iz Romske, Aškalijske i Egipatske zajednice u obrazovnom sistemu (%)	85.3% u osnovno obrazovanje, 85% i 50% u srednje nize i srednje vise obrazovanje	Povećano je za 10% u osnovno obrazovanje, U srednje nize i vise obrazovanje za 20%	Povećano je za 10% u osnovno obrazovanje, U srednje nize i vise obrazovanje za 20%
6	Broj plana i programa u visokoškolsko obrazovanju gde je uključena perspektiva ravnopravnosti polova (broj)	7	10	15
	Specifični cilj 2.2 Stvaranje povoljnog okruženja za ostvarivanje prava, kapaciteta i ljudskih potencijala			
7	Uspostavljanje sistema za praćenje i izveštavanje o imidžu žene (polno predstavljanje) u medijima	0	Osnivan funkcionalan sistem	6 istraživanja
8	Obuhvaćenost devojaka i žena u sport (%)	Nema podataka	3 kluba vode devojke / žene 50% sportskog budžeta dodeljeno je sportskim aktivnostima devojaka	6 klubova vode žena 50% sportskog budžeta dodeljeno je sportskim aktivnostima devojaka

¹³⁹ Zbog među sektorske prirode ovom indikatoru nije moguće dodeliti zajedničke pokazatelje. Napredak će se meriti kroz posebne indikatore, za svaki određeni cilj.

Specifični cilj 2.3 Uključivanje u kvalitetnu zdravstvenu zaštitu i zdravstveno obrazovanje stanovništva o rodnoj ravnopravnosti, planiranju porodice i reproduktivnom zdravlju				
9	Integracija ličnih podataka u ZIS za zdravlje žena, majki i dece (uključujući rodno zasnovano nasilje) (% podataka)	Sistem nije funkcionalan	Funkcionalizovani sistem	50% podataka zabeleženih u sistemu
10	Poboljšavanje pristupa uslugama za novorođene majke i bebe (% kućnih poseta novorođenim majkama i bebama)	Nema podataka	10% novorođenih majki posećeno u kućama	30% e novorođenih majki posećeno u kućama
11	Unapređenje edukacija i odlučivanja kod devojčica, dečaka, žena i muškaraca za seksualno i reproduktivno zdravlje (%)	Nedostaje	Sprovođenje programa na svim nivoima i institucijama (100%)	Sprovođenje programa na svim nivoima i institucijama (100%)
12	Broj porođaja kod adolescenata od 10-14 i 15-19 godina (broj slučajeva)	761	380	190

Strateški cilj 3: Unapređenje ostvarivanja prava u odlučivanju, mir, bezbednost i pravda koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti

Ovaj cilj je namenjen da obezbedi, poboljša i podigne sprovođenje pristupa pravdi u donošenju odluka, miru i bezbednosti konkretnim promovisanjem rodne ravnopravnosti u sektoru pravde i bezbednosti u cilju postizanja socijalne stabilnosti i opšte sigurnosti. To će se postići integrisanjem rodne perspektive u zakone i politike, jačanjem institucionalnih mehanizama za pristup pravdi, zahtevanjem jednakog učešća žena i muškaraca u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova, stvaranjem sigurnog i nediskriminatornog okruženja za ženama i muškarcima u sektoru bezbednosti, kao i sve veće učešće žena u procesima pregovora, mira i pomirenja. Strateški cilj biće ostvaren uz pomoć sledeća dva specifična ciljeva:

- **Jačanje institucionalnih mehanizama i podizanje društvene svesti o pristupu pravdi**

Glavni cilj ovog specifičnog cilja je povećanje učešće žena u donošenju odluka, donošenju politike, procesu izgradnje mira i pristupu pravdi rešavanjem pravnih praznina usmerenih na usklađivanje zakona, kao i pregledom sekundarnog i primarnog zakonodavstva, posebno sa Zakonom o ravnopravnosti polova u definiciji porodičnog nasilja, seksualnog uznemiravanja, imovinskih i naslednih prava, izborne reforme i povećanog učešća žena u političkim strankama. Aktivnosti će se vršiti u sledećim pravcima:

- o Odgovarajuće sprovođenje zakona, izmena i nacrt novih zakona i politika u ostvarivanju prava;
- o Usklađivanje pravnog okvira, uključivanjem nediskriminatornih rodni normi u ukupni pravni okvir zemlje, u skladu sa zahtevima ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija (COR) i u skladu sa EU Acquisa o Rodnoj ravnopravnosti;
- o Određivanjem profilisanih sudija i tužilaca koji se bave porodičnim predmetima, nasiljem u porodici, seksualnim zlostavljanjem tokom rata, imovinskim i naslednim kontekstima.
- o Obuka sudija, tužilaca i policajaca o novim i novo usvojenim definicijama u Krivičnom zakoniku Kosova, sa posebnim akcentom na nasilje u porodici i seksualno uznemiravanje. Poboljšavanje podataka o žrtvama i učiniocima porodičnog nasilja;
- o Društvena svest o ispunjavanju prava žena predviđenih zakonima i suzbijanju

- negativnih pojava kao što su nasilje u porodici, rodni stereotipi, patrijarhalni mentalitet;
 - o Pripremite situacijske analize kako biste stekli jasnije razumevanje stanja devojčica i žena u popravnim i zatvorskim uslovima, uključujući njihov pristup uslugama reproduktivnog zdravlja,
 - o Pružanje informacija i obuke za devojčice i žene u korektivnom sistemu i zatvorima o njihovim pravima, uključujući pravo na rehabilitaciju i reintegraciju.
 - o Jačanje kapaciteta vladine komisije za preživjele od seksualnog nasilja tokom rata i licenciranim organizacijama u okviru ovog procesa za povećanje pristupa ženama pravdi.
- **Povećano učešće i jednaka zastupljenost u procesu donošenja odluka u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova**

Svrha ovog specifičnog cilja je izgradnja kapaciteta za praćenje sprovođenja zakona o ravnopravnosti polova u javnim institucijama, jer one imaju obaveze i odgovornosti kako u stvaranju politike koja garantuje rodnu ravnopravnost, tako i u njihovoj primeni. Aktivnosti će se vršiti u sledećim pravcima:

- o Usklađivanje i dopunjavanje zakona: sa fokusom na zakonu o izborima, zakonu o finansiranju političkih stranaka i Poslovniku Skupštine Kosova u cilju usklađivanja sa zakonom o ravnopravnosti polova, pre svega da se garantuje ravnopravno učešće polova u donošenju odluka;
 - o Sprovođenje afirmativnih mera od strane javnih institucija, uključujući bezbednost, u pogledu primene Zakona o ravnopravnosti polova da žene predstavljaju 50% zaposlenih na svim nivoima.
 - o Podrška ženama koje su već deo javnih institucija kako bi im se zagarantovalo profesionalno napredovanje pružanjem stipendija i potrebnom obukom za liderstvo kako bi ih unapredila na pozicije donošenja odluka na centralnom i lokalnom nivou;
 - o Organizovanje kampanja za podizanje svesti i aktivnosti o transparentnosti i jednakoj raspodeli sredstava za žene i muškarce u političkim strankama; i
 - o Osnaživanje članova skupština žena putem aktivnosti podizanja svesti o rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena poslanica smatra se važnim.
- **Stvaranje sigurnog i nediskriminatornog okruženja za žene i muškarce u sektoru bezbednosti**

Ovaj specifični cilj namenjen je da adresira stvaranje sigurnog i nediskriminatornog okruženja u sektoru bezbednosti, pre svega podizanjem procenta žena zaposlenih u sektoru bezbednosti. Ovaj cilj treba da se postigne kroz brojne aktivnosti koje će identifikovati najprikladnije načine za ostvarenje cilja. Aktivnosti će se vršiti u sledećim pravcima:

- o Potrebna je analiza stanja kroz istraživanje oblika diskriminacije i okruženja u sektoru bezbednosti kao predviđene aktivnosti, a na osnovu dosadašnjih praksi, važno je uspostaviti savetodavni odbor o ženama, miru i bezbednosti u okviru bezbednosnih institucija radi bolje integracije rodne perspektive u ovaj sektor.
- o Pregled i unapređenje nastavnih planova i programa bezbednosnih institucija iz rodne perspektive i u skladu sa zakonom o rodnoj ravnopravnosti;
- o Organizovanje kampanje za podizanje svesti kako bi žene ohrabрили da postanu deo bezbednosnog sektora.

- **Podizanje učešća žena u pregovaračkim procesima, miru i pomirenju, diplomatskim misijama i misijama u inostranstvu**

Ovaj cilj ima nameru lobiranje i zalaganje za uključivanje žena u mirovne procese, pregovore i pomirenje koji uključuju vladine mehanizme ili komitete za suočavanje s prošlošću, uključujući učešće žena različitih etničkih grupa. Pitanje odštete za preživjele seksualnog nasilja takođe bi trebalo da se reši tako da se u procesima dijaloga, uključujući i trenutni dijalog između Kosova i Srbije, raspravlja i o pitanju ratnih zločina i seksualnog nasilja počinjenog nad ženama tokom rata na Kosovu. 1998-1999. Aktivnosti će se vršiti u sledećim pravcima:

- o Stvaranje baze podataka o ženama koje učestvuju u vanrednim i humanitarnim aktivnostima u inostranstvu;
- o Lobiranje i zalaganje za uključivanje žena u proces pregovora, mira i pomirenja;
- o Organizovanje javnih rasprava o zastupljenosti žena u pregovaračkim procesima, miru i pomirenju.

Za 3. strateški cilj su postavljeni sledeći ciljevi:

		Osnovna Vrednost 2017/18.	Cilj 2021-2022.	Cilj 2024.
Strateški cilj 3: Unapređenje ostvarivanja prava u odlučivanju, mir, bezbednost i pravda koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti				
1	Stepen učešća i zastupljenosti žena u javnim institucijama ¹⁴⁰	Nema podataka	30	40
2	% slučajeva porodičnog nasilja koje rešava pravosuđe	Nema podataka	70	100
Specifični cilj 3.1 Jačanje institucionalnih mehanizama i podizanje društvene svesti o pristupu pravdi				
3	Broj novih afirmativnih mera preduzetih za unapređenje rodne ravnopravnosti i nediskriminatornih principa (broj)	3	1	1
4	Pregled kaznene politike za adekvatno sprovođenje sankcija za učinioca rodno zasnovanog nasilja, uključujući adekvatne kazne za slučaja trgovinu ljudima (broj)	Usvojeno	Izvršiti pregled	Završeno
5	Procenat prijava koje je procenjivao komisija za verifikaciju, u zakonskom roku		70	100
6	Procenat devojčica i žena koje su doživele fizičko i psihičko nasilje	Nema podataka ¹⁴¹	n/a	n/a
Specifični cilj 3.2 Podizanje učešće i jednaka zastupljenost u procesu donošenja odluka u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova				
6	Stepen zastupljenosti žena na rukovodećim i visokim rukovodećim pozicijama u ministarstvima i izvršnim agencijama na centralnom nivou (%)	27	28	30
7	Stepen zastupljenosti žena na rukovodećim i visokim rukovodećim pozicijama na nivou opštine (%)	20	25	30
8	Stepen zastupljenosti žena u Skupštini Kosovo (%)	32	50	50

¹⁴⁰ Zbog podsektorske prirode ovog pokazatelja, cilj se izračunava kao prosek zastupljenosti žena u različitim sektorima. Napredak će se meriti specifičnim pokazateljima za svaki određeni cilj

¹⁴¹ U nedostatku osnovnih vrednosti, indikator se ne može utvrditi. U 2020. godini izvršice se studija, a na osnovu nalaza određiće se ciljni indikatori.

9	Stepen zastupljenosti žena u skupštinama opština (%)	33.4	50	50
Specifični cilj 3.3 Stvaranje sigurnog i nediskriminatornog okruženja za žene i muškarce u sektoru bezbednosti				
10	Stepen zastupljenosti žena u KBS-u (%)	9	12	15
11	Stepen zastupljenosti žena u Policiji Kosova (%)	14.2	18	20
12	Stepen zastupljenosti žena sudija u pravosudnom sistemu (%)	45	50	50
Specifični cilj 3.3 Podizanje učešća žena u pregovaračkim procesima, miru i pomirenju, diplomatskim misijama i misijama u inostranstvu				
13	Stepen zastupljenosti žena u diplomatskim misijama u inostranstvu u skladu sa zahtevima ZRP, uključujući ravnopravnu zastupljenost u imenovanju vojnih i policijskih atašea (%)	31	40	50

5. Aranžmani sprovođenja, praćenja i izveštavanja:

Vodeća institucija za koordinaciju sprovođenja strategije je Agencija za polnu ravnopravnost/ Kancelarija premijera Kosova. Agencija će odrediti detaljnije postupke za sprovođenje, praćenje i izveštavanje institucija koje učestvuju u njima, prateći sledeće ključne principe:

- Godišnji izveštaj o napretku u postizanju ciljeva NPPR i sprovođenju akcionog plana koji će biti izrađen na godišnjoj osnovi i biće dostavljen međuministarskom koordinacionom telu, koji će se sastojati od predstavnika (1) ARP (2) institucija koje sprovode strateški dokument (3) Ministarstvo finansija (4) Kancelarija za strateško planiranje (5) organizacije civilnog društva (6) druge relevantne institucije, kako bi se raspravljalo i po potrebi pokrenule daljnje akcije. Međuministarskim koordinacionim telom će predsedavati ARP.
- APR će organizovati redovne sastanke radi koordinacije i usklađivanja aktivnosti sa institucijama, CD i donatorima za sprovođenje, praćenje i izveštavanje APR-u.
- Godišnji izveštaj o napretku pružaće informacije o napretku u postizanju ciljeva i sprovođenju aktivnosti. Posebna pažnja biće posvećena analizi prepreka, izazova i rizika povezanih sa sprovođenjem Programa.

Institucije koje učestvuju će pružiti informacije o napretku i izazovima vodećoj instituciji, koja je u ovom slučaju APR nakon izdatog uputstva od vodeće institucije.

Glavne funkcije APR-a u procesu praćenja i izveštavanja su sledeće:

- Pokretanje osnivanja međuministarskog koordinacijskog tela u skladu sa zahtjevima za praćenje i izvještavanje i obezbeđuje njegovo funkcionisanje.
- Prikupljanje informacija ministarstava koja učestvuju u sprovođenju strateškog dokumenta i njegovog akcionog plana.
- Priprema redovnih godišnjih izveštaja o sprovođenju strateškog dokumenta i šestomesečni izveštaj o sprovođenju akcionog plana.
- Organizacija rada međuministarskog koordinacijskog tela za koje obavljaju funkcije sekretarijata.
- Započinjanje diskusije o problematičnim pitanjima, po potrebi.
- Objavljivanje redovnih izveštaja na veb lokaciji ministarstva nakon što ih odobri odgovarajuće telo.

Glavne uloge međuministarskog koordinacionog tela u procesu primene NPRP-a su sledeće:

- Redovno se sastaje i raspravlja o napretku u sprovođenju ciljeva, pokazatelja i akcijai relevantnog strateškog dokumenta.
- Identifikuje izazove i prepreke za uspešno sprovođenje i predlaže korektivne mere koje treba da preuzmu institucije koje ih sprovode.
- Raspravljaj I usvaja redovne izveštaje koji se dostavljaju KSP.

Međuministarsko koordinaciono telo sastaje se najmanje dva puta godišnje kako bi razgovaralo o napretku. Po potrebi će biti organizovani dodatni sastanci. APR kao vodeća institucija biće sekretarijat međuministarskog tela i podržati će sazivanje sastanaka i pripremu materijala za diskusiju.

Godišnji izveštaj priprema se da bi dao izveštaj o primeni strateškog dokumenta. On se priprema do kraja prvog tromesečja naredne godine.

Godišnji izveštaj o praćenju će prikazati napredak ostvaren u sprovođenju svakog cilja strateškog

dokumenta. Daće se informacije o tome da li su ispunjeni ciljevi pokazatelja i opšti napredak u sprovođenju aktivnosti u okviru svakog cilja, kao i budžetska sredstva. Biće predstavljeni rezultati o ključnim reformama koje su sprovedene i razlozi za neuspjeh u postizanju ciljeva. Biće predstavljeni nedostaci i izazovi, zajedno sa preporukama za prevazilaženje nedostataka i izazova, kao i prioritetne akcije za poboljšanje performansi. Izveštaj o nadgledanju će proceniti sve rizike za sprovođenje KPGE i predložiti korake za rešavanje identifikovanih rizika. Takvi rizici mogu biti povezani sa institucionalnim kapacitetom, finansijskom sposobnošću, regulatornim okruženjem, partnerstvom i angažovanjem drugih institucija, kao i drugim spoljnim faktorima NPRP. U nastavku je nacrt modela za praćenje napretka.

Nacrt modela za napredak naspram akcija

Osim redovnog godišnjeg praćenja, NPPR će tokom 2021. godine biti izložen privremenoj proceni radi procene efektivnosti i efikasnosti sprovođenja. Konačna procena biće obavljena 2023. godine. Obe procene će biti nezavisne (spoljna) dok će Agencija za ravnopravnost polova će tražiti spoljnu podršku.

6. Budžetski uticaj i sprovođenje NPRP-a

Za sprovođenje akcionog plana za prve tri godine biće potrebna finansijska sredstva kao što je prikazano u tabeli ispod u milionima evra (RU - robe i usluge, P - plate, K - kapital, SG - subvencije i granti).

Tabela 10: Trošak Akcionog plana za period 2020-2022, u hiljadama (000) evra.

Ciljevi	2020				2021				2022			
	RU	P	K	SG	RU	P	K	SG	RU	P	K	SG
Ukupno	567	-	40	2,776	1,125	-	40	3,511	656	-	-	5,011
Stvaranje jednakih mogućnosti za doprinos i korist u/ na ekonomskom razvoju, povećanje inkluzije i poboljšanje socijalne zaštite	252	-	-	2,766	431	-	-	3,441	236	-	-	4,941
Unapređenje polne ravnopravnosti kroz kvalitetno obrazovanje i zdravlje, uključivanje i korišćenje ljudskih kapaciteta kao doprinosa održivom ljudskom razvoju i iskorjenjivanju polnih nejednakosti i stereotipa	221	-	40	10	375	-	40	70	253	-	-	70
Unapređenje ostvarivanja prava u odlučivanju, mir, bezbednost i pravda koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti	94	-	-	-	320	-	-	-	167	-	-	-
Ukupno:	3,383				4,676				5,668			
Ukupno 2020-2022	13,727											

Akcioni plan 2020-2022 Kosovskog programa za polnu ravnopravnost 2020-2024 ima budžetske troškove u iznosu od 13,726,638 evra. Budžetski trošak od 2.596.350 evra finansiraće se iz Budžeta Kosova, dok će 11.140.288 evra biti pokriveno od strane donatora. Glavni donatori za koje se očekuje da će podržati sprovođenje Akcionog plana NPRP za period 2020-2022 su: Evropska komisija, SIDA, agencije Ujedinjenih nacija na Kosovu i drugi međunarodni partneri.

Reference

Institut GAP, 2017, DISKRIMINACIJA NA TRŽIŠTU RADA Uticaj konkursa na rodnu nejednakost, http://www.institutigap.org/documents/48043_Raporti-Final%20analize%20punesimi%20i%20grave.pdf

ASK, 2013-2018, Rezultati Ankete o Radnoj Snazi 2012-2017: <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/sociale/tregu-i-punes>

ASK, 2015, Popis poljoprivrede 2014 – Konačni rezultati: <http://ask.rks-gov.net/media/1374/rezultatet-perfundimtare.pdf>

ASK, 2016, Potrošačko siromaštvo i Republici Kosovo 2012-2015: <http://ask.rks-gov.net/media/3186/stat-e-varferise-2012-2015.pdf>

ASK, 2016 Žene i Muškarci na Kosovu 2014/2015: <http://ask.rks-gov.net/media/2581/grate->

ASK, 2017, Rezultati Ankete o Budžetu domaćinstva 2016: <http://ask.rks-gov.net/media/3343/abef-2016-shqip.pdf>dhe-burrat-shqip-2014-2015.pdf

MONT, 2016, Statistika Obrazovanja na Kosovu 2015/16: <http://masht-smia.net/0a.pdf>

MONT, 2016, Statistički godišnji izveštaj sa pokazateljima obrazovanja 2015/16: <http://masht-smia.net/28.pdf>

Stephan Müller i Angela Mattli, Society for Threatened Peoples (STP). Zaglavljeni u divljanim okrugom. Repatrijacija i migracije Roma, Aškalija i Balkanskih Egipćana sa Kosova. Studi Emigrazione, LIII, br. 204. Switzerland. 2016. str.647.: https://assets.gfbv.ch/downloads/se_204_mullermattli_trapped_in_a_vicious_circle.pdf

Pupovci, D, 2015, Dostignuća i izazovi visokog obrazovanja na Kosovu (doprinos o procenjivanju Strateškog plana obrazovanja na Kosovu 2011-2016).

Evropska investiciona banka, 2016, Procena finansijskih potreba MSP-a u zemljama zapadnog Balkana: Izveštaj o Kosovu http://www.eib.org/attachments/efs/assessment_of_financing_needs_of_smes_kosovo_en.pdf

Svetska Banka, 2011, World Development Report 2012: Gender Equality and Development: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8810-5>

Vlada Kosova, 2017, Program ekonomskih reformi na Kosovu: [http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/PROGRAMI_I_KOSOVES_PER_REFORMA_NE_EKONOMI_\(PKRE\)_2017.pdf](http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/PROGRAMI_I_KOSOVES_PER_REFORMA_NE_EKONOMI_(PKRE)_2017.pdf)

Nacionalni demokratski institut (NDI), 2015, Kosovo: Prevazilaženje prepreka za političko učešće žena: Agencija za polnu ravnopravnost <https://www.ndi.org/sites/default/files/Gender-Assesment-report-ALB.pdf>

Agencija za polnu ravnopravnost, 2014. Godine, Učešće, uloga i položaj žena u centralnim, lokalnim i političkim strankama na Kosovu.

UNDP, 2017, Tržište rada u funkciji žena i mladih, Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu, 2016: http://www.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/KHDR/UNDP_HDR_ALB_web.pdf?download.

The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw), 2018, Western Balkans Labor Market Trends 2018: https://www.seejobsgateway.net/sites/job_gateway/files/Western%20Balkans%20Labor%20Market%20Trends%202018.pdf

Imenik audio i adiovizualnih medijskih usluga: Pružaoci audio i audio-vizuelnih medija. NKM: 2017. <http://www.kpm-ks.org/?faqe=419&gjuha=1>

Revizija rodnih pitanja u obrazovnom sistemu. KCRS: 2007.

Basha, Vlora i Inge Hutter. Trudnoća i planiranje porodice na Kosovu. UNFPA, University of Groningen. INDEX Kosova: 2006.

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena. Generalna skupština Ujedinjenih nacija, 1979.

Consumption: Poverty in the Republic of Kosova 2011. Svetska banka: 2011.

Evaluation Report: Kosovo Education Strategic Plan od 2011. do 2015. MONT: 2016.

Exploratory Research on the Extent of Gender Based Violence in Kosovo and its Impact on Reproductive Health. KWN: 2008.

Farnsworth, Nicole, Dr. Katja Goebbels dhe Rina Ajeti. Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu. MŽK: 2016.n

Freedom of the Press: Kosovo. Freedom House: 2016. <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/kosovo>

Gashi, Luljeta. Napredak HIV-a i AIDS-a na Kosovu. NIJZ: 2017

Žene i muškarci na Kosovu. ASK: 2016

Image of Women Politicians in the Kosovo Media. KCGS: 2009.

Jeta Abazi. Media Situation in Kosovo: Gender Representation. Konrad Adenauer Stiftung: 2014.

Koncept dokument za oblast reproduktivnog zdravlja i potpomognute oplodnje. MZ: 2018.

Zakon o visokom obrazovanju u Republici Kosovo br. 04/L-037

Zakon o stručnom obrazovanju i osposobljavanju br. 04/L-138

Zakon o preduinverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo br. 04/L-032

Zakon o ravnopravnosti polova br. 05/L -020

Zakon o budžetu Republike Kosovo br. 05/L-071.

Zakon o nezavisnoj komisiji za medije br. 4/L-44

Zakon o prekidu trudnoće br. 03/L-110

Zakon o sastavu i izboru Nacionalnog saveta za nauku br. 04/L-135

Zakon o zdravstvu br. 04/L-125

Zakon o reproduktivnom zdravlju br. 02/L-76

Zakon o RTK-u - br. 02/L-46

Zakon o naučno-istraživačkoj delatnosti br. 04/L-135

Media Sustainability Index: Kosovo 2017. IREX: 2017. <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2017-kosovo.pdf>.

Morina, Donjeta i Nicole Farnsworth. Pravično izdvajanje budžeta ka boljem obrazovanju: Sveobuhvatna analiza troškova i usluga u Ministarstvu obrazovanja, nauke i tehnologije. MŽK 2016: Priština.

Sažetak radnog izveštaja Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije za 2015. godinu. MONT: 2016.

Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021. MONT: 2017.

Zastupljenost žene u medijima. NKM: 25. 3. 2012. <http://ëëë.kpm-ks.org/?mod=njoftimet&id=400>

Zastupljenost žene u pisanim medijima od 2010. do 2011. ARR 2012.

Problemi i nedostaci školskih udžbenika: Analiza udžbenika Kosova ciklusa nižih srednjih škola (VI, VII, VIII i IX Razred).BIRN: 2013.

Zaposleni u Radio-televiziji Kosova prema rodu za 2014. RTK (februar): 2014.

Predstavljanje rodno senzitivnih pokazatelja u kosovskim medijima. CBŽ: 2013.

Kosovski obrazovni centar (KEC), Rodna ravnopravnost u čitanju knjiga u obaveznom devetogodišnjem obrazovanju na Kosovu, 2007.

Izveštaj o istraživanju: Učešće, uloga i položaj žena u centralnim, lokalnim i političkim institucijama. ARR: 2012.

Statistički godišnji izveštaj sa pokazateljima obrazovanja 2015/16. ASK: 2017.

Zastupljenost žena u pisanim medijima od 2014. do 2015. ARR: 2017.

Seriya 5: Socijalne statistike: Rezultati ankete o budžetu domaćinstava 2017. ASK: 2018, 13.

Seriya 5: Socijalne statistike. Statistike rođenja 2017. ASK: 2018.

Statistike obrazovanja na Kosovu 2015/2016. MASHT: 2016. <http://ask.rks-gov.net/media/1657/arsimit-n%C3%AB-kosov%C3%AB-2015-2016.pdf>

Nacionalna strategija Republike Kosovo za zaštitu od nasilja u porodici od 2016. do 2020. Vlada Kosova: 2016.

Nacionalna strategija za razvoj od 2016. do 2021. Vlada, Republika e Kosovo: 2016.

MZ 2017, Sektorska strategija zdravstva od 2017. do 2021.

Prava na seksualno i reproduktivno zdravlje na Kosovu: Stvarnost izvan zakona? OMBUDSMANN Kosovo: 2016.

SŠK, 2016, Pokazatelji medija 2015: Dubinska studija sa stanovišta novinara o slobodama i uslovima medija na Kosovu. <http://presscouncil-ks.org/wp-content/uploads/2015/05/Treguesit-e-Mediave-2015.pdf>

ARR, 2017, Procena i KPRR od 2008. do 2013.

Prilozi

Prilog 1: Odluka Vlade o imenovanju Centralne komisije i radnih grupa za izradu KPRR-a

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
Zyra e Kryeministrit-Ured Premijera-Office of Prime Minister

Nr. 069/2016
 Datë: 09.12.2016

Në mbështetje të nenit 145 paragrafit 2 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës dhe duke u bazuar në nenin 11 të Ligjit Nr.05/L-020 për Barazi Gjinore (Gazeta Zyrtare, Nr 16, 26 qershor 2015), nenin 4,24 dhe 22 të Ligjit nr 03/L-189 për Administratën Shetërore të Republikës së Kosovës, Planin e Dokumenteve Strategjike për vitin 2016 të Qeverisë të Republikës së Kosovës, Kryeministri i Republikës së Kosovës, nxjerr:

V E N D I M

Për Emërimin e Ekipit qendror për hartimin e Programit të Kosovës për Barazi Gjinore (2017-2020) dhe nëngrupeve punuese tematike

1. Ekipi qendror për hartimin e Programit të Kosovës për Barazi Gjinore (2017-2020) ka këtë përbërje:

1.1	Edi Gusia,	ABGJ/ZKM;	Kryesuese
1.2	Leonora Selmani	ABGJ/ZKM	zv. Kryesuese
1.3	Lirak Qelaj	KDHF	anëtar
1.4	Qemail Marmullakaj	ZPS/ZKM	anëtar
1.5	Krenare Bektashi	MIE	anëtare
1.6	Agron Gashi	ZL/ZKM	anëtar
1.7.	Adile Basha-Shaqiri	MPMS	anëtare
1.8.	Mevlyde Shamolli	MF	anëtar
1.9	Luljeta Domaniku	AP	anëtar
1.10	Kujtim Munishi	PSH	anëtar
1.11	Mahir Tutuli	GJA	anëtar

2. Anëtarët e ekipit qendror do të jenë në të njëjtën kohë edhe anëtarë të grupeve tematike sipas fushëveprimtarisë së tyre.

2. Nëngrupi tematik "FUQIZIMI EKONOMIK DHE MIRËQENIA SOCIALE:"
ka këtë përbërje :

2.1.	Hysnie Maloku	MF	anëtare
2.2.	Hana Jakupi	MZHE	anëtare
2.3.	Jehona Namani	MPMS	anëtare
2.4.	Gëzim Xërxa	IP-MPMS	anëtar
2.5.	Nol Buzhala	MTI	anëtar
2.6.	Emine Kelmendi	MBPZHR	anëtare
2.7.	Lulzim Shamolli	MBPZHR	anëtare
2.8.	Shqipe Dema	MBPZHR	anëtare
2.9.	Arsim Memaj	MBPZHR	anëtar
2.10.	Skender Gashi	MI	anëtare
2.11.	Shpresa Sheremeti	MPMS	anëtare
2.12.	Marija Stojanovic	ZBGJ Graçanicë	anëtare
2.13.	Nevenka Rikalo	OJQ/ Ruka Ruci	anëtare
2.14.	Naser Bajraktari	MPMS	anëtare
2.15.	Merita Ramagjiku	MBPZHR	anëtare
2.16.	Ibadete Rexhepi	AKK	anëtare
2.17.	Saxhide Mustafa	RINVEST	anëtare
2.18.	Premtime Preniqi	ZBGJ Prishtinë	anëtare

3. Nëngrupi tematik "ZHVILLIMI NJERËZOR" ka këtë përbërje :

3.1.	Shpresa Mehmeti	MASHT	anëtare
3.2.	Merita Vuthaj	MSH	anëtare
3.3.	Luan Sahitaj	MASHT	anëtar
3.4.	Hana Zylfiu	KEC	anëtare
3.5.	Yllza Mehmeti	MASHT	anëtare
3.6.	Shpresa Mehmet	MASHT	anëtare
3.7.	Advije Malaj	MSH	anëtare
3.8.	Violeta Kurti Islami	OJQ WMC	anëtar
3.9.	Sherif Dermaku	MSH	anëtare
3.10.	Merita Berisha	MSH	anëtare
3.11.	Afërdita Fazliu	MKRS	anëtare
3.12.	Brikena Mulliqi	MKRS	anëtare
3.13.	Florentina Salihu Dushi	MIE	anëtare
3.14.	Naile Selimaj Krasniqi	KPM	anëtare
3.15.	Një përfaqësues	AGPK	anëtare
3.16.	Fatime Jasiqi	MASHT	anëtare
3.17.	Mirlinda Kusari Purrini	OJQ Sheera	anëtare
3.18.	Iliriana Gashi	OJQ Gratë për Gratë	anëtare
3.19.	Visare Mujko Namani	UNFPA	anëtare
3.20.	Nazmije Kajtazi	MSH	anëtare
3.21.	Nezaqete Rukovci	MKRS	anëtare

4. Nëngrupi “ VENDIMARRJA DHE PËRFAQËSIMI” ka këtë përbërje :

4.1.	Naser Ajeti	ABGJ	anëtare
4.2.	Zade Kuqi	DASHC	anëtare
4.3.	Visar Xani	RAP	anëtare
4.4.	Kadrije Myrtaj	MAPL	anëtare
4.5.	Drita Rexha	GJTH	anëtare
4.6.	Hasnije Bardhi	MF	anëtare
4.7.	Fahrie Qorraj	MZHE	anëtare
4.8.	Jelena Cvetkovic	Komuna-Mitrovicë	anëtare
4.9.	Marina Rakic	Komuna Leposavic	anëtare
4.10.	Sadete Demaj	ZQM	anëtare
4.11.	Flurije Morina	ZL/ZKM	anëtare
4.12.	Habibe Bytyqi	Komuna Suharekë	anëtare
4.13.	Mybexhele Zhuri	Komuna Prizren	anëtare
4.14.	Teuta Pustina Krasniqi	UP	anëtare
4.15.	Antigona Prenaj Bekaj	MF	anëtare
4.16.	Visare Gorani Gashi	SIDA	anëtare
4.17.	Taibe Canolli	PK	anëtare
4.18.	Luljeta Demolli	QKSGJ	anëtare

5. Nëngrupi “ GRATË, PAQJA DHE SIGURIA” ka këtë përbërje :

5.1.	Shqipe Krasniqi	MPMS	anëtare
5.2.	Minire Begaj	MPMS	anëtare
5.3.	Feride Podvorica	MD	anëtare
5.4.	Tahire Haxholli	PK	anëtare
5.5.	Hysni Shala	PK	anëtare
5.6.	Remzije Zeqiraj	MFSK	anëtare
5.7.	Saniye Uka	ASK	anëtare
5.8.	Halime Morina	MFSK	anëtare
5.9.	Bastri Kastrati	Mbrojtesit e Viktimave PSH	anëtare
5.10.	Feride Rushiti	QKRMT	anëtare
5.11.	Veprorre Shehu	Medika Gjakova	anëtare
5.12.	Linda Sada	Medika Kosova	anëtare
5.13.	Rozelita Hasani	PSH	anëtare
5.14.	Igballe Rogova	RRGGK	anëtare
5.15.	Flora Macula	UNWOMEN	anëtare

6. Sekretarinë e Ekipit nga pika 1 e këtij vendimi e përbëjnë:

- 6.1 Adelina Loxha , ABGJ
- 6.2. Bujar Uka, ABGJ
- 6.3. Fahri Restelica ABGJ.

7. Gjatë hartimit të Programit të Kosovës për Barazi Gjinore dhe Planit të Veprimit(2016-2020) Ekipi duhet t'i përmbahet rregullave dhe procedurave të parashikuara në Rregulloren e Punës së Qeverisë si dhe standardeve në fuqi për hartimin e Dokumenteve Strategjike dhe Udhezimin Administrativ Nr. 02/2012 per procedurat, kriteret dhe metodologjinë e përgatitjes dhe miratimit te dokumenteve strategjike dhe planeve te zbatimit e tyre.

8. Sipas nevojave të punës së ekipit dhe për realizimin e obligimeve të parapara me këtë Vendim, Kryesuesja e ekipit cakton kryesuesit dhe zv-kryesuesit e nëngrupeve nga anëtarët e përcaktuar në Vendim.

9. Sipas nevojave të punës së ekipit dhe për realizimin e obligimeve të parapara me këtë Vendim, Kryesuesja e ekipit mund të kërkojë nga donatorët që të ndihmojnë dhe përkrahë ekipin në arritjen e objektivave.

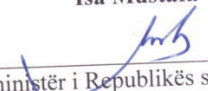
10. Ekipi është përgjegjës për mbledhjen, analizimin dhe ofrimin e informatave të nevojshme gjatë dhe deri në përfundimin e procesit të finalizimit të hartimit të Programit të Kosovës për Barazi Gjinore dhe Planit të Veprimit(2016-2020)

11. Obligohen të gjitha institucionet e përfshira në këtë proces dhe zyrtarët për bashkëpunim dhe ofrimin e të dhënave të kërkuara nga Kryesuesi i ekipit.

12. Programi i Kosovës për Barazi Gjinore dhe Planit të Veprimit(2016-2020) i përfunduar do të dorëzohet në Qeverinë e Kosovës për miratim , brenda afatit ligjor.

13. Vendimi hyn në fuqi ditën e nënshkrimit.

Isa Mustafa

Kryeministër i Republikës së Kosovës

Vendimi i dërgohet:

- Anëtarëve të Ekipit Punues;
- Kabinetit të KMT, dhe
- Arkivit të ZKM-së dhe ABGJ-së.

Prilog 2: Akcioni plan za sprovođenje KPRR-a od 2020. do 2022.

Akциони plan: KPRR od 2020. do 2022.

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj [2021]	Cilj u poslednjoj godini [2023]	Rezultat			
I.	Strateški cilj 1: Stvaranje pojedinačnih mogućnosti za doprinos i koristi od sveobuhvatnog ekonomskog razvoja i poboljšanju socijalne zaštite							
1	Pokazatelj: Stopa zaposlenosti	12,3% (2018)	17%	25%	Poboljšanje zaposlenosti kod žena			
2	Pokazatelj: Stopa siromaštva	17,6% (2015)	15%	13%	Poboljšanje uslova života			
I.1	Specifični cilj 1.1. Porast zaposlenosti žena i devojaka							
3	Pokazatelj: Stopa učešća žena na tržištu rada	18,4% (2018)	30%	40%	Povećanje stepena učešća u radnoj snazi kod žena			
4	Pokazatelj: Učešće žena kao vlasnice preduzeća	11% (2017)	15%	18%	Poboljšanje učešća žena u preduzetništvu			
5	Pokazatelj: Postotak mladih koji nisu zaposleni, a ne pohađaju ni školu, niti obuku (NEET)	30,1% (2018) F: 30,0; M: 30,2% (2018)	24%	20%	Poboljšanje zaposlenosti i angažovanja mladih u obrazovanju i na obukama			
6	Pokazatelj: Stopa neformalnog zapošljavanja, van poljoprivrednog sektora	14% (2018)	10%	8%	Smanjenje neformalnog zapošljavanja			
7	Pokazatelj: Step en upisa imovine na ime žena (%)	12 (2017) ¹⁴²	18	25	Povećanje pristupa žena u imovini			
Br.	Delatnost	Krajnji rok	Budžet		Vodeća institucija i institucija podrške	Izvor finansiranja	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente
I.1.1	Pružanje profesionalnih obuka za žene sa posebnim osvrtom na žene sa osnovnim nivoom školovanja i na one koje su bile dugo vremena nezaposlene	Neprekidno	2020. godina	2021. godina	2022. godina	Budžet, finansiranje donatora	1,000 žena sa osnovnim nivoom školovanja, učestvovala su na obukama pruženim u CSO (osim skoro 1.000 koje trenutno učestvuju na obukama)	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

I.1.2	Razvoj analize potreba na tržištu rada	2021. T3	0	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni u Sektorskoj strategiji MRSZ-a od 2018. do 2022.	MRSZ	Objavljena analiza	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.1.3	Poboljšanje sistema informacija na tržištu rada radi analize i poboljšanja mehanizama za identifikaciju i predviđanje potreba za veštinama i planiranje u sistemu SOO-a i OO-a	2022. T4	0	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni u Strateškom planu za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2021.	MONT	Sistem informacija je poboljšan	Strateški plan za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2021.
I.1.4	Pregled profila koji se nude u školama za SOO-a i prilagođavanje sa potrebama na tržištu. To će se postići formiranjem trostrane radne grupe koja će izvršiti analizu, usklađivanje profila sa potrebama tržišta i sačinjavanje spiska sa prioritnim profilima, koji će biti ponuđen.	2020. T4	0	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni u Strateškom planu za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2021.	MONT	Profili SOO-a su usklađeni sa zahtevima tržišta rada	Strateški plan za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2021.

I.1.5	Promovisanje uspešnih slučajeva na tržištu rada pripadnika zajednica Roma i Aškalija, sa posebnim osvrtom na žene. Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovskom društvu od 2017. do 2021.	2022 T4	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni u Strategiji za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovskom društvu od 2017. do 2021.	MRSZ	Uspešni slučajevi su promovisani	Strategija za uključivanje zajednica Roma i Aškalija u kosovskom društvu od 2017. do 2021.
I.1.6	Izmena i dopuna Zakona o radu za garantovanje roditeljskog odsustva i usklađivanje sa direktivama EU-a	2020. T4	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni u Sektorskoj strategiji MRSZ-a od 2018. do 2022.	MRSZ	Zakon o radu sa odobrenim izmenama	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.1.7	Informativne aktivnosti za promovisanje prava o porodijskom i roditeljskom odsustvu	2021. T4	10.000	20.000	20.000	20.000	Budžet	MRSZ MIJU MALS MZ ARR Opštine NVO-i Privredne komore i Sektorska udruženja	Javnost je informisana tokom 5 informativnih kampanja	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.	

I.1.8	Subvencionisanje plaćanja dečijih obdaništa za samohrane majke, korisnice socijalnih šema	2021. T4	91.200	91.200	91.200	91.200	91.200	0	10.000	0	Budžet	Opštine	76 subvencionisane dece godišnje - 2 u svakoj opštini	Strateški plan za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2021.
I.1.9	Analiza i procena finansijskih troškova za subvencionisanje plaćanja za predškolsko obrazovanje, za decu iz porodica koja koriste socijalne šeme	2020. T2						0			Budžet	MRSZ Opštine, ASK, MONT, ARR	Konačna procena	Strateški plan za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2021.
I.1.10	Obuka korisnika socijalnih kategorija i njihovo angažovanje u programima zapošljavanja	Neprekidno									Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2020.	MRSZ Opštine-CSR-i	Uključivanje korisnika socijalne pomoći u programe za zapošljavanje	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2020.
I.1.11	Izgradnja stambenih i dnevnih centara za pružanje usluga za stara i lica bez porodičnog staranja	2020. T4						0		0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ Opštine	Tri funkcionalizovana centra u kojima se pružaju stambene i dnevne usluge za stara i lica bez porodičnog staranja	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

I.1.12	Izgradnja dnevnih stambenih centara, za pružanje usluga za osobe sa invaliditetom	2020. T4	0	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ Opštine	Tri funkcionalizovana centra u kojima se pružaju stambene i dnevne usluge za osobe sa invaliditetom	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.1.12	Poboljšanje kvaliteta socijalnih i porodičnih usluga putem podizanja ljudskih kapaciteta javnih i nevladinih pružalaca	2020. T2	0	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ MALS, MP, Opštine, MONT, AKO, KP, KIU-KIJU, MF	Koncept dokumentat je usvojen Zakon o socijalnim uslugama je usvojen; Administrativna uputstva su usvojena; Pet standarda profesije su usvojena, 10 modula je akreditovano Izveštaj o PUO i Program obuke su izrađeni Podizanje kvaliteta pružanja usluga kroz obuku i sertifikaciju 500 socijalnih radnika Podizanje stabilnosti pružanja socijalnih usluga putem obuke 30 NVO-a u izradi nacrt predloga Napredak u izradi, praćenju i sprovođenju socijalnih politika putem obuke 20 do 30 službenika MRSZ-a Podizanje kapaciteta OSSPU-a za pružanje obuka putem obuke i sertifikaciju 10 instruktora za instruktore Napredak u izradi, praćenju i sprovođenju politika i socijalnih usluga putem učešća u 5 studijskih poseta i na 5 međunarodnih ili regionalnih konferencija	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

I.1.13	Podsticanje razvoja postojećih preduzeća u vlasništvu žena putem mikrofinansijskih programa i mikrokredita	2021. T1	3.000	3.000	3.000	3.000	Budžet, finansiranje donatora	MTI Privredne komore NVO-i ARR	Program je osnovan Tri kampanja je realizovano	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća
I.1.14	Stvaranje podsticajne strukture (zajedničkog fonda) od strane Vlade i preduzeća, za podršku školovanja na deficitarnim smerovima i za devojke i žene na tehničkim smerovima.	Neprekidno	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni Strateškim planom za obrazovanje na Kosovu 2017-2022	MONT Univerziteti Stručne škole	Sto devedeset stipendija u periodu od 2017. do 2022.	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.
I.1.15	Realizacija televizijskih emisija i pisanje novinskih članaka o uspešnim ženama i devojčkama u tehničkim profesijama	Neprekidno	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su obuhvaćeni Strateškim planom za obrazovanje na Kosovu od 2017. do 2022.	MONT Univerziteti Stručne škole	Podizanje informisanja-svesti Emisije i novinski članci o uspehu su realizovani	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.

I.1.16	Aktivnosti podizanja svesti o podsticanju angažmana žena i muškaraca u deficitarnim sektorima (poljoprivreda, energetika, šumarstvo, vodoprivreda, životna sredina)	2021. T4	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	Finansiranje donatora	MPŠRR MER MŽSPP ARR	Šest aktivnosti je organizovano, naglašavajući mogućnosti za zapošljavanje i preduzetništvo	NSR: Ljudski kapital
I.1.17	Istraživanje/analiza situacije o mogućnosti uspostavljanja kreditnih unija	2020. T4	0	15.000	0	0	Finansiranje donatora	ARR MF	Analiza je završena	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća	
I.1.18	Analiza i integracija rodne perspektive u Kosovskom fondu za kreditne garancije (KFKG) za podršku žena	2020. T3	0	3.000	0	0	Finansiranje donatora	ARR Kosovski fond za kreditne garancije	Analiza je završena Fond sa rodnom perspektivom	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća	
I.1.19	Pružanje programa za finansijsko obrazovanje	Neprekidno	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Program finansiran od strane CBK-a	CBK	Broj žena i muškaraca koji su učestvovali na ovim obukama. Odnos je 50% žena i 50% muškaraca	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća	
	Ukupan budžet za specifični cilj I.1:		115.200	158.200	1.630.200						
	<i>Od kojih su kapitalni:</i>		0	0	0						
	<i>Od kojih su tekući:</i>		115.200	158.200	1.630.200						

Specifični cilj 1.2: Obezbeđivanje/unapređenje ravnopravnog pristupa pravima, slobodama, donošenju odluka, izvorima i uslugama																												
I.2	8	Pokazatelj: Postotak javnih politika sa integrisanom rodnom perspektivom	Nema podataka	100% novih javnih politika sa integrisanom rodnom perspektivom 30% postojećih javnih politika MRSZ-a, MTI-a, MER-a, MPŠRR-a i MIP-a sa rodnom perspektivom	100% novih javnih politika sa integrisanom rodnom perspektivom 70% postojećih javnih politika MRSZ-a, MTI-a, MER-a, MPŠRR-a i MIP-a sa rodnom perspektivom	Poboljšanje preraspodele resursa na rodnim osnovama	9	Pokazatelj: Stepen učešća žena u javnim fondovima i međunarodnoj pomoći (u novčanoj vrednosti ponuđenih fondova)	45% (2015)	30%	40%	Poboljšanje učešća žena u javnim fondovima i međunarodnoj pomoći	10	Pokazatelj: Stepen pokrivenosti siromašnih porodica šemama socijalne pomoći	45% (2015)	50%	70%	Poboljšanje uslova života za siromašne porodice	Delatnost		Krajnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća institucija i institucija podrške	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente
																			2020. godina	2021. godina		2022. godina						
I.2.1		Izrada priručnika za procenu rodnog uticaja na javne politike i zakonodavstvo	2020. T4	0	35.910	0				Finansiranje donatora (SIDA)	ARR	Priručnik za procenu rodnog uticaja je izrađen i testiran Priručnik za procenu rodnog uticaja je objavljen	Zakon o ravnopravnosti polova															

1.2.2	Podizanje kapaciteta za procenu rodnog uticaja u javnim politikama i zakonodavstvu	Neprekidno	48.996	43.552	0	Finansiranje donatora (SIDA)	ARR	Obučeno je 435 službenika	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.3	Podizanje kapaciteta za rodnu integraciju u javnim politikama, na centralnom i lokalnom nivou	Neprekidno	26.000	39.000	39.000	Budžet Finansiranje donatora (SIDA)	ARR SRR IKIU Ministarstva, Opštine	Obučeno je 1.600 službenika	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.4	Pregled postojećih dugoročnih politika (strategije i akcioni planovi) i integracija rodne perspektive	Neprekidno	0	0	0	Nema dodatnih troškova	MPŠRR; MTI; MRSZ; MER; MIP; ARR	Broj strategija i akcionih planova i broj strategija i akcionih planova u kojima je integrisana rodna perspektiva	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.5	Pregled zakonodavstva i normativnih akata, integracija rodne perspektive	Neprekidno	0	0	0	Finansiranje donatora (SIDA)	MPŠRR; MTI; MRSZ; MER; MIP; ARR	Broj pregledanih zakona i normativnih akata i broj zakona i normativnih akata u kojima je integrisana rodna perspektiva	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.6	Praćenje postojećih javnih politika (zakona, administrativnih uputstava, pravilnika)	Neprekidno	0	0	0	Nema dodatnih troškova	Ministarstva Opštine	Izveštaji o praćenju	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.7	Identifikacija rodni pokazatelja za svaku instituciju na centralnom i lokalnom nivou i njihovo redovno izveštavanje.	2020. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	ARR Agencija za statistiku Kosova	Spisak identifikovanih pokazatelja	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.8	Razvoj indeksa rodne ravnopravnosti	2021. T4	0	25.000	0	Finansiranje donatora (SIDA)	ARR Agencija za statistiku Kosova	Izveštaj je objavljen	Zakon o ravnopravnosti polova
1.2.9	Integracija rodne perspektive/preduzimanje afirmativnih mera za dodelu socijalnih stanova	2021. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	Opštine MAJS; MŽRPP; ARR	Izveštaj je objavljen	Zakon o ravnopravnosti polova

I.2.10	Izrada pravnih akata i odgovarajućih uputstava za Ministarstvo finansija i nadležna pravna ministarstva o načinu sprovođenja rodno odgovornog budžetiranja (ROB)	2021. T4	0	0	45.000	0	0	Finansiranje donatora	ARR MF	Normativni akt je usvojen	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.11	Studija procene organizaciono-institucionalnih sistema, procedura i računovodstva i pravni okviri i izrada sistema rodno budžetiranja (RB)	2020. T4	60,000	0	0	0	0	Finansiranje donatora	ARR MF	Konačna studija i izrađen sistem RB-a	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.12	Tehnička pomoć i orijentacione sednice za parlamentarne odbore (grupa žena poslanika, Odbor za budžet i finansije, Odbor za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, zajednice i nestala lica)	2022. T4	20,000	20,000	20,000	20,000	20,000	Budžet Finansiranje donatora (UN Women)	ARR MF	Povećani kapaciteti	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.13	Tehnička pomoć i orijentacione sednice za opštinska veća	2022. T4	20,000	20,000	20,000	20,000	20,000	Budžet Finansiranje donatora (UN Women)	ARR MF	Povećani kapaciteti	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.14	Podizanje kapaciteta za sprovođenje ROB-a, na centralnom i lokalnom nivou.	2021. T4	6.000	24.0000	15.000	15.000	15.000	Budžet Finansiranje donatora	ARR MF MALS SIDA	Plan i program je završen Obavešteno je 150 državnih službenika Obučeno je 100 državnih službenika	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.15	Kampanja za podizanje svesti društva o ulozi uključivanja žena u donošenje odluka u upravljanju prirodnim resursima	2021. T4	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	Budžet	MER; MPŠRR; MŽSPP ARR	Sprovedene su 3 kampanje	Zakon o ravnopravnosti polova

I.2.16	Tradicionalna organizacija aktivnosti za promovisanje uspeha žena, u netipičnim profesijama, u poljoprivredi, preduzetništvu, uspešni primeri zadruga i u drugim oblastima.	2021. T4			7.000	7.000	Budžet Finansiranje donatora	ARR MTI, MONT, MRSZ, MPŠRR, MER, MIP, Opštine, Privredne komore i sektorska udruženja	Aktivnost je realizovana	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.17	Organizovanje sajмова za preduzeća u vlasništvu žena i u netipičnim oblastima; i organizovanje B2B, u zemlji i inostranstvu, radi učenja, umrežavanja, promovisanja i širenja tržišta.	2021. T4	0	23.000	23.000	Budžet Finansiranje donatora	MTI, MPŠRR Ministarstvo regionalnog razvoja Opštine, Privredne komore i sektorska udruženja	Dva sajma Realizovane su 2 posete	Zakon o ravnopravnosti polova	
I.2.18	Uključivanje rodne perspektive na postojećim sajmovima	2022. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	Ministarstva Opštine	Sajmovi sa rodnom perspektivom	Zakon o ravnopravnosti polova	
I.2.19	Podizanje svesti žena o mogućnostima ostvarivanja koristi iz Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj	2022. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	MPŠRR, Opštine	Organizovani su informativni sastanci	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća	
I.2.20	Podizanje svesti o učešću poljoprivrednica u savetodavnim uslugama	2022. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	MPŠRR, Opštine	Realizuju se kampanje i povećava se učešće žena koje ostvaruju korist od savetodavnih usluga	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća	

1.2.21	Razvoj standarda profesije (na osnovu rezultata učenja) za profesije koje se traže na tržištu rada. Ovdje se daje prioritet deficitarnim profesijama (poljoprivrede, energetika, šumarstvo, vodoprivrede, životna sredina, ITK, staranje o deci itd.)	2022. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ Nacionalni autoritet za kvalifikacije Standardi profesije potvrđeni od strane NAK-a Profesije su potvrđene	Standardi profesije validirani od strane NAK-a Profesije su potvrđene	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.22	Izrada planova i programa za nove profesije u skladu sa standardima profesije i ažuriranje postojećih planova i programa, korišćenjem pristupa koji se zasniva na rezultatima učenja	2022. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ	Planovi i programi izrađeni u skladu sa standardima profesije Nastavni paketi su odštampani	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.23	Proširenje/izrada novih AMTR-a (npr. stažiranje), posebno za devojke i žene, sa naglaskom na ruralna područja (starosne grupe, etničke grupe)	2022. T4	675.000	1.350.000	1.350.000	Budžet Finansiranje donatora	MRSZ	Postoji 2.500 žena korisnica AMTR-a (dodatak na oko 1.000 koje su trenutno korisnice) najmanje 10% treba da budu žene iz manjinskih zajednica i osobe sa invaliditetom	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.24	Kampanja za podizanje svesti za informisanje o negativnim efektima neformalnosti za lica koja rade u ovom sektoru	2022. T4	5.000	5.000	5.000	Budžet	MRSZ ARP NVO-i	Jedna kampanja godišnje	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

I.2.25	Jačanje kapaciteta Inspektorata rada	2021. T4	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF	Povećanje broja inspektora za 10% svake godine	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.2.26	Jačanje nadzornih mehanizama inspektorata rada	2021. T4	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF MZ	Povećanje saradnje između mehanizama i inspektorata	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.2.27	Jačanje mehanizama i koordinacija institucionalnih aktivnosti za smanjenje neformalnog zaposlenja	2021. T4	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada	Povećanje nadzora rada inspektora od strane nadređenih	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

1.2.28	Angažovanje zainteresovanih strana i šire javnosti u rešavanju neformalnog zaposlenja	2021. T4	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF, MTI, KAP, TRUST, SES	Zaključci i preporuke su izrađene nakon 3 održana sastanka	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.29	Jačanje kapaciteta inspektorata rada za rešavanje neformalnog zaposlenja	2021. T4	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF, MJU, KIJU	Program obuke je sproveden i inspektori su obučeni	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.30	Razmena podataka sa odgovarajućim institucijama i socijalnim partnerima za rešavanje neformalnog zaposlenja	2021. T4	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF, MJU, KIJU	Informativni sistem je izrađen i koristi se od strane inspektora tokom inspekcija	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

1.2.34	Funkcionalizacija procesa licenciranja kompanija/poslovnih subjekata koji obavljaju aktivnosti bezbednosti i zdravlja na poslu	2021. T4	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF	Najmanje 10 licenciranih kompanija do 2020. godine	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.35	Priprema procene regulatornog uticaja za osiguranje nesreća na poslu i profesionalnih oboljenja	2021. T4	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi obuhvaćeni u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ/ Inspektorat rada MF	PRU je završena do 2020. godine	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
1.2.36	Izrada metodologije i analiza za merenje geografske nejednakosti/područja koja su manje favorizovana, rodnom perspektivom, smatraju se manjinom unutar manjine.	2022. T3	0	10.000	15.000	Donatori		MALS ARR; Asocijacija opština	Metodologija je izrađena Analiza je objavljena	NSR Smanjenje siromaštva
1.2.37	Izmeniti Zakon 2004/26 o nasleđivanju kako bi se obuhvatila vanbračna zajednica kao ekvivalentna ili uporediva sa formalnim brakom (bračnom zajednicom) za ostvarivanje prava na nasleđivanje, nakon 5 godina zajedničkog života ili 3 godine, ukoliko su rođena deca u toj zajednici.	2018. T4				Nema dodatnih troškova Budžet obuhvaćen u Akcionom planu Strategije za zaštitu imovinskih prava na Kosovu od 2017. do 2020.	MP ARR	Izmena Zakona o nasleđivanju su usvojene u Skupštini	NSR: Mera 13 Jačanje sistema imovinskih prava; Nacionalna strategija o imovinskim pravima na Kosovu od 2016. do 2021.	

I.2.38	Nastavak afirmativne mere za upis zajedničke imovine na ime oba supružnika, besplatno	2020. T1	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova	ARR Katastarska Agencija Kosova (KAK) Opštine	Afirmativna mera je produžena do aprila 2020. godine	NSR: Mera 13 Jačanje sistema imovinskih prava; Nacionalna strategija o imovinskim pravima na Kosovu od 2016. do 2021.
I.2.39	Izmena i dopuna Administrativnog uputstva MŽSPP-a 08/2014 o naknadama usluga za upis prava nepokretne imovine od strane Opštinskih katastarskih kancelarija		0	3.000	0				Budžet	MŽSPP ARR	Administrativno uputstvo sa izmenama je usvojeno	NSR: Mera 13 Jačanje sistema imovinskih prava; Nacionalna strategija o imovinskim pravima na Kosovu od 2016. do 2020.
I.2.400	Organizovanje kampanja za podizanje svesti o pravu na nasledstvo i imovinu	Neprekidno	2.000	2.000	2.000				Budžet Finansiranje donatora	MP, ARR, Opštine	Organizovane su 3 kampanje	NSR: Mera 13 Jačanje sistema imovinskih prava; Nacionalna strategija o imovinskim pravima na Kosovu od 2016. do 2020.

I.2.41	Informisanje žena o mogućnostima i prednostima kooperativnog organizovanja (sastanci, brošure)	Neprekidno	600	600	600	Budžet	Opštinski savetnici za poljoprivredu i SRR	Trideset osam sastanaka godišnje, po jedan u svakoj opštini	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća
I.2.42	Organizovanje obuka u oblasti preduzetništva i razmena dobrih iskustava sa uspešnim kooperativama	2022. T3	3.000	3.000	3.000	Finansiranje donatora	MTI, MPŠRR Privredne komore; Sektorska udruženja; NVO-i	Organizovane su 3 obuke	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća
I.2.43	Pružanje podrške (konsultacije, besplatna pravna pomoć, umrežavanje itd) za osnivanje zadruga	2022. T4	0	5.000	5.000	Budžet Finansiranje donatora	MTI, MPŠRR NVO-i	Broj osnovanih zadruga	NSR: Mera 16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća NSR: Mera
I.2.44	Finansijska podrška za nove zadruge	2022. T4	0	10.000	10.000	Finansiranje donatora	MTI, MPŠRR NVO-i	Broj podržanih zadruga	16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća NSR: Mera
I.2.45	Pružanje programa podrške za preduzetništvo, za žene, uz poslovno savetovanje	2022. T4	2.000.000	2.000.000	2.000.000	Budžet Finansiranje donatora	MRSZ, MTI, MER, MIN Privredne komore	Podrška od 6 miliona evra za osnivanje novih preduzeća	16: Povećanje pristupa finansijama za kosovska preduzeća NSR: Mera
I.2.46	Kampanje za podizanje svesti o poštovanju kvota zapošljavanja za osobe sa invaliditetom i uklanjanju stigmatizacije u društvu	2022. T4	4.000	4.000	4.000	Budžet Finansiranje donatora	MRSZ NVO-i	Organizovane su 3 kampanje	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

I.2.47	Studija o ostvarivanju prava na alimentaciju i analiza dobrih praksi za osiguranje ostvarivanja alimentacije	2021. T4	0	10.000	0	0	0	0	Finansiranje donatora	MRSZ ARR	Studija je sprovedena	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.2.48	Izrada priručnika i zakonskog okvira za praćenje ZRP-a	2021. T3	8,000	0	0	0	0	0	Finansiranje donatora (SIDA)	ARR	Završen je priručnik i zakonski okvir	Zakon o ravnopravnosti polova
I.2.49	Pregled i izmene i dopune zakonskog okvira za socijalne i porodične usluge	2021. T2	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Budžet obuhvaćen u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ MALS, MP, Opštine	Usvojen je koncept dokument; Usvojen je Zakon o socijalnim uslugama Usvojena su administrativna uputstva	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.2.50	Izrada standarda profesije za socijalne radnike i potvrđivanje modula obuke	2021. T2	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Budžet obuhvaćen u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ MONT, AKO	Odobreno je 5 standarda profesija Akreditovano je 10 modula	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
I.2.51	Procena potreba za obukom i izrada programa obuke	2021. T1	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Budžet obuhvaćen u Akcionom planu sektorske strategije MRSZ-a od 2018. do 2021.	MRSZ MALS, Opštine	Izrađen je izveštaj o PPO-u i Program obuke	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.

Br.	Strateški i specifični ciljevi, pokazatelji i radnje	Osnovna vrednost	Privremeni cilj [godina]	Cilj u poslednjoj godini [godina]	Rezultat	
I.2.52	Obuka socijalnih radnika o primeni minimalnih standarda socijalnih usluga	2020. T2	0	0	Povećanje kvaliteta u pružanju usluga, putem obuke i sertifikovanjem 500 socijalnih radnika	Sektorska strategija MRSZ-a od 2018. do 2022.
	Ukupan budžet za specifični cilj I.2:		2.903.426	3.713.662	3.547.200	
	<i>Od kojih su kapitalni:</i>		0	0	0	
	<i>Od kojih su tekući:</i>		2.903.426	3.713.662	3.547.200	
II	Strateški cilj 2: Unapređenje rodne ravnopravnosti, putem kvalitetnog obrazovanja i zdravlja, sveobuhvatnosti i korišćenja ljudskih kapaciteta kao doprinosa održivom ljudskom razvoju i eliminaciji rodnih nejednakosti i stereotipa					
	Povećani kvalitet obrazovanja, zdravlja i osnaživanje žena u sportu i kulturi ¹⁴³					Povećava se kvalitet obrazovanja, zdravlja i učešće žena u sportu i kulturi
II.1	Specifični cilj 2. 1 Rodna ravnopravnost tretira se kao uslov za kvalitetno, sveobuhvatno obrazovanje					
1	Postotak žena direktora u školama preduniverzitetskog obrazovanja (%)	13% (2018)	30%	50%	Povećava se učešće žena na rukovodećim pozicijama u javnim školama	
2	Postotak uređenih udžbenika o rodnom pristupu (eliminacija stereotipa)	0	50%	100%	Eliminišu se rodni stereotipi u udžbenicima	
3	Postotak dece uzrasta od 0 do 5 godina u predškolskim ustanovama (bruto stopa u %)	3%	4.5	6%	Povećava se učešće dece uzrasta od 0 do 5 godina u predškolskim ustanovama	
4	Postotak devojaka/žena (od ukupnog stanovništva) koje su završile visoko obrazovanje	8%	15%	30%	Poboljšava se stepen obrazovanja žena	

5	Postotak dece iz zajednica roma, aškalijska i egipćana u obrazovnom sistemu	U osnovnom obrazovanju je 85.3%, odnosno 85% i 50% u nižem srednjem i višem srednjem obrazovanju	Povećava se za 10% u osnovnom obrazovanju, 20% u nižem i višem srednjem obrazovanju	Povećava se za 10% u osnovnom obrazovanju, za 20% u nižem srednjem i višem obrazovanju	Povećava se učešće dece iz zajednica Roma, Aškalijska i Egipćana u obrazovanju			
						7	10	15
6	Broj nastavnih planova i programa visokog obrazovanja koji imaju integriranu rodnu perspektivu	7			Nastavni planovi i programi u višem obrazovanju bave se rodnom perspektivom			
Br.	Delatnost	Krajnji rok	Budžet		Vodeća institucija i institucija podrške	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente	
II.1.1	Integriranje rodne perspektive u predmetne silabuse i razvoj predmeta iz rodne perspektive u IVO-u	2022. T4	2020. godina 13.000	2021. godina 8.000	2022. godina 0	MONT; KAA; Centar za usavršavanje u nastavi; Visokoškolske ustanove Civilno društvo donatori	AU o akreditaciji IVO-a br. 20/2016 sa izmenama je usvojeno Pregledani silabusi za 15 obuka za razvoj realizovanih silabusa i programa	Zakon o ravnopravnosti polova
II.1.2	Istraživanje o integraciji rodne perspektive na svim nivoima formalnog obrazovanja.	2021. T4	0	10.000	0	MONT ARR	Objavljena analiza	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.
II.1.3	Integriranje rodne perspektive i eliminacija rodne perspektive u udžbenicima i nastavnim programima na osnovnom i srednjem nivou obrazovanja	2022. T4	10.000	22.000	20.000	MONT ARR Visokoškolske ustanove; NVO-i	Procenjeno je i ponovo izrađeno 42 udžbenika i nastavnih programa i izrađen je priručnik za integriranje rodne perspektive i eliminiranje rodne perspektive i stereotipa.	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.

II.1.4	Povećanje zastupljenost žena autora i rodnih stručnjaka u izradi udžbenika, nastavnih planova i recenzija.	2020. T4	2.000	0	0	0	Budžet Finansiranje donatora	MONT ; Univerziteti; ARR; KANU NVO-i; Resorna ministarstva; Naučno-istraživački instituti	Objavlivanje procene o sprovođenju normativnih akata Funkcionalna baza podataka	Zakon o ravnopravnosti polova
II.1.5	Razvoj programa koji se bavi rodno zasnovanim nasiljem u školama	2022. T4	0	14.500	10.500	Budžet Finansiranje donatora	MONT ARR; OPO; NVO-i	Objavlivanje programa za rešavanje rodno zasnovanog nasilja u školama Održano je 10 predavanja/radionica	Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici od 2016. do 2021.	
II.1.6	Dodeljivanje stipendija za rodne studije van zemlje za dečake i devojčice (Young Cell Scheme).	2022. T4	20.000	20.000	20.000	Budžet Finansiranje donatora	MONT; MEI – Program Young Cell Scheme Donatori (British Council; EUOK)	Dodeljene su 3 stipendije	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.	
II.1.7	Osnivanje fonda i programa podrške zajednicama (100 stipendija za studije, uključujući troškove smeštaja, puta, nastavnih materijala) (STRATEŠKI PLAN OBRAZOVANJA NA KOSOVU od 2017. do 2021, Rezultat 7.9.5)	2022. T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su uključeni u Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.	MONT Javni i privatni univerziteti; Donatori	Dodela 100 stipendija za studente zajednica Roma, Aškalijski i Egipćana	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.	
II.1.8	Sajmovi o obrazovanju u karijeri za studente, roditelje i nastavnike.	2022. T4	6.000	6.000	6.000	Budžet Finansiranje donatora	MONT; MER; MTI Javna i privatna preduzeća; NVO-i; Visokoškolske institucije	U regionima je organizovano 5 sajmova o obrazovanju u karijeri	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.	

II.1.9	Volonterski program mentorstva za devojčice i dečake na nižem i višem srednjem nivou obrazovanja (razbijanje stereotipa u zanimanjima).	2022. T4	0	10.000	10.000	10.000	Budžet Finansiranje donatora	MONT; CSO; Škole; IVO-i	Projekat funkcionalne mentorske mreže Privatne kompanije; NVO-i	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.; Strategija obezbeđivanja kvaliteta preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu od 2016. do 2021.; Busulla
II.1.10	Proširenje usluga usmeravanja i karijernog savetovanja u školama za devojke (Strategija komunikacije roditelj-škola za karijerno usmeravanje za učenike nižih srednjih škola od 2018. do 2021.)	2022. T4	1.950	1.950	1.950	1.950	Budžet	MONT; CSO; Škole; IVO-i Privatne kompanije; NVO-i	Realizovano je 60 sastanaka i poseta 30 informativnih sesija	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.; Strategija obezbeđivanja kvaliteta preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu od 2016. do 2021.; Busulla
II.1.11	Praćenje i sprovođenje kvota za upis studenata iz zajednica Roma, Aškalija i Egjpcana	Neprekidno	500	500	500	500	Finansiranje donatora	MONT Organizacije civilnog društva, Javne ustanove visokog obrazovanja	Sprovedene kvote za upis studenata iz zajednica Roma i Aškalija	Strateški plan obrazovanja na Kosovu od 2017. do 2021.
II.1.12	-	Neprekidno	6.000	9.000	6.000	6.000	Budžet Finansiranje donatora	MONT Privredne komore	Održano je 6 radionica Osnovano je udruženje predškolskih ustanova	NSR od 2016. do 2020.

II.1.13	Izrada standarda i obuka osoblja u centrima zajednice kako bi se poboljšao kvalitet socijalnih i porodičnih usluga za devojke i žene kroz izgradnju kapaciteta javnih i nevladinih pružalaca usluga (u skladu sa Sektorskom strategijom MRSZ 2018-2022)	2022 T4	0	8.000	8.000	8.000	Budžet Donatorska sredstva	MONT; ODO; Resorna ministarstva; CSR; CSO NVO	Izrađen je vodič sa najboljim praksam Održano 15 obuka	Sektorska strategija MRSZ-a 2016-2021
II.1.14	Kampanja za podizanje svesti roditelja za sprečavanje ranih brakova.	2022 T4	4.400	5.400	2.400	Budžet Donatorska sredstva	MONT; ODO; CSR NVO	2 kampanje godišnje	Sektorska strategija MRSZ-a 2016-2021	
II.1.15	Kampanja podizanja svesti o pravima žena i rodnoj ravnopravnosti sa fokusom na romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu.	2022 T4	4.000	7.000	7.000	Budžet Donatorska sredstva	ARP; KDU RTK; NVO	Emitovano 6 televizijske emisija	Zakon o ravnopravnosti polova	
II.1.16	Obuke u centrima za obrazovanje u zajednici radi pružanja usluga obrazovanja i podizanja svesti		0	7.000	7.000	Budžet Donatorska sredstva	MONT; ODO NVO	Održano 6 obuka za osoblje centara za učenje u zajednici	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;	
II.1.17	Aktivnosti podizanja svesti i javne politike za doprinos sprečavanju napuštanja škole devojčica i dečaka u višem srednjem obrazovanju, sa fokusom na Romsku, Aškalijsku i Egipćansku zajednicu	U kontinuitetu	6.000	6.000	6.000	Nema dodatnih troškova Troškovi su uključeni u Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021	MONT; ODO; MZ; MER; Opštine; NVO; KPR	Realizovana kampanja za podizanje svesti, Akcioni planovi za sprečavanje napuštanja škole i neupisivanja, razvijeni su u svim opštinama	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;	
II.1.18	Studija izvodljivosti i identifikacija alternativnih (kućnih) načina predškolskog obrazovanja.	2020 T4	2.500	0	0	Budžet Donatorska sredstva	MONT NVO	Realizovana studija izvodljivosti	NSR 2016-2020	
II.1.19	Izrada i dopunjavanje zakonodavstva o razvoju alternativnih oblika predškolskog obrazovanja	2021 T4	0	1.500	0	Budžet	MONT; MER ARP IVO	Relaizovana izrada primarnog i sekundarnog zakonodavstva za regulisanje alternativnih oblika.	NSR 2016-2020	

II.1.20	Izgradnja predškolskih/ predosnovnih objekata (Rezultat 2.8.2. Akcioni plan SPOK-a)	2022 T4	0	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su uključeni u Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021	MONT Opštine	Izgrađeno i otvoreno 18 objekata	NSR 2016-2020
II.1.21	Kampanja podizanja svesti za povećanje stope upisa dece u alternativno predškolsko obrazovanje.	U kontinuitetu	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	Budžet	Budžet	MONT ARP	3 kampanje za podizanje svesti o alternativnom predškolskom obrazovanju.	NSR 2016-2020
II.1.22	Obuka i inspekcija o izgradnji kapaciteta za praćenje i procenu predškolskog obrazovanja.	U kontinuitetu	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su uključeni u Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021	MONT NVO	Organizovana obuka Određen broj prosvetnih inspektora	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;	
II.1.23	Kampanja za podsticanje muškaraca na studiranje predškolskog smera u visokoškolskim ustanovama.		1.000	1.000	1.000	1.000	Budžet		Univerziteti; Predškolske ustanove ARP NVO	Realizovana kampanja podizanja svesti	NSR 2016-2020	
II.1.24	Razvoj rodno osetljivih pokazatelja uspešnosti u nižem i srednjem obrazovanju (SPOK 7.9.2 za visoko obrazovanje)	2021 T4	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova Troškovi su uključeni u Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021		MONT Škole NVO	Razvijeni su rodno osetljivi pokazatelji Organizovanje radionica Organizovanje obuka	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;	
II.1.25	Grantovi za poboljšanje pristupa devojaka i žena istraživačkim grantovima i profesionalnom akademskom razvoju	2022 T4	10.000	10.000	10.000	10.000	Budžet Donatorska sredstva		MONT	6 datih grantova	Zakon o ravnopravnosti polova	

II.1.26	Razvoj posebnih pozitivnih/afirmativnih mera i pripremnih programa za upis u strukovne škole i stručno usavršavanje, sa naglaskom na devojčice i žene sa posebnim potrebama	2022 T4								MONT NVO	Izrada instrumenata za procenu, izrada programa obuke za osposobljavanje stručnjaka, održano je šest obuka osposobljavanja	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;
II.1.27	Kampanja podizanja svesti o mogućnostima za učešće u neformalnom stručnom obrazovanju, stručnim školama i ubrzanim programima.	2021 T4	0	5.000	0	0	0	0	0	MONT; Stručne škole, NVO	Kampanja podizanja svesti o mogućnostima za učešće u neformalnom stručnom obrazovanju, stručnim školama i ubrzanim programima.	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;
II.1.28	Stvaranje uslova za pohađanje ubrzanog nastavnog programa u osnovnim i srednjim školama, posebno za žene Roma, Aškalija i Egipćanina.		0	0	0	0	0	0	0	MONT	Izvođena nastava	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;
II.1.29	Obuka nastavnog osoblja za sveobuhvatno obrazovanje	2022 T4	0	0	0	0	0	0	0	MONT	Obučeno nastavno osoblje	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;
II.1.30	Pretvaranje pripojenih odeljenja u izvorne razrede	2022 T4	0	0	0	0	0	0	0	MONT	Pripojena odeljenja pretvorena u izvorne razrede za individualni rad, sastanci sa roditeljima i razne aktivnosti.	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;

II.1.31	Jačanje mehanizama za podršku deci sa posebnim potrebama – povećanje broja nastavnika za podršku	2022 T4							Nema dodatnih troškova Troškovi su uključeni u Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021	MONT	Angažovani nastavnici podrške	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021;
	Ukupni budžet za specifični cilj II.2:		88.350	153.850	116.350							
	<i>Od čega kapitalni:</i>											
	<i>Od čega tekući:</i>		88.350	153.850	116.350							
II.3	Specifični cilj 2.2 Stvaranje okruženja povoljnog za ostvarivanje ljudskih prava, kapaciteta i potencijala											
7	Stalne analize budžeta sa rodnom perspektivom u oblasti obrazovanja, nauke, sporta, energetike, kulture, omladine, dijaspora, zdravstva, povratka i zajednica	Nema podataka		Stvoren i funkcionalan sistem	6 istraživanja						Poboljšava se jednaka raspodela sredstava za oba pola	
8	Obuhvatanje devojaka i žena u sport	Nema podataka		3 kluba koja vode žene 50% sportskog budžeta izdvaja se za sportske aktivnosti devojaka	pod vodstvom žena 50% sportskog budžeta izdvaja se za sportske aktivnosti devojaka						Povećava se učešće devojaka i žena u sportu	
Br.	Aktivnost	Zadnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i podržavajuća institucija	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumenta			
			Godina 2020	Godina 2021	Godina 2022							

II.2.1	Podizanje svesti građana o njihovim pravima i pristupu uslugama	2022 T4	11.000	11.000	11.000	Budžet Donatorska sredstva	ARP, MZ, MONT, Resorna ministarstva, Opštine, ODO, ODZ Mediji, Civilno društvo, ARP	Realizovane 3 kampanje	Zakon o zaštiti od diskriminacije
II.2.2	Stvaranje mogućnosti za žene za profesionalno napredovanje i u karijeru u javnim institucijama	2022 T4	6.300	26.600	12.100	Budžet Donatorska sredstva	MONT, ARP, UP, Opštine, MRR, Ministarstvoza inovacije i preduzetništvo, Ministarstvo finansija, MALS MRSZ NVO	Izrada politika protiv seksualnog uznemiravanja u javnim i privatnim institucijama i prilagođavanje granskim specifičnostima	Zakon o zaštiti od diskriminacije
II.2.3	Finansijska podrška za profesionalni napredak, infrastrukturu i podizanje svesti javnosti za učešće devojaka i žena u sportu.	2022 T4	55.000	123.500	68.500	Budžet Donatorska sredstva	MKOS, Savez olimpijskih sportova, Mediji, Civilno društvo, Sportski klubovi, IVO ARP, Donatori	Stvaranje javno-privatnog fonda i dodeljivanje studijskih i profesionalnih stipendija za podršku trenerima u profesionalnom napredovanju. Bezbedni sportski javni prostori Realizovane 2 kampanje za podizanje svesti u školama Medijska promocija o značaju sporta za devojke i žene. 4 okrugla stola 18 sportskih takmičenja	Zakon o ravnopravnosti plovera

II.2.4	Izrada novih, komplementarnih politika za ravnopravnu rodnu zastupljenost u medijskim organizacijama i uređivačkim politikama.	2022 T4	1.500	700	700	Budžet Donatorska sredstva	NKM, ANK, ARP	Izrađena politika Realizovani izveštaji monitoringa	Zakon o ravnopravnosti plovera
II.2.5	Analize budžeta sa rodne perspektive u oblasti obrazovanja, nauke, sporta, energetike, kulture, omladine, dijaspore, zdravstva, povratka i zajednica.	2022 T4	0	25.000	700	Budžet Donatorska sredstva	MF; MONT; MKOS; MZ; resorna ministarstva ; MZP; Opštine, UP Parlamentarni odbori , Narodni advokat, NVO	Objavljena analiza	NSR 2016-2020
II.2.6	Izrada modula obuke za medije o tretiranju: osnovnih rodnih koncepta, LGBTI, nasilja i bezbednosti na rodnoj osnovi, rizika od nošenja oružja, posebnih potreba	2022 T4	2.000	5.000	6.500	Budžet Donatorska sredstva	Institucije visokog obrazovanja, PZB MONT, APR Civilno društvo Donatori	Izrađen modul za obuku Održana obuka 30 napisanih članaka	Zakon o Nezavisnoj komisiji za medije i emitovanju; Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021
II.2.7	Stvaranje sistema za praćenje i izveštavanje o imidžu žena (rodna zastupljenost) u medijima.	2022 T4	3.700	7.000	1.700	Budžet Donatorska sredstva	NKM, ANK, MKOS ARP, Civilno društvo Donatori, Parlamentarna komisija za medije	Uspostavljen i funkcionalan sistem, Objavljivanje rezultata monitoringa	Zakon o Nezavisnoj komisiji za medije i emitovanju; Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021

II.2.8	Izrada vaspitno-obrazovnih programa za medijsko obrazovanje na višem srednjem nivou obrazovanja i IVO	2022 T4	5.600	9.000	3.000	Budžet Donatorska sredstva	IVO; MONT; PZB NKM NVO	Razvijen vodič za medijsko obrazovanje Realizovana Neformalna mreža za funkcionalnu saradnju i devet održanih sastanaka Funkcionalna Elektronska platforma za medijsku edukaciju, 6 održanih obuka, Održana 1 konferencija	Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021
II.2.9	Program stručne obuke novinara iz oblasti rodne ravnopravnosti	2022 T4	9.500		6.500	Budžet Donatorska sredstva	ANK; NKM; NVO, ARP	Akreditovan program obuke (profesionalna sertifikacija) Realizovana 2 ciklusa obuke/ sertifikacije	Zakon o ravnopravnosti polova
II.2.10	Program stručne obuke novinara iz oblasti borbe protiv nasilnog ekstremizma	2021 T4		9.500		Budžet Donatorska sredstva	ANK; NKM; MUP, NVO, ARP	Akreditovan program obuke (profesionalna sertifikacija) Realizovan 1 ciklus obuke/ sertifikacije	Zakon o ravnopravnosti polova
II.2.11	Aktivnosti podizanja svesti organizacija o ZRP i Zakonu protiv diskriminacije	2022 T4	1.700	700	1.700	Budžet Donatorska sredstva	NKM, ANK, ARP NKM	6 održanih stolova	Zakon o ravnopravnosti polova
II.2.12	Promovisanje i podrška ženama stvaralaca	2022 T4	9.000	9.000	9.000	Budžet Donatorska sredstva	MKOS; NVO, ARP, Donatori	9 raspodeljenih garantova	Nacionalna strategija o kulturnom nasleđu 2017-2027
II.2.13	Usluge za žene trećeg doba života za poboljšanje njihovog socijalnog stanja	2022 T4	0	8.000	5.000	Budžet Donatorska sredstva	MRSZ NVO; CSR	Završena studija Završen Pilot projekat	Sektorska strategija MRSZ-a 2018-2022

II.2.14	Kulturne i ekonomske aktivnosti u centrima za starije osobe..	2022 T4	2.500	3.500	3.500	3.500	MRSZ; MKOS NVO; Zajednica umetnika	15 realizovanih kulturnih događaja	Sektorska strategija MRSZ-a 2018-2022
II.2.15	Istraživanja o javnim prostorima , kulturnom nasleđu i polovima	2022 T4	0	5.000	5.000	Budžet Donatorska sredstva	MKOS ARP	2 sprovedena istraživanja	Nacionalna strategija o kulturnom nasleđu 2017-2027
	Ukupan budžet za specifični cilj II.3:		107.800	237.200	134.900				
	<i>Od čega kapitalni:</i>		0	0	0				
	<i>Od čega tekući:</i>		107.800	237.200	134.900				
II.3	Specifični cilj 2.3 Sveobuhvatanje u kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti i zdravstvena edukacija stanovništva o rodnoj ravnopravnosti, planiranju porodice i reproduktivnom zdravlju								
9	Pokazatelj: % zdravstvenih podataka integrisanih u zdravstveni informacijski sistem (ZIS) o zdravlju žena, majki i dece (<i>uključujući i nasilje na rodnoj osnovi</i>)	Sistem ne funkcioniše	Sistem ne funkcioniše	Sistem ne funkcioniše	50% podataka unetih u sistem	Poboljšanje podataka o zdravlju žena, majki i dece			
10	Poboljšanje pristupa uslugama za porodilje i odojčad (% porodilja i odojčadi posećene kod kuće)	Nema podataka	10% porodilja posećene kod kuće	30% porodilja posećene kod kuće	Poboljšanje pristupa zdravstvenim uslugama za porodilje i odojčad				
11	Unapređenje obrazovanja i odlučivanja za devojke i žene, i muškarce o reprodukcijom i seksualnom zdravlju	Nema podataka	Sprovedenje programa na svim nivoima i institucijama (50%)	Sprovedenje programa na svim nivoima i institucijama (100%)	Poboljšanje informisnja o reprodukcijom i seksualnom zdravlju				
12	Broj porođaja kod adolescenata (10-14 i 15-19 godina)	761 (2017)	380	190	Smanjuje se broj porođaja kod adolescenata				

Br.	Aktivnost	Krajni rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i podržavajuća institucija	Proizvod (Output)	Upućivanje na dokumente
			Godine 2020	Godine 2021	Godine 2022				
II.3.1	Proširenje kućnih poseta za majke i decu	2022 T4	2.500	2.500	2.000	Nema dodatnih troškova Troškovi uključeni u Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2020-2022;	PZB GCPM	Broj obuhvaćenih opština Broj poseta Raspodeljeno 10.000 letaka	Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2019-2021
II.3.2	Integrisanje podataka ZIS o zdravlju žena, majki i dece	2022 T4	1.500	9.000	4.000	Budžet Donatorska sredstva	MZ; SAK CPM NVO	Izrađene i usvojene Politika za pokazatelje i podatke Održano 10 obuka Održana 1 kampanja podizanja svesti	Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2019-2021
II.3.3	Poboljšanje kvaliteta metodologije prikupljanja podataka i izveštavanja o trudnicima i porodiljama	2022 T4	500	500	500	Budžet	MZ; NIKJZ CPM NVO	Izrađena i usvojena administrativna naredba o prikupljanju podataka i izveštavanju Ažurirani obrazac 3 objavljena izveštaja o monitoringu	Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2019-2021
II.3.4	Obuka za podizanje profesionalnih kapaciteta za promicanje zdravlja i zdravstvenu edukaciju, uključujući reprodukciono zdravlje i posebne zdravstvene potrebe žena i muškaraca per ngritje te kapaciteteve	2022 T4	1.500	6.000	6.000	Donatorska sredstva	MZ; NIKJZ CPM NVO	Pripremanje obuka o zdravstvenom obrazovanju, reprodukcionom zdravlju i rodnoj ravnopravnosti. 20 obuka održanih za ukupno 400 zdravstvenih radnika	Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2019-2021

II.3.5	Vaksinu HPV-a uključiti u listu esencijalnih lekova	2022 T4	0	5.000	0	Nema dodatnih troškova	MZ; NIKJZ CPM UNFPA UN WOMEN	Kompletirana izrada sekundarnog zakonodavstva za obuhvatanje HPV vakcine Javna rasprava o HPV vakcini	Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2019-2021
II.3.6	Univerzalna vakcinacija dece	2022 T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	MZ Škola, CPM	% vakcinisane dece Godišnji izveštaj	Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reprodukciono zdravlje 2019-2021
II.3.7	Podizanje svesti stanovništva o reproduktivnom i seksualnom zdravlju	2022 T4	6.000	6.000	4.000	Budžet, Finansiranje donatora	NIJZK Civilno Društvo; Medije	Finalizirali i distribuirani paketi informacija, obrazovanja i komunikacije	Strategija zdravstvenog sektora 2017-2021; Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reproduktivnog zdravlja 2019-2021
II.3.8	Harmonizovana obuka nastavnika u školama za promociju zdravlja reproduktivnog i seksualnog zdravlja	2022 T4	6.000	6.000	6.000	Budžet, Finansiranje donatora	NIJZK; UAP NVO	Održano 30 treninga sa ukupno 450 nastavnika	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020; Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reproduktivnog zdravlja 2019-2021

II.3.9	Medijski trening i podizanje svesti građana o zdravstvenim pitanjima (reproduktivno zdravlje, dojenje, zdrava ishrana, seksualno obrazovanje) i pravima i odgovornostima za etičko i profesionalno izveštavanje o zdravstvenim pitanjima	2022 T4	1.800	2.600	2.600	Budžet, Finansiranje donatora	NJIZK; NVO; NKM; Mediji	Izrađena jedna obuka i 10 realizovanih obuka sa ukupno 150 novinara Informativni paketi o reproduktivnom zdravstvenom obrazovanju za medije koji se proizvode i distribuiraju	Sektorijalna Strategija zdravstva 2016-2021; Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reproduktivnog zdravlja 2019-2021
II.3.10	Kontinuarne kampanje za podizanje svesti stanovništva o reproduktivnom i seksualnom zdravlju .	2022 T4	2.600	600	600	Budžet, Finansiranje donatora	NJIZK; NVO; NKM; Mediji	Emitovan 1 video snimak 6 realizovanih okruglih stolova 2 realizovane TV emisije	Sektorijalna Strategija zdravstva 2016-2020
II.3.11	Izrada i primena paketa informacija o seksualnom obrazovanju i reproduktivnom zdravlju za osnovne i srednje škole	2022 T4	0	5.000	0	Budžet	MZ; MONT ODO-a škole	Izrađen Informativni paket i organizovano 100 obuka održanih sa 1.500 nastavnika	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020; Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reproduktivnog zdravlja 2019-2021 Strateški plan za obrazovanje Kosova 2017-2021
II.3.12	Akreditacija programa obuke nastavnika reproduktivnog zdravlja (tri nivoa)	2022 T4	6.000	10.000	10.000	Budžet, Finansiranje donatora	MZ; MONT NVO	100 obuka sa ukupno 150 nastavnika	

II.3.13	Izmena zakona o zaštiti dojenja i unapređenju dojenja i zdrave ishrane, sa posebnim naglaskom na osetljive grupe	2022 T4	11.000	8.000	6.000	Budžet, Finansiranje donatora	MZ; MONT NVO	Izmenjen je Zakon o zaštiti ishrane dojenjem 100 vodećih sesija sa ukupno 2.250 majki 1 kampanja podizanja svesti	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020; Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reproduktivnog zdravlja 2019-2021
II.3.14	Razvijanje istraživanja o praksama planiranja porodice i selektivnog pobačaja.	2020 T4	10.000	0	0	Budžet, Finansiranje donatora	MZ UNFPA	Realizovano istraživanje	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020; Strateški plan za zdravlje majke, deteta i reproduktivnog zdravlja 2019-2021
II.3.15	Kampanje za podizanje svesti mladih o: riziku nošenja oružja, opasnim saobraćajnim akcijama, zloupotrebi psihotropnih supstanci, alkohola, duvana	2022 T4	7.000	5.000	5.000	Budžet, Finansiranje donatora	MZ; MONT; MUP Škole NVO Umetničke institucije	Projekat podizanja svesti sproveden sa 2000 mladih Pomoćna linija (aktivnost 3.26 Strategije bezbednosti saobraćaja na putevima	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020; Strateški plan obrazovanja za obrazovanje za period 2017-2021; Zakon o javnom zdravstvu

II.3.16	Edukativno-zdravstvena kampanja za prevenciju i lečenje TBC-a	2021 T4	2.000	2.000	0	Budžet	MZ; CPM; Klinike NVO	Realizovana kampanja podizanja svesti	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020
II.3.17	Aktivnosti podizanja svesti o mentalnom zdravlju (bulizam, seksualno uznemiravanje, bulimija, anoreksija, seksualnost, opojne supstance itd.)	2022 T4	5.000	5.000	5.000	Budžet, Finansiranje donatora	MZ; MONT MKOS, NVO	Projekat podizanja svesti sproveden sa 2000 mladih	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020; Strateški plan za obrazovanje Kosova 2017-2021
II.3.18	Obuka medicinskog osoblja za pružanje usluga rodno osjetljivih i jednak tretman LGBTI osoba.	2022 T4	3.000	2.250	2.250	Budžet, Finansiranje donatora	MZ; KDU NVO	Održano je 10 obuka sa ukupno 300 zdravstvenih radnika Elektronska platforma sa savetodavnim informacijama	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020
II.3.19	Podzakonski akt za povećanje broja psihologa u školama	2022 T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	MZ; MONT	Izrađena je i usvojena politika	Strateški plan za obrazovanje Kosova 2017-2021
II.3.20	Podzakonski akt za povećanje broja lekara u školama.	2022 T4	0	0	0	Nema dodatnih troškova	MZ; MONT	Izrađena je i usvojena politika	Strategija zdravstvenog sektora 2016-2020
II.3.21	Stvaranje besplatne linije za pomoć i napredak elektronskih platformi za mlade sa stručnim osobljem (bulizam, seksualno uznemiravanje, bulimija, anoreksija, seksualni identitet, opojne supstance itd.)	2022 T4	8.000	18.000	18.000	Budžet, Finansiranje donatora	MZ; MONT; MRSZ NVO IVO	Aktivirana je linija Obučeno osoblje Aktivirana je mobilna aplikacija za pružanje usluga	Strateški plan za obrazovanje Kosova 2017-2021

II.3.22	Realizacija aktivnosti podizanja svesti o faktorima zagađenja prirodne i izgrađene životne sredine i uticaja na zdravlje	2022 T4	2.500	4.500	4.500	4.500	Budžet, Finansiranje donatora	MŽSPP; MZ Opštine, NVO	Dve kampanje za podizanje svesti i 15 okruglih stolova	NSR, Stub 3
II.3.23	Istraživanje politika o razvoju energetskog sektora, zaštiti životne sredine i korišćenju prirodnih resursa sa rodnom perspektivom	2022 T4	0	15.000	2.000	2.000	Budžet, Finansiranje donatora	MŽSPP; Opštine	Sprovedeno je istraživanje i javno pokretanje	NSR, Stub 3
	Opšti budžet za specifični cilj II.3:		74.900	93.450	71.950					
	<i>Od čega kapitalni:</i>		0	0	0					
	<i>Od čega tekući:</i>		74.900	93.450	71.950					
II	Strateški cilj 3: Unapređenje ostvarivanja prava u donošenju odluke, mira, bezbednosti i pravde koji garantuju postizanje rodne ravnopravnosti									
1	Nivo učešća i zastupljenosti žena u javnim institucijama ¹⁴⁴	Nema podataka		30	40				Povećana zastupljenost žena u institucijama, uključujući pozicije koje donose odluke	
2	% slučajeva porodičnog nasilja koje tretira pravosuđe	Nema podataka		70	100				Smanjuje se rodno zasnovano nasilje	
III.1	Specifični cilj 3.1 Jačanje institucionalnih mehanizama i podizanje društvene svesti o pristupu pravdi									
3	Broj afirmativnih mera preduzetih za promovisanje rodne ravnopravnosti i nediskriminativnih principa	1UA		5UA	10UA				Poboljšava se primena Zakona o ravnopravnosti polova	
4	Izrada kaznene politike za adekvatno sprovođenje sankcija za počinioca rodno zasnovanog nasilja, uključujući adekvatne kazne za slučajeve trgovine ljudima	Usvojen		Pregledati	Kompletirano				Smanjuje se rodno zasnovano nasilje	
5	% aplikacija koje je procenila verifikaciona komisija			70	100				Preživele/i u porodičnom nasilju dobijaju penziju	

¹⁴⁴ Zbog međusektorske prirode ovog pokazatelja, cilj je izračunat kao prosek zastupljenosti žena u različitim sektorima. Napredak će se meriti specifičnim pokazateljima za svaki određeni cilj

Br.	Akcija	Zadnji rok	Budžet		Izvor finansiranja	Vodeća i podržavajuća institucija	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente
			2020. godina	2022. godina				
III.1.1	Pravno usaglašavanje i pregled podzakonskih akata sa primarnim zakonodavstvom sa ZPR-a i otklanjanje pravnih praznina u definisanju porodičnog nasilja, seksualnog uznemiravanja, imovinskog i naslednog zakona, i adekvatno sprovođenje kaznenih politika i zdravstvenih prava za preživle od seksualnog nasilja tokom rata	Neprekidno	Donatori		Donatori	Ministarstvo pravde, Vladina komisija za priznavanje i proveru statusa žrtava rata MRSZ, APR, MUP, Civilno Društvo, Donatori	Izmenjeni i usvojeni zakoni: Krivični zakonik, Građanski zakonik i krivična politika sa izmenama i dopunama	Zakon o ravnopravnosti polova
III.1.2	Određivanje profilisanih sudija i tužilaca za bavljenje rodno zasnovanim nasiljem	2022 T4			Nema dodatnih troškova Troškovi uključeni u Nacionalnu strategiju i Akcioni plan zaštite od nasilja u porodici (2016-2021)	Tužilački savet Kosova i Sudski savet Kosova #APR, MP	Odluke izdate o određivanju sudija i tužilaca	NSR Mera 5

III.1.3	Uključivanje slučajeva nasilja zasnovane na rodu u postojeći mehanizam izveštavanja i praćenja za određene slučajeve u policiji, tužilaštvima i sudovima kako bi se omogućilo praćenje slučajeva	Neprekidno						Nema dodatnih troškova Troškovi uključeni u Nacionalnu strategiju i Akcioni plan zaštite od nasilja u porodici (2016-2021)	SSK, TSK, Policija Kosova, Resorna ministarstva APR, MP, EU, Međunarodne organizacije i NVO	Broj prijavljenih slučajeva rodno zasnovanog nasilja periodično i redovno	NSR Mera 5
III.1.4	Stalna obuka policije, tužilaca, sudija, advokata, zaštitnika žrtava, socijalnih radnika, pružaoaca usluga licenciranih iz CoD u vezi rodno zasnovanog nasilja, sa posebnim naglaskom na nove definicije Krivičnog zakonika	Neprekidno					Nema dodatnih troškova Troškovi uključeni u Nacionalnu strategiju i Akcioni plan zaštite od nasilja u porodici (2016-2021)	Akademija Pravda, SSK, TSK, MUP APR MP	Obuke održane; odobren godišnji kalendar obuke Broj tužilaca i sudija certifikovanih se svake godine za završenu obuku	NSR Mera 5	
III.1.5	Izrada priručnika na temu rodno zasnovanog nasilja	2020 T4	20.000				Budžet, Finansiranje donatora	Akademija Pravda, SSK, TSK, MUP APR MP	Izrađeni i objavljeni priručnik	NSR Mera 5	
III.1.6	Podizanje svesti društva putem zagovaranja i svesti o pristupu pravdi sa fokusom na imovinska prava, rodno zasnovano nasilje, žrtve seksualnog nasilja tokom rata i druga prava koja proizilaze iz relevantnog zakonodavstva	2022 T4	10.000	10.000			Budžet, Finansiranje donatora	APR, Branioci Žrtva KDT, Ombudsman Donatori, civilno društvo	3 kampanje, realizovane po 1 godišnje	NSR Mera 5	

III.1.7	Analiza stanja žena zatvorenika u popravnoj službi, uključujući pristup pravima, zdravstvenim uslugama, rehabilitaciji i reintegraciji	2021 T4			10.000		Budžet, Finansiranje donatora	APR, Korekciona služba Kosova, Ombudsman, civilno društvo	Izrađena i objavljena analiza	Zakon o ravnopravnosti polova
III.1.8	Pružanje obuka o pravima žena zatvorenika, uključujući pristup pravima, rehabilitaciju i reintegraciju	2022 T4			5.000		Budžet, Finansiranje donatora	APR, Korekciona služba Kosova, Ombudsman civilno društvo	Broj organizovanih obuka	Zakon o ravnopravnosti polova
III.19	Analiza situacije iz rodnog pogleda položaja žena osuđenih za nasilje u porodici, uključujući kaznene politike	2021 T4			10.000		Finansiranje donatora	APR, Korekciona služba Kosova, Ombudsman civilno društvo	Izrađena i objavljena analiza	Zakon o ravnopravnosti polova
III.1.10	Analiza situacije fenomena rodno zasnovanog nasilja	2022 T4			20.000		Finansiranje donatora	Civilno društvo KNKPNP	Izrađena i objavljena analiza	Zakon o ravnopravnosti polova
III.1.11	Jačanje kapaciteta vladine komisije za preživjele seksualnog nasilja tokom rata i organizacija koje su učestvovala u procesu apliciranja za priznavanje statusa	2022 T4	5.000	5.000	5.000	5.000	Budžet, Finansiranje donatora	Komisija za priznavanje i verifikaciju silovanih lica tokom rata, MRSZ Donatori, NVO za žene	Broj održanih obuka	Uredba (VRK) br. 10/2016 o izmenama i dopunama Uredbe br. 22/2015 o određivanju procedura za priznavanje i verifikaciju statusa žrtava seksualnog nasilja tokom Oslobođilačkog Rata

III.1.12	Stvaranje specifičnih programa za pristup pravdi za preživjele od seksualnog nasilja tokom rata	2022 T4	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	Finansiranje donatora	MP, Civilno Društvo	Broj predmeta u toku	Sektorska strategija MRSZ-a 2018-2022.
III.1.13	Stvaranje programa rehabilitacije preživelih od seksualnog nasilja tokom rata	2022 T4	0	15.000	15.000	15.000	15.000	Budžet, Finansiranje donatora	Civilno Društvo	Broj preživelih kojima se nude usluge rehabilitacije	Sektorska strategija MRSZ-a 2018-2022.	
III.1.14	Organizovanje međunarodne konferencije o procesu verifikacije stanja preživelih nad seksualnim nasiljem tokom rata	2021 T4	0	20.000	0	0	0	Budžet, Finansiranje donatora	Komisija za priznavanje i verifikaciju lica silovana tokom rata, MRSZ Donatori, NVO žena i ARP	Konferencija, organizovana	Sektorska strategija MRSZ-a 2018-2022.	
III.1.15	Realizacija studija za merenje prisustva fizičkog i psihičkog nasilja kod devojaka i žena	2021 T4 2022 T4	0	30.000	30.000	30.000	30.000	Budžet, Finansiranje Donatora	APR; MP; NVO	2 izveštaja, objavljena	Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici 2016-2020	
	Opšti budžet za specifični cilj III.1:		15.000	165.000	70.000	70.000	70.000					
	<i>Od čega kapitalni:</i>		0	0	0	0	0					
	<i>Od čega tekući:</i>		15.000	165.000	70.000	70.000	70.000					
III.2	Specifični cilj 3.2 Povećati jednako učešće i zastupljenost u procesu donošenja odluka u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova.											
1	<i>Nivo zastupljenosti žena na rukovodećim i visoko rukovodećim pozicijama u ministarstvima i izvršnim agencijama na centralnom nivou (%)</i>	27	28	30								Poboljšanje učešća žena na (rukovodećim i visoko rukovodećim) pozicijama za donošenje odluka na centralnom nivou

Br.	Akcija	Zadnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i podržavajuća institucija	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente
			2020. godina	2021. godina	2022. godina				
7	Nivo zastupljenosti žena na rukovodećim i visokim rukovodećim pozicijama u ministarstvima i izvršnim agencijama na opštinskom nivou (%)	20	25	30	Poboljšanje učešća žena na (rukovodećim i visokim rukovodećim položajima) na lokalnom nivou				
8	Nivo zastupljenosti žena u Skupštini Kosova (%)	32	50	50	Poboljšanje učešća žena u Centralnoj skupštini				
9	Nivo zastupljenosti žena u skupštinama opština (%)	33	50	50	Poboljšanje učešća žena u skupštini opština				
III.2.1	Izgradnja kapaciteta za redovno praćenje implementacije ZPR u javnim institucijama	Neprekidno	6.000	6.000	Budžet, Finansiranje donatora	APR, Opštine, Odgovarajuća ministarstva, Donatori, KIJU	Najmanje 2 sastanka godišnje	Kosovski zakon o ravnopravnosti polova	
III.2.2	Usklađivanje i donošenje zakona o izborima, zakona o finansiranju političkih stranaka i poslovnika Skupštine sa ZRP	2022 T4	5.000	5.000	Budžet, Finansiranje donatora	CIK, MALS, Skupština Kosova, APR, Ombudsman, Civilno društvo, medije, donatori	Novi Poslovnik Skupštine Kosova sastavljen je u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova u pogledu jednake zastupljenosti, Broj izmenjenih zakona	Kosovski zakon o ravnopravnosti polova; Kosovski zakon o centralnim i lokalnim izborima; Zakon o finansiranju političkih stranaka i Poslovnik o radu Skupštine Kosova	
III.2.3	Preduzimanje afirmativnih mera za obezbeđivanje rodne ravnopravnosti u skladu sa zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova na pozicijama koje donose odluke	Neprekidno (svaka institucija vrši analizu)	2.000	2.000	Budžet, Finansiranje donatora	ARP, Relevantna Ministarstva, Ombudsman, civilno društvo, donatori	Broj donesenih odluka afirmativnih mera preduzetih	Kosovski zakon o ravnopravnosti polova	

III.2.4	Realizacija periodičnih istraživanja o zastupljenosti žena na pozicijama donošenja odluka u javnom i privatnom sektoru	2022 T4	10.000		10.000	Budžet, Finansiranje donatora	APR Civilno društvo, Donatori	Najmanje 2 istraživanja godišnje za period sprovođenja	Kosovski zakon o ravnopravnosti polova
III.2.5	Organizovanje obuka prema kurikulumu za rodnu ravnopravnost o rodnom integrisanju u državnu službu	2022 T4				Budžet, Finansiranje donatora	KIJU APR	180 obučanih civilnih službenika	Kosovski zakon o civilnoj službi, kosovski zakon o ravnopravnosti polova
III.2.6	Pružanje stipendije za profesionalni razvoj žena u javnim institucijama na lokalnom i centralnom nivou	Neprekidno	10.000		10.000	Budžet, Finansiranje donatora	Relevantna ministarstva APR	6 žena koje su dobitnice stipendija za magistarske studije	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova, član 20
III.2.7	Obuka za liderstvo žena o mogućnosti kandidovanja na pozicijama za pozicije donošenja odluka na lokalnom i centralnom nivou	Neprekidno	5.000		5.000	Budžet, Finansiranje donatora	MJU, KIJU Donatori i civilno društvo	60 treniranih žena	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova
III.2.8	Održavati aktivnosti za podizanje svesti o ravnopravnosti polova za grupu žena odbornica opštinskih skupština i na centralnom nivou	Neprekidno	2.000		2.000	Finansiranje donatora	APR, Grupa Žena Poslanika u Skupštini Kosova, Žene u skupštini opštine Civilno društvo, donatori	Broj održanih sastanaka	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova
III.2.9	Preduzimanje kampanje za podizanje svesti za povećanje broja žena u procesu upravljanja i nadgledanja izbornog procesa u skladu sa ZRP	Pre centralnih i lokalnih izbora		10.000		Budžet, Finansiranje Donatora	CIK, APR, Političke Partije Civilno društvo, donatori	Broj realizovanih polja (najmanje po jedno za centralne i lokalne izbore)	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova
III.2.10	Istraživanje za učešća i zastupljenosti žena u političkim partijama putem struktura i mehanizama političkih partija i ispitivanja javnog mišljenja	2021 T1		20.000		Finansiranje donatora	CIK, APR Civilno društvo, donatori	Objavljena studija	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova

Br.	Akcija	Zadnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i podržavajuća institucija	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente
			2020. godina	2021. godina	2022. godina				
III.2.11	Kampanje podizanja svesti i aktivnosti o transparentnosti i jednakoj raspodjeli sredstava za žene i muškarce u političkim strankama	Neprekidno	10.000			Budžet, Finansiranje Donatora	Civilno društvo, CIK APR, donatori	Broj sprovedenih kampanja	Zakon o finansiranju političkih stranaka i Zakon o ravnopravnosti polova Kosova
	Opšti budžet za specifični cilj III.2:		30.000	70.000	50.000				
	<i>Od čega kapitalni:</i>		0	0	0				
	<i>Od čega tekući:</i>		30.000	70.000	50.000				
III.3	Specifični cilj 3.3 Stvaranje bezbednog i ne diskriminatornog okruženja za žene i muškarce u sektoru bezbednosti								
10	Pokazatelj: Nivo zastupljenosti žena u KSB-u (%)	8.5 (2017)	10			12	Povećano učešće žena u Kosovskim snagama bezbednosti		
11	Pokazatelj: Nivo zastupljenosti žena u Policiji Kosova (%)	14.2 (2017)	18			20	Povećano učešće žena u Policiji kosove		
12	Pokazatelj: Nivo zastupljenosti žena sudija u pravosudnom sistemu(%)	45 (2017)	50			50	Povećano učešće žena na pravosudnog sistemu		
III.3.1	Istraživanje oblika diskriminacije i bezbednog okruženja za muškarce i žene u sektoru bezbednosti	2022 T4	0	0	10.000	Finansiranje donatora	KBS, PK, KSK, KOA, PIK ARP, civilno društvo, donatori	Objavljivanje istraživanja i preporuka	NSR Mera 5
III.3.2	Osnivanje Savetodavnog odbora žena, mir i bezbednost u bezbednosnim institucijama	Neprekidno	0	0	0	Nema dodatnih troškova	PK – Kancelarija za ljudska prava, KBS/ MO, (KLJP), Udruženje žena policajaca ARP, civilno društvo, donatori	Funkcionalizacija Odbora	Zakon o ravnopravnosti polova

III.3.3	Analiza stanja o potrebi osnivanja udruženja žena u kosovskim snagama bezbednosti	2022 T4		10.000	0	10.000	0	10.000	Finansiranje od donatora	KBS/MO (KlJP), Udruženje žena policajca Civilno društvo, Relevantna ministarstva, APR	Objavljuvanje nalaza i preporuka iz analize stanja	Zakon o ravnopravnosti polova
III.3.4	Podsticanje stvaranja i podrške udruženja žena u sektoru bezbednosti	2022 T4	0	0	0	0	0	Nema dodatnih troškova		KBS, Policija Kosova, MUP, MP ARP	Izrađena i usvojena odluka; br. sastanaka koje održava udruženje	Zakon o ravnopravnosti polova
III.3.5	Obuka članova bezbednosnih institucija o zahtevima Zakona o ravnopravnosti polova, uključujući rodno budžetiranje i integrisanje rodne perspektive	Neprekidno	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	Finansiranje od donatora		PK, KBS, Korektivna služba, OAK, Policijski inspektorat	Realizovano 6 obuka	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova
III.3.6	Pregled i unapređenje kurikuluma policije, Kosovskih bezbednosnih snaga i drugih bezbednosnih institucija u skladu sa ZRP i međunarodnim praksama	2021 T4	0	10.000	0	0	0	Finansiranje od donatora		Kosovska akademija za javnu bezbednost, KP, KBS, Korektivna služba, OAK, Policijska inspekcija APR odgovarajuća ministarstva	Pregledan i objavljen nastavni program	Zakon o ravnopravnosti polova Kosova
III.3.7	Preduzeti afirmativne akcije za povećanje broja žena u sektoru bezbednosti	Neprekidno	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	Budžet		PK, MO, APR, MP, MUP, OAK Donatori i NVO	Broj preduzetih afirmativnih mera	Zakon o ravnopravnosti polova Kosove
III.3.8	Kontinuirano istraživanje položaja žena u Kosovskim bezbednosnim snagama, Policiji Kosova, Korektivnoj službi	Neprekidno	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	Budžet Finansiranje od donatora		MO-KBS, PK, APR, MP, MUP, OAK APR, civilna društva, Mediji, Univerziteti	3 objavljena izveštaja	Zakon o ravnopravnosti polova
III.3.9	Poduzeti kampanje za podizanje svesti o preporukama proizišlim iz stalnog istraživanja položaja žena u sektoru bezbednosti	Neprekidno	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	Finansiranje od donatora		MUP, PK Donatori, civilno društvo	Broj preduzetih kampanja	NSR Mera 5

III.3.10	Istraživanje uticaja malogoružja na bezbednost muškaraca i žena iz rodne perspektive	2022 T4	0	10.000	0	Budžet, Finansiranje od donatora	APR, MUP, PK Donatori,	Sprovedenje analize i objavljivanje preporuka	NSR Mera 5
III.3.11	Izrada Agende za rodnu ravnopravnost i Akcionog plana 2021-2023 za Policiju Kosove da ispuni zahteve iz Agende Ujedinjenih nacija za 2030 za održivi razvoj i 17 ciljeva održivog razvoja	2021 T4	20,000 (1,000	1,000	Finansiranje od donatora	MUP ARP	Izrađena je Agenda za rodnu ravnopravnost i akcioni plan 2021-2023.	Zakon o ravnopravnosti polova
	Opšti budžet za specifični cilj III.3:		46.000	57.000	37.000				
	<i>Od čega kapitalnih:</i>		0	0	0				
	<i>Od čega tekućih:</i>		46.000	576.000	37.000				
III.4	Specifični cilj 3.4 Povećanje učešće žena u procesima pregovaranja, mira i pomirenja, diplomatskim misijama i misijama u inostranstvu								
13	Pokazatelj: Stepenn zastupljenosti žena u diplomatskim misijama u inostranstvu u skladu sa zahtevima ZRP, uključujući ravnopravnu zastupljenost prilikom imenovanja vojnih i policijskih atašea		31 (2017)	40	50		Povećana zastupljenost žena u diplomatskim misijama i vojnim i policijskim atašerima		
14	Pokazatelj: Stepenn zastupljenosti žena u procesima pregovaranja, mira i pomirenja (%)		0 (2018)	20	30		Povećava se zastupljenost žena u procesima pregovaranja, mira i pomirenja		

Br.	Akcija	Zadnji rok	Budžet			Izvor finansiranja	Vodeća i podržavajuća institucija	Proizvod (Output)	Pozivanje na dokumente
			2020. godina	2021. godina	2022. godina				
III.4.1	Organizovanje javnih rasprava o zastupljenosti žena u pregovorima, miru i pomirenju	2021 T4	0	20,000	0	Finansiranje donatora	Civilno društvo APR	1 organizovana kampanja	Zakon o ravnopravnosti polova
III.4.2	Lobiranje i zagovaranje za učešće žena u procesu pregovora, miru i pomirenju	Neprekidno	2.500	2.500	5.000	Budžet	MIP ARP, NVO-i žena, civilno društvo, Donatori, Mediji	Broj održanih sastanaka; Broj žena uključenih u proces pregovora, mira i pomirenja	Zakon o ravnopravnosti polova
III.4.3	Stvaranje baze podataka o ženama koje učestvuju u emergentnim ili humanitarnim aktivnostima u zemlji i inostranstvu	Neprekidno	0	5.000	5.000	Budžet	MIP, MUP, MIKBS/ KBS, MEI ARP Civilno društvo Donatori	Stvaranje baze zapisa i redovno ažuriranje zapisa	Zakon o ravnopravnosti polova
	Opšti budžet za specifični cilj III.4:		2.500	27.500	10.000				
	<i>Od čega kapitalni:</i>		0	0	0				
	<i>Od čega tekući:</i>		2.500	27.500	10.000				
	Opšti budžet za Akcioni plan:		3,383,176	4,675,862	5,667,600				
	<i>Od čega kapitalni:</i>		40,000	40,000	0				
	<i>Od čega tekući:</i>		3,343,176	4,635,862	5,667,600				

